

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И. АЛТЫНСАРИНА

РУХАНИ
ЖАҢҒЫРУ

БІЛІМ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОБРАЗОВАНИЕ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА

THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATION NAMED AFTER Y. ALTYSARIN

БІЛІМ – ОБРАЗОВАНИЕ

**ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL**

№3 (94) 2020

**Нұр-Сұлтан, 2020
Нур-Султан, 2020
Nur-Sultan, 2020**

**ҚР БҒМ Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ**

Басылымның кезеңділігі - жылына 4 рет шығады

№ 9838-Ж

есепке қою, қайта есепке қою туралы

КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің
Ақпарат және мұрағат комитетінде берілген

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ

**БІЛІМ ЖӘНЕ ТӘРБИЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК,
АҚПАРАТТЫҚ-ТАНЫМДЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАРИЯЛАУ**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Жилбаев Ж.О. – п.ғ.к., профессор,
редакция алқасының төрағасы;

Балыкбаев Т.О. – п.ғ.д., профессор;

Жетписбаева Б.А. – п.ғ.д., профессор;

Кожамжарова Д.П. – т.ғ.д., профессор;

Менлибекова Г.Ж. – п.ғ.д., профессор;

Моисеева Л.В. – п.ғ.д., профессор (Ресей);

Сарыбеков М.Н. – п.ғ.д., профессор;

Сманкулова Ж.Е. – т.ғ.д., профессор;

Чоросова О.М. – п.ғ.д., профессор (Ресей);

Шаймерденова Н.Ж. – ф.ғ.д., профессор;

Мукашева М.У. – п.ғ.к., доцент;

Нарбекова Б.М. – т.ғ.к., доцент;

Балкунова Н.П. – жауапты редактор;

Есепбай Ж. – корректор;

Кусаинов О.А. – техникалық редактор.

*Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.*

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Национальной академии образования имени И. АЛТЫНСАРИНА МОН РК

Периодичность издания – 4 номера в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет, переучете № 9838-Ж
выдано Комитетом информации и архивов Министерства культуры и
информации Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ

ПУБЛИКАЦИЯ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ, ИНФОРМАЦИОННО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ
МАТЕРИАЛОВ ПО ПРОБЛЕМАМ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Жилбаев Ж.О. – к.п.н., профессор,
председатель редакционной коллегии;
Балыкбаев Т.О. – д.п.н., профессор;
Жетписбаева Б.А. – д.п.н., профессор;
Кожамжарова Д.П. – д.и.н., профессор;
Менлибекова Г.Ж. – д.п.н., профессор;
Моисеева Л.В. – д.п.н., профессор (Россия);
Сарыбеков М.Н. – д.п.н., профессор;
Сманкулова Ж.Е. – д.и.н., профессор;
Чоросова О.М. – д.п.н., профессор (Россия);
Шаймерденова Н.Ж. – д.ф.н., профессор;
Мукашева М.У. – к.п.н., доцент;
Нарбекова Б.М. – к.и.н., доцент;
Балкунова Н.П. – ответственный редактор;
Есепбай Ж. – корректор;
Кусаинов О.А. – технический редактор.

*Ответственность за достоверность материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.*

SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL
National Academy of education named after Y.Altynsarin, MES RK

Frequency of publication – 4 issues per year

CERTIFICATE

about registration, re-registration
No. 9838-F

issued by the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information
of the Republic of Kazakhstan

THEMATIC FOCUS

PUBLICATION OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL,
INFORMATION AND EDUCATIONAL MATERIALS ON EDUCATION AND UPBRINGING

EDITORIAL BOARD

Zhylybayev Zh.O. – Candidate of pedagogics, Professor,
Chairman of the editorial Board;

Balykbayev T.O. – Doctor of pedagogy, Professor;

Chorosova O.M. – Doctor of pedagogy, Professor (Russia);

Kozhamzharova D.P. – Doctor of history, Professor;

Menlibekova G.Zh. – Doctor of pedagogy, Professor;

Moiseyeva L.V. – Doctor of pedagogy, Professor (Russia);

Sarybekov M.N. – Doctor of pedagogy, Professor;

Shaimerdenova N.Zh. – Doctor of Philology, Professor;

Smankulova Zh.Y. – Doctor of history, Professor;

Zhetpisbayeva B.A. – Doctor of pedagogy, Professor;

Mukasheva M.U. – Candidate of pedagogics, associate Professor;

Narbekova B.M. – Candidate of history, associate Professor;

Balkunova N.P. – Candidate of philology, executive editor;

Esepbai Zh. – corrector;

Kusainov O.A. – technical editor.

*The authors are responsible for the accuracy of the materials.
The editorial board reserves the right to reject the materials.*

МАЗМҰНЫ

БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ / ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА / EDUCATIONAL POLICY

Сулейменова Г.Ж., Нұрпейісов М.Н.

Білім беру саласын цифрландыру мәселелерінің маңыздылығы 6

Tastanova A.

On the Regulatory Support of Applied Pedagogical Bachelor Degree
in the Republic of Kazakhstan 11

Петрусевиц А. А.

Проектирование современной модели исследовательской компетентности
преподавателя высшей школы 22

Базарбекова Р.Ж.

Халықаралық PIRLS зерттеуі.....29

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ / THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

Тлеубергенава К.А., Лайсханов Ш.У., Карменова Н.Н.

«Өлкетану» курсының өтуде дамыта оқыту технологиясын қолдану жолдары 36

ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС /НАУЧНЫЙ ПОИСК/ SCIENTIFIC SEARCH

Искакова А.М., Алтыбаева Ш.Б., Майтунова А.Т.

Жоғары білім берудегі оқу жетістіктерін сырттай бағалауға арналған
тест тапсырмаларының сапасын бағалау 47

Нарзуллаева С. Б.

Арамей жазуы-көне жазу 53

Севериненко А. Н.

Диагностика уровня познавательного интереса к учебной деятельности младших школьников 59

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ / THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

Муталиева А.Ш., Елемесова Ж.М.

Жоғары сынып оқушыларын ересектік өмірге дайындаудың психологиялық ерекшеліктері 67

PERSONALIA

Педагог – ғалым Джанзакова Шолпан Исағалиқызының мерейтойына 71

CONFERENCES, FORUMS, SEMINARS

Республиканский семинар «РЕСУРСНЫЙ ЦЕНТР КАК ЕДИНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА
В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ» 74

БІЗДІҢ АВТОРЛАР/ НАШИ АВТОРЫ / OUR AUTHORS.....75

ЖУРНАЛ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ / ПОЛОЖЕНИЕ О ЖУРНАЛЕ / POSITION ABOUT THE JOURNAL.....76

FTAMP 14.15.07

Г.Ж. СУЛЕЙМЕНОВА¹, М.Н. НҰРПЕЙСОВ²¹ Тарих ғылымдарының кандидаты,Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе қ., Қазақстан, e-mail: guljanat_sj@mail.ru² «География» мамандығының 4-курс студенті,Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Ақтөбе қ., Қазақстан**БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫН ЦИФРЛАНДЫРУ
МӘСЕЛЕЛЕРІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ**

Аңдатпа. Білім беру саласы қоғам өміріндегі маңызды сала ретінде өз дамуында түрлі кезеңдерден өтіп, олардың әрқайсысына тән түрлі әдіс-тәсілдерді қолданып жетілдіріп келеді. Мақалада қазіргі заман талабына сай техника, технологияның қарқынды дамуына байланысты білім беру жүйесінде ауқымды өзгерістер нәтижесінде әдеттегі дәстүрлі оқытудың инновациялық жүйеге көшуі, ақпараттық технологиялардың қарқынды жетілуі, оқу үрдісінің цифрландыру арқылы сапаландырылуы және жаңа форматта оқыту мүмкіндіктеріне жету мәселелері ой елегіне салынды.

Қашықтан оқыту әдістерінің бәсекеге қабілетті елімізде қолданылу мәселелері қарастырылып, осы орайда халықтың тұрмысы мен жетілу жолдары сараланды.

Түйін сөздер: Цифрландыру жүйесі, білім беру, мектеп бағдарламасы, қашықтан оқыту, ақпараттық технологиялар, мемлекеттік бағдарлама.

КІРІСПЕ

Цифрландыру – бәсекеге қабілетті экономиканы дамытуды және халқының тұрмыс сапасын жаңа деңгейге көтерудегі барлық әлем мемлекеттері жаппай қолданып отырған тренд. Осындай үрдіске Қазақстан мемлекеті ел қатарлы ілеспеген жағдайда мемлекеттің болашағына балта шапқандай болар еді. Қазіргі технологияның қарқынды дамыған заманында еліміз цифрландыру жүйесі арқылы кез келген саласына енгізіп, уақыт пен сапа тиімділігін көріп отыр. Біздің қазіргі өмірімізден ақпараттық технологияларды тамы-

рымен жұлып алар болса, дөңгелегі жарылған көліктей жол шетінде көлбеңдеп қаларымыз анық, мен-мен деген мемлекеттер де сол жағдайда болар еді. Осыдан цифрландыру жүйесінің кез келген ел үшін алар орнын бағалай беру қажет.

2018 жылы Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың «Цифрлы Қазақстан» тапсырмасының орындалуы және көңіл аударуға тиісті басты мәселелер туралы сөзін тұжырымдаған болатын, онда 2020 жылда цифрландыру әлем экономикасының төрттен бірін құрайтын болады делінген [1].

Дүниежүзін күйзеліске ұшыратқан келеңсіз жағдай кезінде цифрлық технологиялардың маңыздылығы зор екендігіне тағы бір мәрте көзіміз жетті. Ғаламшарда өзіміздің өмір сүруіміз қиындаған шақта, егер де үлкендігі бір тал шаштың қалыңдығының 0,01 бөлігін құрайтын кішкентай вирус, ғылымы дамыған адамзатқа ырық бермей тұрса, бұл ғаламшар біздікі деу бұрыстық болар. Осындай қолайсыз жағдайда цифрландырылу технологиясының нәтижесінде қашықтан білім алу әдісі оңтайлы шешімін табуда [2].

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Білім беруді жаңарту оқушылардың білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда, функционалдық сауаттылығын немесе құзіреттілігін қалыптастырады. Зерттеу негізінде ғылыми, әлеуметтік тұрғыдан жаңашыл өзгерістерді қарастырып, қоғам пікірін ескере отырып мемлекет тарапынан жасалып жатқан шаралар мен оларды күнделікті өмірде қаншалықты пайдалануға ыңғайлы екендігін саралау болып отыр.

Бүгінгі күнге дейінгі іс-әрекеттерге көз жүгіртсек, Елбасының тапсырмасы бойынша оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың ұлттық жоспары әзірленіп, бекітілуі, қазіргі заман талабы – көптілді оқыту және көптілді меңгерген маман дайындау шараларының ұйымдастырылып жүргізілуі және т.б. атап өту қажет.

Білім министрлігінде бірқатар жұмыстар атқарылуда. Салыстырмалы түрде, 2018-2019 оқу жылында «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәні 3-сыныптың оқу бағдарламасына енгізілсе, 2019-2020 оқу жылында 1-2-сыныптарға енгізу жоспарланған.

Бастауыш сыныптарда өскелең ұрпақтың компьютерлік технологияны меңгере бастауы заман талабына сай екендігі сөзсіз.

Ал 5-11-сыныптарда робототехника, виртуалды шындық, 3D-принтинг және басқаларының енгізілуінде бағдарламалау тілдерін қайта қарау өзекті мәселе ретінде қаралуда [3].

Білім беру жүйесіндегі құжаттамалардың цифрландырылуы, оның ішінде әр оқу жылына бір рет сабақ кестесі бекітіліп, автоматты түрде барлық тоқсанға қойылатындығы, мұғалім сабақ кестесіне сәйкес электронды журналға баға қоюы және оның автоматты түрде оқушының күнделігіне түсуі бүгінгі күні жүйеленді. Оқушының үлгерімін ата-ана тарапынан электрондық күнделік арқылы бақылауға алуы – жүзеге асқан іс-әрекеттердің бірі. Бірақ көптеген ауылдық жерлердің интернетпен толыққанды қамтамасыз етілмеуі қиындықтар туғызуда.

Бүгінгі таңда жүйеде шамамен 300 мыңға жуық мұғалім мен 2,5 млн астам оқушы және 1,5 млн. астам ата-ана тіркеулі, жүйенің мобильді нұсқасы да әзірленген.

ӘДІСНАМА

2018-2022 жылдарға арналған «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының бес бағыты, атап айтқанда, «Экономика салаларын цифрландыру», «Цифрлы мемлекетке көшу», «Цифрлы Жібек жолын жүзеге асыру», «Адам капиталын дамыту», «Инновациялық экожүйені құру» бағыттары бойынша қазіргі таңда толыққанды істер жүзеге асырылуда.

Цифрландыру мәселесінде ең алдымен адамдардың цифрлық сауаттылығы маңызды орын алады. Адамдардың заманауи технологиялар-

ды қолданудеңгейі артқан сайын цифрландыру белсенділігі күшейе түседі. Отандық сарапшылардың зерттеуінше, 2018 жылы Қазақстан халқының дербес компьютер, смартфон, планшет, ноутбук, стандартты бағдарлама мен интернетті қолдану деңгейі 79,6 пайызды құрады. 2017 жылы бұл көрсеткіш 77,1 пайыз болған. Ал қазіргі таңда шамамен 95 пайызға өсті [2].

Қағаз жүзіндегі жұмыстар электронды нұсқаға көшірілуі көңілді қуантарлық іс.

«Білім экономикасына» көшу арқылы креативті қоғам құрудың бүгінгі күні қолға алынуы болашаққа зор үмітпен қарауға, өскелең ұрпақтың сауатты, жан-жақты болуына сілтейтін жол ашылуын байқатады. Білім саласындағы цифрландырудың ең басты міндеті – білім беру сапасын арттыру, яғни халықаралық дейгейде әртүрлі салаларда, оның ішінде «жасанды интеллект» және «ауқымды деректер» жасау саласында бәсекеге қабілетті ел жастарын дайындау. Қазақстанның үшінші жаңғыруы аясында экономиканың жедел технологиялық дамуына жол ашып, цифрландыру мәселесіне ерекше ден қою – Елбасы қойып отырған маңызды стратегиялық міндет [4].

Төтенше жағдайға байланысты еліміздегі 3 млн. оқушы 4-тоқсанды қашықтан оқыған. Мұндай жағдай университеттер мен колледждерге тансық болмағанымен, мектеп үшін сыналар сәт болды. ҚР Білім және ғылым министрлігі қашықтан оқыту бойынша арнайы жұмыс тобын құру арқылы оқушыларға тапсырмалар беру, олардың орындалуын тексеру, бағалау және кері байланысты қамтамасыз ететін ақпараттық жүйелерді енгізу түрлерін таңдау арқылы оқу үрдісі тоқтаусыз жалғасын таба білді.

Білім алушылар бейне-сабақтарға қатысып, тапсырмалар алып, қажет болған жағдайда педагогтерден өз сыныбымен онлайн-талқылау, бағалау бойынша немесе видеостриминг сервистерін пайдалану арқылы оқу үрдісінен қалмай отыруы цифрландырылу технологиясының оң әсері.

НӘТИЖЕЛЕРІ

Телеарна, радио, пошта және интернет жүйелерін кең көлемде пайдалану арқылы білім саласы қашықтан оқыту бағыты бойынша оңтайлы жұмыс атқарды. Алайда, кейбір мәселелерді ой елегінен өткізген жөн. Мәселен, «Күнделік.kz» алғашқы күннен-ақ ойдағыдай жұмыс атқармады. Бұл ата-аналарды әуруге салу факторларына жолықтырды. Осы тұста қашықтан білім алу оқушылардың ғана емес ата-аналардың да жүйкесін біраз тоздыратындығын көрсеткендей [5].

DIGITAL KAZAKHSTAN	"Цифрлы Қазақстан" бағдарламасы	₸141 млрд
	2018 жылы	₸21.5 млрд
	2019 жылы	₸33.1 млрд
	2020 жылы	₸32.7 млрд
Е-learning	«E-learning» электронды оқу жүйесі	₸35 млрд
Күнделік	«Күнделік» білім беру жүйесі	₸5.8 млрд

Сурет 1. «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасын іске асыруда қаражат көздері

2011-2015 жылы Білім және ғылым министрлігі енгізген «E-learning» электронды оқу жүйесі тиімсіз болып танылып, жобаға жұмсалған 35 млрд. теңге құр кеткен факторлар тіркелген.

Ал оны алмастыруға келген «Күнделік.kz» жүйесіне мемлекет 5,8 млрд.

теңге инвестиция салды. Алайда, күнделіктің де көпке шаба алмайтыны алғашқы күні-ақ байқалды [6].

Әлемнің 167 еліндегі миллиардтан астам бала қашықтан білім алуға көшті. Дегенмен, ақпараттық технология атауын аузына да алып көрмеген, цифрландыру жүйесінің сыйқын да білмеген ауылдар әлі де бар екендігі мәлім. Елді-мекендерге кең жолақты интернет жеткізу үшін де миллиардтап ақша бөлінсе де, шалғайдағы 1200-ге жуық ауылға интернеттің иісі де бармаған. Оған дәлел, 20 мыңға жуық балаға ХХІ ғасырда оқу материалдарын почта қызметкерлерінің жеткізуі.

ЖОО-да оқу үдерісін автоматтандыру процесі қарқынды жүзеге асырылып жатыр. ҚР-ның ЖОО-да студенттер электронды портал арқылы сабақ кестесін алады, барлық оқу-әдістемелік кешенді, тестілік және емтихан тапсырмаларды табады. Білім беру саласын цифрландыру үрдісінде белең алып отырған кемшіліктер де баршылық. Біріншіден, білім беру ақпараттық жүйелерінің мемлекеттік органдардың басқа да жүйелермен интеграциялануы төмен деңгейде. Екіншіден, білім

беру ұйымдарының жеткілікті түрде жарақтандырылмауы, интернет желісіне қосылу жылдамдығының төмендігі өзекті проблемаға айналып отыр. Үшіншіден, білім беру жүйесін цифрландыруды қолдау бойынша бірыңғай оператордың жоқтығы келеңсіздік тудыруда. Төртіншіден, ақпараттық-коммуникациялық технология инфрақұрылымын қамтамасыз ету үшін бірыңғай техникалық талаптардың болмауы, бесіншіден, кәсіби құзіреттілік деңгейінің төмендігі кері әсер етуде.

ҚОРЫТЫНДЫ

Болашағымыз – жастарға мемлекет тарапынан жасалар істер әлі де көп.

Білім алудағы кездесетін техникалық жетіспеушіліктер әлі де еліміздің цифрландыру технологиясын толық меңгермегенін білдіреді.

АҚШ-пен салыстырар болсақ, тәуелсіздік алғанына 30 жыл болғанда дәл біз секілді мемлекет бола алды ма?! Біздің бәсекеге қабілетті мемлекетіміз әлі талай биіктерді бағындырып, «Цифрлы Қазақстан» өз деңгейіне жететініне үміттенеміз.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Мемлекет басшысы Жоғары палата Төрағасы Қ.Тоқаевтың «Цифрлық Қазақстан» тапсырмасының орындалуы және көңіл аударылуға тиісті басты мәселелер туралы сөзінің тұжырымдамасы-2018 ж.
2. Білім және ғылым вице-министрі Рүстем Айдарбекұлы Биғари «Цифрлы Қазақстан» 03.10.18 ж.
3. Цифрлық сауаттылық артып келеді [Электрондық ресурс]. – Қолжетімдік тәртібі: <http://ult.kz/post/tsifrlyk-sauattylyk-artyp-keledi1>
4. Ш.А. Курманбаева, К.А. Тулентаева. «Цифрлы Қазақстан: білім беру саласы мәселелері», (Қазақ инновациялық уманитарлық заң университеті, С.Ж. Асфендияров атындағы ҚазақҰлттық медицина университеті), 2019 ж.
5. <http://zhaikuni.kz/alamtor-zhyldamdy-yny-t-mendigine-bajlanysty-iyndy-tartuyndaуy-m-mkin/>
6. <https://inbusiness.kz/kz/last/memlekettik-granttardyn-kuny-artyp-zhoo-okytushylarynyn-zhalakysy-osedi>

Г. Ж. СУЛЕЙМЕНОВА¹, М.Н.НҰРПЕЙСОВ²

ЗНАЧЕНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ СФЕРЫ ОБРАЗОВАНИЯ

¹Кандидат исторических наук

Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова
г. Актюбе, Республика Казахстан, e-mail: guljanat_sj@mail.ru

²Студент 4 курса специальности «География»

Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова
г. Актюбе, Республика Казахстан

G.J. SULEIMENOVA¹, M. N.NURPEISOV²

VALUE OF DIGITALIZATION OF EDUCATION

¹Candidate of Historical Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional University
Aktobe, Kazakhstan, e-mail: guljanat_sj@mail.ru

²4th year student of the specialty «Geography»

K.Zhubanov Aktobe Regional University
Aktobe, Kazakhstan

Аннотация. Сфера образования, как одна из значимых сфер в общественной жизни, в своем развитии прошла разные периоды развития, применяя и совершенствуя приемлемые для каждого из них методы и приемы обучения. В статье рассмотрено состояние перехода в сфере образования от традиционного обучения к инновационному в связи с бурным развитием техники и технологии, совершенствования информационных возможностей образования, вопросы повышением качества обучения путем цифровизации и анализ применения возможностей получения знаний по новому формату для формирования компетентности и функциональной грамотности обучающихся.

Проанализированы проблемы дистанционного обучения в нашей конкурентноспособной стране, состояние и возможности общества применять эти методы и пути их дальнейшего совершенствования.

Ключевые слова: Цифровые технологии, образование, школьная программа, дистанционное обучение, информационные технологии, государственная программа.

Abstract. The education sector, as one of the most important area in public life, has gone through different periods of development, applying and improving teaching methods and techniques. The article discusses the state of education transition from traditional to innovative taking into accounts the rapid development of engineering and technology, improving the educational information capabilities, issues of improving the quality of education through digitalization and analysis of the application of knowledge acquisition opportunities in a new format for the formation of learners' competence and functional literacy.

The problems of distance learning in our country, the state and possibilities of society to apply these methods and ways to further improvement are analyzed.

Key words: Digital technologies, education, school curriculum, distance learning, information technology, state program.

SRSTI 14.25.21

A. TASTANOVA

*Master of Education, National Academy of Education
named after Altynsarin, Nur-Sultan, Kazakhstan*

**ON THE REGULATORY SUPPORT OF APPLIED PEDAGOGICAL BACHELOR
DEGREE IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

Abstract. *The article discusses some problems of the implementation of applied pedagogical bachelor's degrees in the conditions of integration of higher and post-secondary pedagogical professional education of the Republic of Kazakhstan as the development of the education system is a priority, as investment in education which is a key to the well-being of society as a whole. Education that constitutes a major investment into human capital is also a key driver of economic growth. In an integrated dynamic global market place, education systems should continually improve and work to adapt to changing circumstances. In general, the goal of the Kazakhstan education system is defined as "increasing competitiveness of education and development of human capital through ensuring access to quality education for sustainable economic growth."*

Keywords: *applied undergraduate; bachelor degree; vocational education; advanced vocational training; qualifications; teacher education.*

INTRODUCTION

In the integration of innovative education, the problem of finding new pedagogical positions and new educational competencies in the training of teachers of different levels arises. An innovative economy requires "fast" training of highly qualified personnel, capable of "instantly" mastering new professional positions, quickly adapting to new conditions without losing a high level of qualification. Therefore, innovative education, on the one hand, is aimed at reducing the time for vocational training, and on the other hand, it requires a higher level of professionalism of graduates [1, 4]. In modern conditions of reforming teacher education, there are a number of contradictions that hinder the transition to innovative training of teachers.

Firstly, global labor markets require formed competencies among graduates of pedagogical universities, which in turn presents different requirements for the training of teachers. The importance of integrating teacher education into the international educational space is growing, the need for future teachers to acquire knowledge, and develop competencies that are characteristic of world trends in updating the quality of education. All this requires a change in the content of teacher education and new educational standards [5].

Secondly, in recent years, serious changes have been taking place in educational institutions of the Republic of Kazakhstan [6]. The content of secondary education is being radically updated, much attention is paid to new educational technologies. At the same

time, the content of teacher education does not keep pace with the rapid changes in the reality of schools, widening the gap between the urgent needs of the modern school and the quality of specialist training. This, affecting the practical activities of today's teachers, makes pedagogical practice even more significant [7].

In the process of modernization of pedagogical education in Kazakhstan, practice-oriented training of students of pedagogical universities is of particular importance. The idea of practice-oriented education is that the graduate is highly prepared for practical professional activity, is not new, worldwide the transfer of educational emphasis to practice gives a good result, young specialists successfully cope with pedagogical tasks immediately after graduation and going to work [2, 8]. Among the many ways to implement a practice-oriented education that meets the requirements of innovative development of the economy, the modern needs of society, a special place is the implementation of applied baccalaureate. The introduction of applied baccalaureate programs is aimed at ensuring the integration of professional higher education programs and technical and vocational education (hereinafter - TVE). And in this direction in the education system of Kazakhstan are active reform processes. However, all these processes are mainly aimed at the development of technical specialties. Whereas the future of modern civilization depends not only on the level of technological progress and economic growth. It is increasingly determined by the level of education. In this regard, the introduction of applied pedagogical baccalaureate becomes relevant.

In recent years, the requirements for teaching staff have increased

significantly [9]. Whereas previously only basic knowledge was required from mid-level specialists, today it is still necessary to have theoretical training. Gradually, the training of specialists in technical and vocational education organizations is approaching the level of higher education. A certain "hybrid" of college and university is being created where students can become full-fledged specialists. These two circumstances made it necessary to create a system of applied pedagogical undergraduate studies. Thus, the applied pedagogical bachelor's degree is designed to combine the efforts of pedagogical universities and colleges, adopting the best forms of theoretical training from one and practical from the other.

MATERIALS AND METHODS

World experience shows that in most countries, applied bachelor qualifications have a specific place in the national qualifications framework. Duration of training is established depending on the specialty, the specifics of the training process and the requirements of employers, and is usually from two to four years [10].

Also, the educational programs of applied baccalaureate are related to the needs of the economy in specialists and can be quite effectively used for retraining and training the adult population on the job and can be one of the elements of the lifelong learning system.

The content of applied undergraduate programs is developed taking into account credit technology and is based on a modular competency-based approach. Educational programs of applied baccalaureate are created on the initiative of employers, depend on labor market conditions and differ in their targeted orientation and criteria for

evaluating learning outcomes [11].

Practice-oriented training of graduates provides a combination of theoretical courses with professional practice. In world practice, the main mechanism for implementing this approach is the interaction of universities with a comprehensive school, built on the type of «school-university partnership.» The fundamental difference from traditional relations is the recognition that the school is an important source of practical knowledge, without which it is impossible to prepare a future teacher for professional activity. Thus, the school is considered as an equal and important partner of the university, which can and can take responsibility for the formation of part of professional competencies among students” [3].

Taking into account international practice, specialists of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin developed conceptual approaches to the modernization of teacher education in the Republic of Kazakhstan. In the proposed model, one of the levels of pedagogical education is the applied pedagogical bachelor's degree, both in the TVE system and at the level of higher education. This solution ensures the integration of educational programs at all levels of teacher training and allows graduates to find work after each cycle. Of course, the solution of these problems will require changes not only in the content of teacher education, but primarily in the regulatory framework [12].

In the Republic of Kazakhstan, relations in the field of education are regulated by the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the Law «On Education of the Republic of Kazakhstan», as well as certain provisions of legislative acts affecting educational activities. The

system of secondary regulatory legal acts on education includes the Decrees of the President of the Republic of Kazakhstan, Decrees of the Government of the Republic of Kazakhstan, Orders of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, as well as Decisions of the Boards of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan [29, 30].

So, the training of specialists in the applied baccalaureate program is provided for in the post-secondary education system, the legislative basis for the functioning of which is provided by Article 20 of the Law on Education of the Republic of Kazakhstan:

- Post-secondary education programs are aimed at training qualified workers, mid-level specialists and applied bachelors from among citizens with secondary education (general secondary or technical and vocational) [13].

- The content of educational programs provides for the study of integrated, modular programs of technical and vocational education and individual undergraduate disciplines [14].

Upon completion of training and passing the final certification, students are assigned the qualifications of «mid-level specialist», «applied bachelor». The organization of educational activities is regulated by Article 33 of the «Law on the Education of the Republic of Kazakhstan», which states:

1. Post-secondary education programs are implemented in colleges and higher colleges.

2. Training of specialists in educational programs of post-secondary education is carried out in the specialties, the list of which is approved by the authorized body in the field of education.

However, in Chapter 2, the “Law on Education of the Republic of Kazakhstan”, along with the powers of the Government of the Republic of Kazakhstan, the authorized body, local representative and executive bodies, the competences of employers are not indicated in the field of education, which violates the basic principle of applied baccalaureate, where educational programs are created on the initiative of employers and Depend on labor market conditions.

General requirements for applied undergraduate education are established by the State Compulsory Standard of

Post- secondary Education. However, the current State Educational Standard does not define requirements for the level of training, the content of education, the maximum amount of teaching load of students in the system of applied pedagogical undergraduate [16]. Also, while there is still a complete lack of a mechanism for organizing and planning the educational process on credit technology this violates the principle of integrating educational programs in applied pedagogical undergraduate and academic pedagogical undergraduate programs (Table 1).

Table 1. Analysis of the State Compulsory Standard of Post-secondary Education

The content of the State Compulsory Standard of Post-secondary Education	The need to take into account the requirements of applied pedagogical undergraduate
Requirements for the level of the students training	
<p>Educational programs of post-secondary education should be aimed at training qualified workers, mid-level specialists, and applied bachelor from among citizens with secondary education (general secondary or technical and vocational education). The requirements for the level of preparedness of students in post- secondary education organizations provide for the possibility of qualification of an applied bachelor (junior engineer) upon completion of training. Typical curricula should be consistent with the curriculum model and may differ when preparing:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Specialists from among persons with special educational needs; 2) Specialists in the military, medical specialties, and specialties of culture and art. <p>The work curricula and curricula of post-secondary organizations may differ from typical curricula and programs in the following cases:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Work in experimental mode; 2) Training of specialists from among persons with special educational needs <p>When planning the educational process, post-secondary education developers are guided by the post-secondary education curriculum model in accordance with Appendix 1 to this standard.</p> <p>When planning the educational process, post-secondary education developers are guided by the post-secondary education curriculum model with modular and credit training technology in accordance with Appendix 2 to this standard.</p>	<p>Educational programs of applied pedagogical baccalaureate should be aimed at training practice-oriented specialists with the award of qualifications of applied bachelor. The content of applied pedagogical undergraduate programs should be developed taking into account the requirements of employers and be based on a modular competency-based approach.</p>

Education requirements	
<p>The content of educational programs of post-secondary education provides for:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) The study of integrated courses in general subjects that are core for the development of general professional and special disciplines, including those integrated into modules, passing industrial training and professional practice in acquiring professional skills; 2) The study of general humanitarian, economic, professional, special disciplines, the passage of industrial training and professional practice in the acquisition and consolidation of professional skills; 3) The study of integrated, modular programs of technical and vocational, post-secondary education and individual undergraduate disciplines; 4) Based on the results of qualification exams, the assignment of qualifications (rank, class, category); 5) Upon completion of training, the qualification of an applied bachelor. <p>At the same time, post-secondary education educational programs are structured according to the principle of modular credit education.</p>	<p>The basic rules of the organization and planning of the educational process on credit technology are not reflected in the SES.</p>
Requirements for the volume of the study load of students	
<p>The maximum volume of the study load of students, including all types of classroom and extracurricular activities, should not exceed 54 hours per week.</p> <p>The volume of classroom studies for full-time students is at least 36 hours per week during the period of theoretical training, while the specified volume does not include classes in optional disciplines and consultations.</p>	<p>The volume of the academic load in applied pedagogical bachelor's degrees should be planned according to the rules of credit technology.</p>

As the analysis showed, the State compulsory standard of post-secondary education does not ensure the formation of educational programs of applied pedagogical undergraduate studies taking into account the organization of the educational process on credit technology.

Also, the current standard qualification characteristics of the positions of teachers and their equivalents, approved by order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated July 13, 2009 No 338, determined the names of posts of teachers. Along with this, no positions are suggesting the level of professional training for an employee who has completed applied pedagogical undergraduate studies. So,

for example, the position is an educator of the organization of preschool education and training [17, 18]. Qualification requirements: higher pedagogical or technical and professional-pedagogical education, etc.

The President of the Republic of Kazakhstan recommended that the Government of the country when preparing proposals for the formation of a system of technical and vocational education, provide for the implementation of legislative, economically stimulating organizational measures. In particular, the Government was recommended to accelerate the adoption of the Law "On professional qualifications", take measures to update the infrastructure and material and technical base of TVE,

create conditions for the formation of a modern corps of engineering and teaching staff.

To reduce the corruption factor when placing a state order and awarding it, it is proposed to provide for the competence of the Ministry of Education and Science of the Republic to develop and approve the Rules for the formation and distribution of state order for training personnel with technical and vocational, post-secondary education [19].

By the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated February 28, 2012 No. 264, a 30% quota was approved for citizens from among rural youth for specialties that determine the socio-economic development of the village. However, due to the lack of a list of specialties necessary for the social and economic development of the village, there are difficulties in allocating quotas for training.

We believe it necessary to consider the introduction of external evaluation in organizations of technical and professional, post-secondary education. Without an external independent monitoring of educational achievements, there will be no tool for measuring the quality of educational services provided by TVE organizations.

The National Chamber of Entrepreneurs is recommended to legislatively consolidate the obligations of organizations on practical training at workplaces and professional training at enterprises, provide for the organization of student workplaces for practicing practical skills among students, as well as the possibility of supplementing wages for mentoring for experienced instructors-mentors in the workplace, etc. Also, in paragraph 4 of Article 140 of the Labor Code of the Republic of Kazakhstan, additions were made

to assist employers in educational institutions implementing educational programs for technical and vocational education in training, retraining and advanced training of personnel [20, 21]. However, this article does not specify how the employer will be assisted concerning educational organizations, including those implementing post-secondary education, which currently includes applied pedagogical bachelor's degree.

RESULTS AND DISCUSSION

Thus, the analysis of normative legal acts allows us to conclude that the current legislation does not regulate the activities of applied pedagogical baccalaureate. No by-laws are defining the status of applied pedagogical undergraduate studies; the rules for organizing and planning the educational process are not defined. In the Classifier of professions and specialties the qualification of applied undergraduate is not defined. The mechanisms of interaction with employers are not indicated.

In this regard, the necessary condition for the functioning and development of applied pedagogical undergraduate studies is the existence of stable legislation that fully ensures its effective legal regulation. Firstly, it is necessary to amend the «Law on Education»:

- 1) Introduce the concept of «applied pedagogical baccalaureate».
- 2) Introduce an applied pedagogical baccalaureate at the level of TVE and VPO.
- 3) Define the training period:
  - Applied pedagogical undergraduate based on TVE -2 years, based on VPO -2 years;
  - Higher teacher education - 5 years;

- Postgraduate teacher education - 5 years.

4) Introduce a pedagogical internship.

5) Identify the competencies and powers, functions and responsibilities of employers. For instance:

- Participation of representatives of pedagogical associations in the work of national and sectoral councils for the development of education

- Participation in the development of a national qualification system:

- Participation in the development of the state general educational standard and model curricula for pedagogical specialties;

- Participation in the development of qualification requirements for teaching professions;

- Involve in the examination of the developed programs for the training and retraining of teaching staff. Secondly, in the typical qualification characteristics of the positions of teachers:

- Determine the status of applied undergraduate studies;

- Introduce the profession of a mentor;

- Develop a mentoring system through partnership with employers.

Thirdly, to develop State Standard post-secondary education, taking into account the organization and planning of the educational process on credit technology. So, in the requirements for the level of training of students to introduce:

- Applied pedagogical bachelor's degree is aimed at training practice-oriented specialists with the award of an academic degree bachelor of additional education.

- The level of training of students provides for the identification of basic and professional competencies.

- Basic competencies are developed as a whole for the specialty and affect issues of social responsibility, work organization, relationships with other people in the workplace, and environmental responsibility.

- Professional competencies are developed for each qualification based on a professional standard, taking into account the requirements of employers and the social request of the company.

The cycles of basic and professional modules include modules / disciplines of the required optional component [22].

The list of modules / disciplines of the required component is determined by the standard curriculum. The list of modules / disciplines of a component is optionally determined by the organization of education independently [23]. The volume of the required component of professional modules / disciplines is at least 70% of the total amount of time allotted for their study. The component volume at the choice of professional modules / disciplines is not more than 30% and makes it possible:

- Expansion of the main activities for which a graduate should be ready, having mastered the educational program of applied pedagogical of bachelor's degree;

- Deepening student training, determined by the content of the required component;

- Obtaining additional competencies necessary to ensure the graduate's competitiveness per the demands of the regional labor market and the possibility of continuing education.

The optional component takes into account the specifics of the socio-economic development of a particular region and the needs of the labor market, as well as the individual interests of the student himself.

A component of choice is formed at the suggestion of employers and partners of educational organizations, subject-cycle commissions / departments [24]. The cycle of basic modules includes socio-economic, general humanitarian, general professional modules / disciplines [25]. The organization of educational activity is carried out through the planning of the educational process, the content of education, the choice of methods for conducting training, independent work of students, forms of the final control of their educational achievements.

Into the requirements for the content of education should be implemented the educational programs of applied pedagogical baccalaureate are structured based on a competency-based approach using credit technology of training and are focused on the result of training [26]. Into the requirements for the volume of the study load of students to implement the volume of the student's workload is measured in credits acquired by him during the academic year for each educational module / discipline or type of the educational work.

One academic hour of classroom and extracurricular work (SRO), all types of practice, intermediate and final certification is 45/50 minutes. The workload planning of teachers and their equivalents is carried out in credits or academic hours, which is the contact time of the teacher with the student according to the schedule at classroom and extracurricular (SROP) training sessions or according to a separately approved schedule for other types of study work [27]. When planning the volume of academic work, it is assumed that one loan is equal to 18 academic hours:

1) The student's classroom work during the academic period in the form

of a semester;

2) The student's work with the teacher during professional practice;

3) The student's work on writing and defending a graduation project (work);

4) The student's work in preparing and passing the intermediate and final certification in the specialty.

The student's workload is determined by the duration of the academic hour and the volume of academic hours that accompany academic hours for different types of academic work.

Students' independent work (SRO) is divided into two parts: independent work, which is carried out under the guidance of a teacher (SROP), and that part, which is performed completely independently (SROS). The entire volume of SRO is confirmed by tasks requiring daily independent work from the student [28]. The academic hours of the student's classroom work are supplemented by the corresponding number of SRO hours in such a way that for one credit the total student workload per week during the academic period in the form of a semester is 3 hours, incl. 2 hours on SRO.

Physical education classes are not accompanied by additional hours of SRO. Training practice, industrial training is not accompanied by SRO hours.

Each academic hour of industrial and undergraduate practice is accompanied by 2 hours of self-study organization. Each academic hour of intermediate and final certification is accompanied by 5 hours of SRO. Each academic hour of writing and defending a graduation project (work) is accompanied by 11 hours of self-study program. The academic year consists of academic periods, a period of intermediate certification, practices and vacations. Upon completion of the achieved level, the period of final certification is included in the academic

year. Thus, the proposed changes to the content of legislative acts will ensure:

1. Regulatory support for the implementation of applied pedagogical baccalaureate.

2. Educational programs of applied pedagogical baccalaureate will allow you to create a single set of documents combining programs of technical, vocational and higher education.

3. Equal partnership system «school-college-university».

4. The introduction of a credit training system.

CONCLUSION

Today in Kazakhstan there are about twenty organizations that carry out certification of specialists, of which five work following international requirements. The established TVE Boards make key decisions on personnel issues nationwide. At the level of industries and regions, 17 regional Councils under akimats and branch Councils under central government bodies have been

created to address training issues. However, their activities mainly affect the field of technical education. The analysis of regulatory acts in the field of education on the territory of the Republic of Kazakhstan allows us to conclude that, unfortunately, the current legislation does not yet fully regulate the process of introducing applied pedagogical undergraduate studies. No by-laws are defining the status of applied pedagogical undergraduate studies; the rules for organizing and planning the educational process are not defined. In the Classifier of professions and specialties, the qualification of the level of applied undergraduate is not defined. The mechanisms of interaction with employers are not indicated [22].

In this regard, the necessary condition for the functioning and development of applied pedagogical undergraduate studies in Kazakhstan is the introduction and approval of regulatory legal acts that fully ensure its effective legal functioning.

REFERENCES

1. Vasiliev V. G. 2009. *Experience, high professionalism and quality of education. Study on innovative education. Issues of education*, 2.
2. Frumin I. D. 2010. *Introduction of applied undergraduate programs in the Russian education system: why and how? Issues of education*, 247-267.
3. Margolis A. A. 2014. *Requirements for the modernization of basic professional educational programs (BPEP) for the training of teachers under the professional standard of the teacher: proposals for implementing an active approach in the training of teachers. Psychological Science and Education*, 3, 105-126.
4. *Copenhagen Process, European Commission*. 2020. Available at: http://ec.europa.eu/index_en.htm
5. *LMD. Bachelor's-Master's – Doctoral System*. 2020. Available at: <http://www.auneg.org/etudiants-en/becoming-a-student/lmd-bachelor2019s-master2019s-doctorate-system>
6. *Higher Education in Norway*. 2020. Available at: <http://vseobr.com/vyshee-obrazovanie/norvegija/>
7. *Asian Development Bank. n.d. Kazakhstan: Economy*. <http://www.adb.org/countries/kazakhstan/economy>
8. Brunner J. J., Tillett. A. n.d. 2007. *Higher Education in Central Asia. The Challenges of Modernization*. Washington, DC: World Bank.
9. Dixon J., Soltys D., eds. 2013. *A Handbook to Understanding the Bologna Process for*

Kazakhstani Higher Education Administrators. Almaty: Akadem Press.

10. European Commission [EC]. 2010. *Higher Education in Kazakhstan*. http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/reviews/kazakhstan_review_of_higher_education.pdf

11. Heynemann S. P. 2010. *A Comment on the Changes in Higher Education in the Post-Soviet Union*. *European Education* 42 (1): 76–87. doi: 10.4934/EUE1056-4934420104.

12. Kazakhstani Ministry of Education and Science [MoES]. 2010. *The State Program of Education Development in the Republic of Kazakhstan for 2011–2020*. Astana: MoES.

13. Kucera J. 2014. *Can a Homegrown University in Authoritarian Kazakhstan Incubate Reform?* Al Jazeera, June.

14. Available at: <http://america.aljazeera.com/articles/2014/6/20/kazakhstan-s-audaciousnazarbayevuniversity.html> [14] Lee, D. 2013. *Unified National Testing to be Replaced by Two Different Tests by 2015*. *Astana Times*, September 23, Available at: <http://www.astanatimes.com/2013/09/unified-national-testing-to-be-replaced-by-two-different-tests-by-2015/>

15. National Tempus Office. 2012. *Higher Education in Kazakhstan*. Brussels: European Union.

16. Organisation of Economic Co-operation and Development (OECD). 2007. *Higher Education in Kazakhstan*. Paris: OECD Publishing.

17. Piven, G., and I. Pak. 2006. *Higher Education in Kazakhstan and the Bologna Process*. *Russian Education and Society* 2006: 82–91. <http://www.international.ac.uk/resources/14325144ut378r7g.pdf>

18. Sarinzhypov A. 2013. *Opportunities for Faculty to Influence Academic Matters at Kazakh National University and Eurasian National University*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Pennsylvania, Philadelphia.

19. Soltys D. 2014. *Similarities, Divergence, and Incapacity in the Bologna Process Reform Implementation by the Former-Socialist Countries: The Self-Defeat of State Regulations*. *Comparative Education*, 51 (2), 179–195. doi: 10.1080/03050068.2014.957908.

20. Teichler U. 1988. *Changing Patterns of Higher Education Systems*. London: Jessica Kingsley.

21. Trow M. 1970. *Reflections on the Transition from Mass to Universal Higher Education*. *Daedalus* 90 (1), 1–42.

22. Yakavets N. 2014. *Educational reform in Kazakhstan: The First Decade of Independence. In Educational Reform and Internationalisation. The Case of School Reform in Kazakhstan*, ed. D. Bridges, 1–27. Cambridge: Cambridge University Press.

23. Levenchuk D. V. 2012. *Methods of experimental work in the study of the continuity of professional education*. *World of science, culture, education*, 4.

24. Ouzoun, D. 2010. *The Torino Process 2010: Kazakhstan*. European Training Foundation

25. President's Advisory Committee on the Roles of UW System Administration. 2011. *A new model for change within the University of Wisconsin System: Report of the President's Advisory Committee on the Roles of UW System Administration*. Retrieved from <http://www.wisconsin.edu/uwsa-rolescommittee/Roles/Report-of-Presidents-Advisory-Committee.pdf>.

26. Van Vught, F. A. et al. 2008. *Mapping Diversity. Developing a European Classification of Higher Education Institutions*, Enschede: CHEPS.

27. WB (World Bank). 2012. *“Post-Graduate Education in Kazakhstan: A World Bank Report to the Government of the Republic of Kazakhstan.”* June 2012. Paper Copy.

28. WB (World Bank). 2013. *Kazakhstan: On the Crest of an Oil Wave*. *Kazakhstan Economic Update*, April 2013, p. 18. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2013/01/17612010/kazakhstan-crest-oil-wave>

29. WEF (World Economic Forum). 2012. *The Global Competitiveness Report*, 2-13. Geneva: WEF. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

30. McGuinness, A. 2013. *Serving Public Purposes: Challenges for Systems in Changing State Context, Higher Education Systems 3.0: Harnessing Systemness, Delivering Performance*, State University of New York Press

А. ТАСТАНОВА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚОЛДАНБАЛЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БАКАЛАВР ДӘРЕЖЕСІН НОРМАТИВТІК ҚОЛДАУ ТУРАЛЫ

А.ТАСТАНОВА

О НОРМАТИВНОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОДГОТОВКИ БАКАЛАВРОВ ПРИКЛАДНОЙ ПЕДАГОГИКИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының жоғары және орта білімнен кейінгі педагогикалық кәсіптік білім беруді интеграциялау жағдайында қолданбалы педагогикалық бакалавриат дәрежелерін іске асырудың кейбір мәселелері талқыланады, өйткені білім беру жүйесін дамыту басымдық болып табылады, білім беру саласын инвестициялау жалпы қоғамның әл-ауқатының кілті. Адами капиталға негізгі инвестицияларды құрайтын білім, сонымен қатар экономикалық өсудің негізгі драйвері болып табылады. Нарықтың интеграцияланған динамикалық орнында білім беру жүйелері үнемі жетілдіріліп, өзгеріп отыратын жағдайларға бейімделу үшін жұмыс істеуі керек. Жалпы алғанда, қазақстандық білім беру жүйесінің мақсаты «білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және тұрақты экономикалық өсу үшін сапалы білімге қол жетімділікті қамтамасыз ету арқылы адами капиталды дамыту» ретінде анықталған.

Түйін сөздер: қолданбалы бакалавриат; бакалавр деңгейі; кәсіптік білім; біліктілікті арттыру; біліктілік; мұғалімнің білімі.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые проблемы реализации дипломов прикладного педагогического бакалавриата в условиях интеграции высшего и послесреднего педагогического профессионального образования Республики Казахстан, поскольку развитие системы образования является приоритетным – это ключ к благополучию общества в целом. Образование, которое представляет собой крупную инвестицию в человеческий капитал, также является ключевым фактором экономического роста. В условиях интегрированного динамичного глобального рынка системы образования должны постоянно совершенствоваться и адаптироваться к меняющимся обстоятельствам. В целом цель казахстанской системы образования определяется как «повышение конкурентоспособности образования и развитие человеческого капитала через обеспечение доступа к качественному образованию для устойчивого экономического роста».

Ключевые слова: прикладной бакалавриат; степень бакалавра; профессионально-техническое образование; повышение квалификации; квалификации; педагогическое образование.

ГРНТИ 14.01.11

А.А. ПЕТРУСЕВИЧ*Омский государственный педагогический университет, г.Омск, Россия**e-mail: petrark47@mail.ru***ПРОЕКТИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОДЕЛИ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Аннотация. В статье анализируются подходы к проектированию модели исследовательских компетенций преподавателя вуза в условиях современных вызовов к профессиональному образованию. Особое внимание уделяется развитию исследовательских компетенций на основе совместной исследовательской деятельности преподавателя и студентов. В работе представлены три группы исследовательских компетенций, основанием которых является субъектность участников образовательного процесса в вузе.

Ключевые слова: компетенции, исследовательские компетенции, научно-исследовательская деятельность преподавателя, функции преподавателя высшей школы.

ВВЕДЕНИЕ

Основная цель статьи состоит в осмыслении современных требований к исследовательским компетенциям преподавателя высшей школы.

МЕТОДОЛОГИЯ

Теоретический анализ проблемы содержания исследовательских компетенций преподавателя высшей школы осуществлялся на основе компетентного подхода. На его основе определялась проблема развития профессиональных компетенций преподавателя высшей школы, которая выступает сегодня как одна из ключевых в вопросах повышения качества профессионального образования и подготовки конкурентоспособных специалистов.

Рассматривая ее решение в современных условиях глобализации евразийского рынка труда и требований, предъявляемых к выпускникам вузов, следует обратить особое внимание на отношение к ценностям самих вузов-

ских преподавателей к таким понятиям, как профессиональная компетентность, профессионализм, исследовательская деятельность, сотрудничество со студентами в реализации задач НИРС.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ

В работе особое внимание обращается на такие вопросы, которые в полной мере характеризуют субъектную позицию преподавателя высшей школы в деятельности по развитию собственной исследовательской компетентности и компетенций студентов в процессе учебно-исследовательской и научно-исследовательской работы. Здесь, как нам представляется, субъектная позиция преподавателя изначально проявляется в том, как часто задумывается преподаватель о том, на каких сторонах образовательного процессе в вузе требуется большая сосредоточенность и поиск новых путей развития профессиональной компетентности в целом: предмет-

но-методической, научно-исследовательской, воспитательной и др.

Вместе с тем одним из значимых аспектов в развитии профессиональной компетентности является способность преподавателя к рефлексивному анализу своей деятельности, к объективной оценке научно-педагогической работы в вузе, готовности предпринимать действия, которые приводят к приобретению нового качества образования в вузе. Углубляясь в недалекое наше прошлое, связанное с деятельностью вузовского преподавателя, следует отметить, что практически до конца XX века научно-педагогическая деятельность преподавателя высшей школы требовала разработки и передачи различных идей обучающимся, совершенствования методик этой передачи, не требующих глубоких научных исследований в области дидактики.

Ведущими видами профессионально-педагогической деятельности являлись учебно-методическая работа, разработка учебных пособий, методических рекомендаций, отдельных брошюр по сложным вопросам профессиональной подготовки студентов, организации учебно-исследовательской деятельности т.п. Научно-исследовательская деятельность, как правило, поощрялась, но не выступала в качестве основного требования.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Современное высшее образование, построенное на идеях Болонской школы, включающей двухступенчатую подготовку специалистов (бакалавриат и магистратура) в корне изменили эти требования. Они сегодня выступают как общественный вызов к преподавателю высшей школы, как требования, зафиксированные в профессионально-образовательных стандартах. Анализируя

эти требования, можно выделить целый ряд новых задач, стоящих перед преподавателем высшей школы. К ним можно отнести следующие.

1. Формирование положительного отношения к науке и интереса молодежи к научным исследованиям, изменение общественного сознания к науке в целом, формированию нового образа науки в профессиональном образовании студентов.

2. Усиление научной компоненты в процессе профессионального образования и повышение авторитета вуза как центра научной деятельности.

3. Создание вузовских научных школ, формирование научных коллективов, разработка перспективных научных исследований.

4. Вовлечение студентов в научную деятельность, приобщение к научно-исследовательской работе, развитие студенческой науки в целом.

В соответствии с этими задачами становится ясно, что высокий профессиональный уровень преподавателя характеризует наличие исследовательских компетенций как значительной составляющей его общей профессиональной компетентности. А это значит, что одной из функций деятельности преподавателя все больше выступает функция активного включения студентов не только в учебно-исследовательскую, но и в научно-исследовательскую деятельность.

Такая согласованность в совместной научной работе выступает как основное условие развития исследовательской компетентности всех субъектов вузовского образования. Это исходит из общего понимания, что мы включаем в содержание понятия «исследовательская компетентность».

В большинстве педагогических работ под этим термином понимают совокупность знаний и умений, которые

требуются для осуществления исследовательской деятельности (М.Ларионова, А.М.Новиков, Ф.В.Шарипов). Именно эта совокупность, которая, по мнению В. Медведева, отличает компетентного специалиста в умении планировать и строить научное исследование совместно со студентами, выступает для них как пример, как образец современного отношения к делу. Вместе с тем, отмечает автор, приобретение новых знаний, овладение новой информацией для успешного решения различных проблем в профессиональной подготовке возможно только при организации исследовательской работы студентов. Простыми приемами заучивания и зубрежки сегодня сложно овладеть глубокими профессиональными знаниями. В то время как исследовательская деятельность в области изучаемых дисциплин по-новому раскрывает особенности и возможности приобретения глубоких профессиональных знаний студентов, но только при условии целенаправленного руководства этой деятельностью со стороны преподавателя. Здесь получается своего рода замкнутый круг: преподаватель делится со студентами своим опытом осуществления научных исследований, а содержание исследовательской деятельности становится источником нового опыта, который он приобретает в сотрудничестве со студентами.

ОБСУЖДЕНИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В работах М.В. Ретивых [6], посвященных анализу моделирования профессиональной деятельности педагога, отмечается, что исследовательская компетентность отличается глубокой теоретической грамотностью и владением комплекса исследовательских методов в осуществлении научного исследо-

вания, в умении обработки и анализа получаемых результатов, в формулировании выводов и интерпретации исследовательских материалов. Здесь можно предположить, что вовлечение студентов в исследовательскую работу – это один из эффективных путей овладения их профессиональной компетентностью в целом.

Рассматривая исследовательскую компетентность как результат познавательной деятельности человека, Шарипов В.Ф. [8] особое внимание уделяет мотивации позиции педагога в овладении методиками исследования, в направленности исследовательской деятельности на приобретение новых знаний в объекте исследования, в формировании ценностного отношения педагога к деятельности, в которой присутствуют элементы поиска, эксперимента, творчества.

Оригинальное отношение к исследовательским компетенциям можно найти в работах А.М. Новикова [5], который связывает исследовательские компетентности со способностями к решению не только научных или профессиональных проблем, но и жизненных проблем, с которыми встречается человек. В работах Н.П. Анисимовой и О.В. Рактиной [1] исследовательские компетенции – это умения преподавателя в области разработки и реализации различных программ исследования с использованием информационно-коммуникативных технологий, методов контроля и самоконтроля в исследовательской деятельности.

В современных педагогических работах есть немало попыток определить перечень групп компетенций современного преподавателя. Не вдаваясь в их перечисление и анализ, отметим лишь, что в этих группах не хватает того, что сегодня является особенно ценным:

компетенций в области выбора методологии исследования (методологических подходов, принципов, теоретических оснований, научных концепций и теорий); компетенций, раскрывающихся в выборе способов вовлечения студентов в исследовательскую работу, в формулировании проблемы исследования, цели, задач, поиска способов его осуществления; компетенций, отражающих организацию экспериментальной работы и обеспечение условий инициативы, творчества и самостоятельности студентов в исследовании.

В этой связи возникают вопросы, можно ли считать педагогически компетентным преподавателя вуза, если среди усвоенных им компетенций не нашлось достаточно места для перечисленных выше? Как строит свою научно-методическую и исследовательскую работу преподаватель? Как использует накопленный опыт исследовательской деятельности, в период подготовки к защите диссертации, в работе со студентом?

Отсутствие должного внимания к группе исследовательских компетенций приводит к тому, что преподаватель часто ориентирует студента, как начинающего исследователя, на уже известное, изученное, на переписывание того, что было сделано до него. Это особенно заметно, когда мы осуществляем анализ содержания выпускной квалификационной работы, которая в принципе должна содержать некоторые элементы научной новизны, выявленные студентом.

Сегодня, как отмечают многие исследователи, студент при защите этой работы должен особое внимание уделить не столько раскрытию темы и содержания, сколько перспективе своего видения нового знания, которое он получил, насколько были доказаны положения

гипотезы, на какие концепции науки он ссылался в подготовке исследования. Без этого мы никогда не получим на выходе из стен вуза выпускника, конкурентоспособного на рынке труда (М.С. Сидорина, О.В.Малькина О.В. [7]).

Между тем опыт и практика работы высшей школы показывают, что исследовательская компетентность преподавателя и ее реализация в практике работы в вузе служит важнейшим фактором формирования потребности в развитии исследовательских компетенций у студентов. То есть научно-исследовательская работа преподавателя выступает как пример и образец для подражания в студенческой среде. И наоборот, преподаватель, который недостаточно внимания уделяет исследовательской деятельности, не просвещает студентов о своих исследованиях, не показывает их результативность, не может добиться высоких профессиональных знаний студентов. Таким образом можно утверждать, что вовлеченность самого преподавателя в научно-исследовательскую деятельность определяет вовлеченность студентов в процесс исследований.

Анализируя функции преподавателя высшей школы, следует обратить внимание на те, которые отражают его преподавательскую деятельность, а именно организацию обучения и воспитания студентов, развитие их самостоятельности, творчества. Кроме того это ряд функций, связанных с организацией внеучебной работы студентов. Особое место занимают функции преподавателя как исследователя в сфере той науки, к которой относятся преподаваемые им дисциплины или в области педагогики высшей школы. Вместе с тем, рассматривая функции преподавателя, можно выделить ряд таких, которые отражают его социальную роль в педагогическом сообществе: член кафедры, факульте-

та, других социальных институтов вуза. Эти функции обязывают преподавателей действовать сообща в достижении некоторых социально значимых целей. Социально ценными являются функции, предполагающие деятельность преподавателя в распространении научных знаний, результатов исследований, а также функции, ориентирующие преподавателя на инновационную деятельность и повышение профессионально-педагогического мастерства. Отдельной и весьма важной является функция, которая выступает как задача организации и осуществления научного исследования. Рассматривая вопрос развития исследовательской компетентности преподавателя высшей школы, нельзя не обратить внимание на те педагогические работы, в которых представлены модели профессиональных компетенций преподавателя. Так, например, В.Д. Шадриковым и его коллегами [4] была разработана модель компетенций преподавателя вуза, в которой выделились такие компетенции: умение работать с современными источниками информации, владеть методологическими знаниями и аналитическими умениями организации проектных команд в разработке инноваций и пр. Приводить здесь всю пятистраничную модель нет смысла.

Они в целом не вызывают критики, поскольку отражают потребности сегодняшнего дня и подводят к пониманию, что их реализация в деятельности преподавателя может позволить добиваться высокого качества в подготовке выпускников вуза к успешной деятельности в различных отраслях общественного производства. Здесь ясно одно, что высокого качества в подготовке специалистов могут достигать только те преподаватели, которые овладели всем комплексом профессиональных компе-

тенций. Но очевидно, что процесс овладения таким комплексом должен быть насыщен совместной деятельностью со студентами в области исследовательской работы. В той части модели, где представлены исследовательские компетенции, мы находим такие пункты как:

- умение разрабатывать и осуществлять исследовательские проекты;
- владение навыками разработки нормативно-технической документации;
- владение навыками академического письма и использования их в публикационной деятельности;
- умение осуществлять публичные выступления;
- способность к установлению широких научных контактов в вопросах научно-исследовательской деятельности.

Этот список имеет продолжение. Однако в нем отсутствуют компетенции, характеризующие готовность и способность преподавателя вовлекать в исследовательскую деятельность студентов. Хотя это прямая обязанность преподавателя высшей школы. Исходя из задач данной статьи, мы представляем перечень тех компетенций, которые сопровождают научно-исследовательскую деятельность преподавателя и которые лежат в основе его общей профессиональной компетентности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Очевидно, такой перечень может отражать представление о той части модели профессиональной компетентности преподавателя, в которой представлены его исследовательские компетенции. Если в основу такого перечня положить субъектность участников исследовательской деятельности, то можно определить ряд компетенций, которые свойственны

деятельности преподавателя современного вуза. В этом случае можно рассмотреть две группы компетенций.

I. Компетенции, характеризующие собственную научно-исследовательскую деятельность преподавателя:

- умение планировать и осуществлять эксперимент в рамках своей научной специальности и преподаваемой дисциплины в вузе;
- владеть умениями мониторинга процесса экспериментальной работы;
- владеть навыками представления результатов научной работы;
- умения статистической обработки результатов изучения различных явлений в ходе экспериментальной деятельности;
- умения, связанные с созданием научного труда: статья, монография, диссертация, учебное пособие и пр.;
- владение умениями интерпретации результатов научно-исследовательской деятельности.

II. Компетенции, сопровождающие совместную научно-исследовательскую деятельность преподавателя вуза и студентов:

- умения организации исследовательской деятельности, в которой принимают участие студенты;
- умения мотивировать и вовлекать студентов в процессы научного исследования, строить их собственные исследовательские проекты, интерпретировать и представлять полученные результаты;
- владение умениями построения исследований на основе коллективной исследовательской темы, в которой преподаватель и студенты выступают как соисполнители;
- способность и умение определять приоритетные направления развития научных исследований и представ-

лять их результаты в научных журналах, монографиях, на конференциях и конкурсах.

III. Компетенции, представляющие исследовательскую деятельность преподавателя и студентов в сфере виртуально-образовательного процесса:

- владение умениями разрабатывать исследовательские проекты в виртуальной образовательной среде;
  - владение умениями создавать спектр исследовательских тем для организации исследований студентами;
  - умения оптимизации контактов со студентами в процессе организации исследований в виртуальной образовательной среде;
  - умение осуществлять поиск и отбор перспективных научно-исследовательских проектов в виртуальной образовательной среде.
  - владение умениями включать студентов в совместное экспериментирование с помощью информационно-коммуникационных технологий.
- Очевидно, что представленная номенклатура исследовательских компетенций преподавателя высшей школы не представляет конечный результат и может быть дополнена. Однако мы стремились в данной статье показать, в каком направлении должны сегодня систематизироваться исследовательские компетенции, как следует использовать возможности соединения преподавания и исследовательской деятельности, как развивать интерес студентов к исследованию, удваивающий результативность их интеллектуального напряжения в процессе освоения будущей профессии, как могут выстраиваться отношения преподавателя и студента в основании которых лежит совместная исследовательская деятельность.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Анисимова Н. П., Ракитина О. В. Научно-исследовательские компетенции как новообразованности личности преподавателя педагогического вуза. - Ярославский педагог. Вестник.- 2010.- № 4 -Том II. - с.138.
2. Ларионова М. Преподаватель вуза – субъект модернизации образования // Высшее образование в России. -2007.- №12. – с. 30-33.
3. Медведев В. Подготовка преподавателя высшей школы: компетентностный подход // Высшее образование в России.- 2007. -№11. – с. 46-56.
4. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста. Инновационная подготовка и компетентностный подход. //Высшее образование сегодня. М.: Российский новый университет. 2004. – с. 26 – 31.
5. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. М.: Либроком, 2010. 280 с.
6. Ретивых М.В. Роль студенческого самоуправления в подготовке конкурентоспособного профессионала// Вестник Брянского государственного университета. Брянск: РИО БГУ, 2009. –№1 (2009).- с.18-21.
7. Сидорина М.С., Малькина О.В. Научно-исследовательские компетенции преподавателя вуза в контексте реформирования высшей школы. Вестник Брянского государственного университета. 2014 (1). Брянск: РИО БГУ. –с. 89-94
8. Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза.//Высшее образование сегодня. М.: Российский новый университет. 2010, – с. 72 – 77.

А.А. ПЕТРУСЕВИЧ

**ЖОҒАРЫ МЕКТЕП ОҚЫТУШЫСЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗІРЕТІНІҢ
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҮЛГІСІН ЖАСАУ**

Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті, Омбы қ., Ресей
e-mail: petrark47@mail.ru

A.A. PETRUSEVICH

DESIGNING A MODERN MODEL OF RESEARCH COMPETENCE OF HIGH SCHOOL TEACHER

Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia
e-mail: petrark47@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада кәсіптік білім берудің заманауи міндеттері тұрғысынан университет оқытушысының зерттеу құзіреттіліктерінің моделін жобалау тәсілдері талданады. Мұғалім мен оқушылардың бірлескен ғылыми-зерттеу қызметі негізінде зерттеу құзіреттіліктерін дамытуға ерекше назар аударылады. Жұмыста зерттеу құзіреттіліктерінің үш тобы ұсынылған, олардың негізі университеттегі оқу үдерісіне қатысушылардың субъективтілігі болып табылады.

Түйін сөздер: құзіреттілік, зерттеу құзіреттілігі, оқытушының зерттеу қызметі, жоғары мектеп мұғалімінің функциялары.

Abstract. The article analyzes approaches to designing a model of research competencies of a University teacher in the context of modern challenges to professional education. Special attention is paid to the development of research competencies based on joint research activities of teachers and students. The paper presents three groups of research competencies based on the subjectivity of participants in the educational process at the University.

Keywords: competencies, research competencies, research activity of a teacher, functions of a higher school teacher.

FTAMP 14.01.17

Р.Ж. БАЗАРБЕКОВА

«НЗМ» ДББҰ-ның «Білім беру бағдарламалары» орталығы,

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

e-mail: rabiga1768@gmail.com

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ PIRLS ЗЕРТТЕУІ

Аңдатпа. Соңғы 10-15 жылдан бері біздің еліміз оқушылардың білім нәтижелерін анықтайтын халықаралық салыстырмалы зерттеулерге қатысып жүргенін білеміз. Олар: PISA, TIMSS, PIRLS зерттеулері. Мақалада сондай зерттеулердің бірі 4-сынып оқушыларының оқу дағдыларын бағалаудың Халықаралық жүйесі – PIRLS зерттеуі жайлы айтылады. PIRLS-тың бағалау құралдары, оқу деңгейіне қойылатын талаптар мен қазақстандық оқушылардың оқу деңгейіне талдау жасалады. Оқушылардың оқу дағдысын дамыту бойынша ұсыныстар беріледі.

Тірек сөздер: оқу дағдылары, сапа, бағалау, ойлау деңгейі, мониторинг.

KIPICPE

Халықаралық PIRLS зерттеуі (Progress in International Reading Literacy Study) әлемдегі 4-сынып оқушыларының оқу сауаттылығы мен мәтінді түсіну деңгейін салыстырумен, ұлттық білім беру жүйелеріндегі айырмашылықтарды анықтаумен айналысады. Бұл зерттеуді оқушылардың білім жетістігін бағалаудың Халықаралық Қауымдастығы (IEA) жүзеге асырады.

2012 жылы 31 қазанда осы зерттеуге қатысу мақсатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі мен оқушылардың білім жетістіктерін бағалау жөніндегі Халықаралық қауымдастық (IEA) арасында келісім жасалған болатын [1].

PIRLS тестілері – бұл мектепте 4 жыл оқыған оқушылардың оқу сауаттылығын тексеруге бағытталған халықаралық мониторинг.

Оқу сауаттылығы дегеніміз не?

Бұл ұғым әдістемелік әдебиеттерде, көбінесе жазба түрде берілген мәтінді

қатесіз, сауатты оқу деп түсіндіріледі. Алайда оқу сауаттылығы дегеніміз мәтінді қатесіз оқу ғана емес, бұл – оқушының өзінің мүмкіндігін, білімін пайдалану үшін жазба мәтіннің әртүрлі формаларын түсінуі және оны әлеуметтік өмірде, яғни өмірлік тәжірибесінде қолдана білуі деген сөз.

Қай пән болсын, мектеп оқулықтарында ақпарат жазба мәтін арқылы берілетіні белгілі. Психолінгвист М.М. Бахтин: «...адамның ерекшелігі ол өзін үнемі тек контекст арқылы танытады (сөйлеу арқылы), яғни ол мәтін құрады. ...шынайы құрылған көркем мәтін әрқашан жеке адамның тұлғалық ерекшелігін ашады (откровение личности)» деген пікірді айтады [2].

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Білім беру жүйесі табысты болу үшін 4-сынып оқушыларының оқу сауаттылығы неліктен маңызды деп деп ойлайсыз?

Бастауыш сыныпта оқушылар сауатын ашып, әріп танып, оқи алғаннан кейін біртіндеп басқа дағдылар мен білімді үйренуге көшеді. Оқушының ары қарай орта мектепте, яғни негізгі және жоғары сыныпта оқуда жетістікке жетуі көбінесе бастауыш сыныпта қалыптасқан оқу сауаттылығына байланысты. Психолог А.А. Леонтьев 6-7 жастан бастап оқушы мәтінде берілген ақпаратты түсіне алуы және оны қолдана алуы арқылы «қалай оқуды үйренеді» деп санайды [3].

ӘДІСНАМА

Көрсеткіштерге қарағанда оқу сауаттылығының көрсеткіші елдің экономикалық жағдайын да анықтауға мүмкіндік береді. PIRLS зерттеуінде 4-сынып оқушыларынан, 4-сыныпқа сабақ беретін сынып мұғалімдерінен, ата-аналарынан және мектеп басшыларынан әлеуметтік проблемаларды қамтитын тест сұрақтары мен сауалнамалар алынады.

50-ге жуық елдің эксперттері PIRLS-ті оқушының алғашқы оқу дағдысын, яғни оқу сауаттылығын бағалаудың заманауи құралы ретінде жоғары бағалаған. 2001 жылдан бері әрбір 5 жыл сайын (2001, 2006, 2011, 2016) жүргізіліп келе жатқан бұл мониторинг арқылы зерттеуге қатысушы елдер білім беру сапасына әсер етуші маңызды факторларды анықтайды. Зерттеуге қатысушы елдер әрбір кезеңде өз нәтижелерінің динамикасын салыстырып отырады, болашақта білім сапасын көтеру үшін жаңа шешімдер қабылдауға, білім беру саясатын өзгертуге, мектеп бағдарламаларын, оқыту тәсілдемелерін, ұстанымдарын қайта қарауға мүмкіндік алады.

Төменде кестеде көрсетілген елдер PIRLS зерттеуінде 4 кезең бойы (2001, 2006, 2011, 2016) жоғары көрсеткіштерге ие болған. Соңғы 2016 жылғы көрсеткіш бойынша да Ресей Федерациясы (581 балл), Сингапур (575 балл), Гонконг (569 балл), Ирландия (567 балл) және

Финляндия (566 балл) алдыңғы орындарды иеленген.

2001 жылы	2006 жылы
1. Швеция	1. Ресей
2. Нидерланды	2. Гонконг
3. Англия	3. Канада
4. Болгария	4. Сингапур
5. Латвия 16. Ресей	5. Канада (Британдық Колумбия провинциясы)
2011 жылы	2016 жылы
1. Гонконг	1. Ресей
2. Ресей	2. Сингапур
3. Финляндия	3. Гонконг
4. Сингапур	4. Ирландия
5. Солтүстік Ирландия	5. Финляндия

Бұл кестеден Ресейдің 4-сынып оқушылары соңғы халықаралық зерттеуде (PIRLS-2016) 2001 жылғы нәтижелерін 16-орыннан 1-орынға дейін көтеріп, оқушылардың оқу деңгейін жақсартуда прогресс жасағанын байқауға болады.

PIRLS-2001 – 35 ел, PIRLS-2006 – 40 ел, PIRLS-2011 – 45 ел, PIRLS-2016 жылғы зерттеуге 50 ел және 11 провинция қатысқан. PIRLS-2016 жылы алдыңғы орындарды Ресей, Сингапур, Гонконг, Ирландия, Финляндия, Польша, Солтүстік Ирландия елдері иеленген. Келесі зерттеу PIRLS-2021 жылы өткізіледі, оған 60-қа жуық ел қатысады деп жоспарланған еді.

Қазақстан бұл зерттеуге алғаш рет 2016 жылы қатысты. Еліміздегі 172 мектептен 4-сыныптың 4925 оқушысы, 234 бастауыш сынып мұғалімі, 4925 ата-ана және 172 мектеп басшылары қатысқан [4].

PIRLS-2016 тестілерінде 4-сынып оқушыларына 12 мәтін (6 ақпараттық, 6 әдеби) және осы мәтіндер бойынша 175 сұрақ құрастырылады. Басты 4 дағдыны (рефлексия жасау, баға беру, талдау, қорытындылау) бақылау үшін әр мәтінге деңгейлік сұрақтар мен тапсырмалар беріледі.

PIRLS-2016 зерттеуінде мәтінді оқу және түсіну сапасы бойынша Қазақстан ортадан жоғары нәтиже көрсеткен. Қазақстандық оқушылар оқу сауаттылығы жөнінен 50 елдің ішінде 27-орынды (536 балл) иеленген. 4-сынып оқушылары әдеби мәтіндерге қарағанда ақпараттық мәтіндерден жоғары көрсеткіш көрсеткен (544 ұпай және сәйкесінше 527) [1].

Бұл көрсеткіш салыстырмалы түрде жаман емес. Италия, Бельгия, Жаңа Зеландия т.б. Еуропаның алдыңғы қатарлы елдерімен салыстырғанда біздің қазақстандық оқушылар өздерінің қабілетті екенін дәлелдеді. Дегенмен зерттеу нәтижелері бойынша оқушылардың «Идеялар мен ақпараттарды біріктіру және түсіндіру» қабілеттерін тексеру блогы бойынша «мәтіннің әртүрлі бөлімдерінен ақпаратты тауып жазу» (29%); «өз ойларын тұжырымдау, оқиғалар арасындағы себеп-салдарлық байланыстар негізінде дәлелдемелер мен пайымдаулар келтіру» (27%); «кейіпкердің ойы мен әрекеттері арасындағы байланысты табу» (38%) т.б. тапсырмаларды толық орындай алмаған [5].

Мысалы, бастауыш мектептің «Әдебиеттік оқу» және «Қазақ тілі» пәндерінде «мәтінге тақырып қой» деген

тапсырма жиі кездесетіні белгілі. Алайда балама тақырып беріп, «неліктен осы тақырып мәтінге сәйкес келетінін түсіндір» деп берілген тапсырманы, яғни мәтін мазмұнына талдау жасау негізінде ойларын жазбаша білдіруді талап ететін тапсырманы оқушылардың тең жартысы, яғни 57%-ы орындай алмаған.

PIRLS-тың бағалау құралдары оқушылардың мәтінді (оқығанын) түсіну деңгейін анықтауға құрылған. Бұл жерде «оқығанды түсіну» дегеніміз тек қана оқу техникасын тексеру немесе мазмұндау емес, әртүрлі мәтінмен жұмыс істеу дағдыларын, оқыған мәтініне рефлексия жасау, баға беру, талдау дағдыларын қамтиды.

Оқушыларға мәтіннің 2 түрі беріледі: ғылыми-ақпараттық мәтін және көркем әдеби мәтін. Зерттеуде оқушының оқу сауаттылығы 4 дағды деңгейі бойынша бағаланады:

- мәтіндегі анық түрде берілген ақпаратты табу;
- ақпараттың негізінде қарапайым қорытынды жасау;
- мәтіндегі ақпаратты біріктіру және ондағы ақпараттар мен идеяларды интерпретациялау (өңдеу);
- мәтіннің тілдік ерекшеліктері мен құрылымын, мазмұны мен формасын бағалау [6].

Бұл дағдылар 2013 жылы бекітілген білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген

«Әдебиеттік оқу» пәнінің жаңартылған білім беру бағдарламасында қамтылған ба? Қандай оқу мақсаттарында қамтылған? Енді соны анықтайық.

Деңгейі	PIRLS халықаралық зерттеу бойынша мәтінді оқу дағдылары		4-сынып бойынша «Әдебиеттік оқу» бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттары
	Әдеби мәтін: <i>Оқушылар орындай алады...</i>	Ақпараттық мәтін: <i>оқушылар орындай алады ...</i>	

<p>Ең жоғары деңгей (625 балл)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оқиғалар мен әрекеттерді интерпретациялай алады; - оқиғаның себептерін, кейіпкердің мінез-құлқы мен сезімдерін бағалайды; - оқығаннан алған әсерін бағалай алады; - автордың тілі мен стилдік ерекшелігін бағалайды. 	<ul style="list-style-type: none"> - мәтін бөліктерінен күрделі ақпараттарды тауып, біріктіреді; - ақпарат арасындағы байланысты түсіндіреді және реттей алады; - визуалды және мәтін (сөз) түрінде берілетін элементтерге сүйене отырып, автордың ойын бағалайды. 	<ul style="list-style-type: none"> 4.2.6.1 кейіпкердің іс-әрекеті, мінез-құлқының өзгеру себептерін мәтіннен тауып, салыстырып бағалау; 4.3.4.1 шығарманың құрылымын, стилін жетілдіру, өз бетінше сын тұрғысынан бағалау.
<p>Жоғары деңгей (550 балл)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - мәтіндегі негізгі әрекеттер мен деталдарды ажырата алады; - оқиғалар, автор ойы мен ниеті, сезімдері арасындағы байланысты табады; - мәтіндегі оқиға мен әрекет арасындағы, м і н е з - қ ұ л ы қ көріністері мен сезім арасындағы байланысты табады; - мәтінде қолданылған тілдік құралдарды, дауыс ырғағын, кейіпкер бейнесін анықтай алады. 	<ul style="list-style-type: none"> - мәтіндегі маңызды ақпаратты немесе күрделі кестелерді анықтай алады және логикалық байланысты түсіндіре алады; - мәтін (сөз) және визуальды (сурет, кесте, таблица т.б.) түрде берілген ақпаратты кіріктіреді және мәтіндегі идеялар арасындағы байланысқа интерпретация жасай алады; - мәтіндегі контекст (мәні, мазмұны) пен мәтін элементтері жайлы тұжырым жасайды және бағалайды. 	<ul style="list-style-type: none"> 4.2.8.1 эпизодтер мен оқиғалардың негізінде жатқан маңызды тұстарын талдау және салыстыру. 4.2.3.1 шығарманың тақырыбы және негізгі ойды анықтау, автордың ойын мәтін деректерінен келтіре отырып дәлелдеу. 4.1.5.1 өз ойын, сезімін, көзқарасын өмірде болған /өзге шығармадағы ұқсас оқиғалармен салыстыра отырып білдіру. 4.2.9.1 түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты табу, өңдеу және тұжырым жасау және себеп-салдарлық байланысын сызба түрінде көрсету. 4.1.3.1 шығарманың тақырыбы және қорытынды бөлімі негізінде сюжеттің дамуын болжау, оның себепін түсіндіру.

<p>Орташа деңгей (475 балл)</p>	<p>- мәтінде анық берілген іс-әрекетті, оқиғаны тауып, кейіпкер сезімін анықтай алады;</p> <p>- атрибуттар, сезім мен мотивация жайлы қарапайым қорытынды жасайды;</p> <p>- оқиғаның, іс-әрекеттің белгілі себептерін қолдана отырып, интерпретация жасайды, дәлел және мысал келтіреді;</p> <p>- мәтін түрі мен тілін таңдау себебін түсінеді.</p>	<p>- мәтіннен 2 немесе 3 фрагмент тауып көрсете алады;</p> <p>- дәлелді түрде түсіндіру үшін қарапайым тұжырым жасайды;</p> <p>- ақпаратты жүйелеп, реттеу үшін біріктіреді және интерпретация жасайды.</p>	<p>4.1.4.2 сөйлеу барысында иллюстрациялар/көрнекіліктер/ фото/ суреттер қолдану, презентация/ видеоролик жасау;</p> <p>4.3.4.1 мұғалімнің көмегімен шығарманың құрылымын, стилін жетілдіру, өз бетінше сын тұрғысынан бағалау және лексикалық, орфографиялық, пунктуациялық қателерді тауып түзету;</p> <p>4.2.4.1 аңыз, шешендік сөз, батырлар жыры, фантастикалық әңгімелердің жанрлық ерекшеліктерін анықтау;</p>
<p>Төмен деңгей (400 балл)</p>	<p>- анық берілген ақпаратты, іс-әрекетті немесе негізгі идеяны таба алады;</p> <p>- оқиғаның және әрекеттің себептері туралы қарапайым қорытынды жасайды;</p> <p>- сюжетті оқиға мен басты идеяға қарапайым түрде интерпретация жасайды.</p>	<p>- оқиғаны мен түсінгені бойынша, жасаған әрекеті, алған ақпараты бойынша қарапайым түрде қорытынды жасайды және сипаттап жаза алады.</p> <p>- әртүрлі форматта (диаграмма, кесте т.б.) берілген мәтіннен анық ақпаратты тауып, жаза алады;</p>	<p>4.1.1.1 шығарманың мазмұнын толық түсіну, кейбір тұстарын нақтылау, оқиғаның себеп-салдарын анықтау үшін сұрақтар қою және жауап беру.</p> <p>4.2.7.1 шығармадан әдеби көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу, эпитет, аллитерация, әсерілеу) табу және оларды қолдану</p> <p>4.2.2.1 шығарманы қайта құруға, интерпретациялауға және бағалауға негізделген сұрақтар қою және жауап беру;</p>
	<p>(Eemer Eivers, Mary Delaney. 2018) [7].</p>		

Бұл оқу мақсаттарын жеке-жеке бөліп қарастыруға да болады. Мысалы, «4.2.9.1 түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты табу, өңдеу және тұжырым жасау және себеп-салдарлық байланы-

сын сызба түрінде көрсету» оқу мақсатын «түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты табу» деп алсақ, бұл дағдының төменгі деңгейіне жатады, ал «өңдеу және тұжырым жасау» десек, дағдының

жоғары деңгейіне, ал себеп-салдарлық байланысын сызба түрінде көрсету», бұл дағдының орта деңгейіне жатады. Сол сияқты 4.2.3.1 «шығарманың тақырыбын анықтау» деп берілсе, бұл онда төмен деңгейге, ал «автордың ойын мәтін деректерінен мысал келтіре отырып дәлелдеу» деп берілсе, бұл ойлаудың орта деңгейіне жатады. Бағдарламада мақсаттар тұтас жазылғандықтан, кестеге жеке-жеке кіші мақсаттарға бөліп көрсетпей, деңгейлерге бөліп көрсетуге тырыстым.

PIRLS бойынша бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалай дамытамыз?

Бұл үшін сабақтарда газет мақалалары, веб-мәтіндер, бейнероликтер және дыбыстық материалдар сияқты сандық ресурстар жиі қолданылуы керек. Сондай-ақ оқудың түрлерін: зейін қойып оқу, сын тұрғысынан оқу, қарқынды оқу, бағалау және шолу сияқты т.б. әртүрлі оқу стратегияларын тиімді пайдалану қажет. Ең алдымен бастауыш сынып мұғалімдеріне мәтінмен жұмыс істеудің тәсілдемелерін, оқудың стратегияларын

үйрету қажет. Ол үшін бастауыш мектеп мұғалімдерін дайындайтын ЖОО-да, педагогикалық колледждерде, біліктілікті арттыру курстарында білім сапасын бағалаудың (PIRLS-оқу, TIMSS-математика, жаратылыстану сауаттылығы) халықаралық тәжірибелерін таныстыратын, тесті құрастыру және сол бойынша оқушы білімінің сапасын бағалау құралдарын оқып-үйрететін арнайы курс енгізген дұрыс.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бастауыш сынып мұғалімдеріне арнап PIRLS тестілерін негізге алып, оқу дағдыларын қалыптастырудың ұтымды жолдарын, әдіс-тәсілдерін жинақтап, әдістемелік құралдар (электронды немесе басқа форматта) шығару қажет.

PIRLS зерттеуі сияқты елімізде оқушылардың оқу сауаттылығын тексеретін, оқу сапасын көтеруге әсер ететін әдістемелерді анықтайтын, оның нәтижелерін жүйелі түрде бақылап отыратын (қалыптастырушы және жиынтық бақылаудан басқа) мониторингтік зерттеу орталықтары болуы қажет.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. <http://iac.kz/en/events/published-results-international-study-pirls-2016>
2. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. – М.: Худ. лит., 1986.
3. Леонтьев А.А. Психологические единицы и порождения речевого высказывания. – М: Наука, 1969.
4. <http://iac.kz/kk/project/pirls>
5. «PIRLS-2016: Қазақстан нәтижелері», 2018 жыл: Ұлттық есеп/ Е.Б. Нұрланов, А.Д. Байгулова, Б.А. Қартпаев, М. Аманғазы, Е. Сабырұлы, Г.А. Ноғайбаева – Астана: «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2018 – 154 б.
6. <http://www.centeroko.ru>
7. Eemer Eivers, Mary Delaney. PIRLS and ePIRLS 2016: Test content and Irish pupils' performance, 2018

Р.Ж. БАЗАРБЕКОВА

О МЕЖДУНАРОДНОМ ИССЛЕДОВАНИИ PIRLS

АОО «НИШ», Центр образовательных программ

г. Нур-Султан, Казахстан

R.Zh. BAZARBEKOVA

ABOUT THE INTERNATIONAL PIRLS STUDY

AEO "NIS", Education programs center

Nur-Sultan, Kazakhstan

Аннотация. Последние 10-15 лет наша страна участвует в международных сравнительных исследованиях, которые определяют академические результаты студентов. В этой статье обсуждается одно из таких исследований - международная программа PIRLS Study по оценке навыков чтения учащихся 4-х классов. Анализируются инструменты оценки PIRLS, требования к уровню образования и анализ уровня образования казахстанских студентов. Даны рекомендации по развитию навыков чтения учащихся.

Ключевые слова: навыки чтения, качество, оценка, уровень мышления.

Abstract. The article discusses the problems of organizing the educational process in ungraded school, the main of which are the combined classes groups with mixed age pupils. As the most effective forms of organizing the educational activities of schoolchildren in combined classes, such tools as intra-subject integration of similar topics in content, intersubject integrated learning, as well as a number of innovative technologies are offered.

Key words: ungraded school, combined classes, educational technologies, teaching methods.

К.А. ТЛЕУБЕРГЕНОВА¹, Ш.У. ЛАЙСХАНОВ², Н.Н. КАРМЕНОВА³

¹п.ф.к, доцент, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: tleubergenova1209@gmail.com

² PhD, қауым. профессор м.а., Абай ат.ҚазҰПУ,

Жаратылыстану және география институты, Алматы қ., Қазақстан

³з.ғ.к., доцент, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

«ӨЛКЕТАНУ» КУРСЫН ӨТУДЕ ДАМЫТА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Инновациялық технологиялардың бірі-дамыта оқыту технологиясы. Жұмыстың мақсаты оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулу үшін ұсынылатын жұмыс түлерінен туындаған сатылардағы («Брейн-ринг» интеллектуалды оқыта үйрету ойыны, «бұрыштар тәсілі» «Туған өлкеңді зерделе», Google Earth картографиялық веб-сервистік бағдарламасы), тапсырмаларын өз бетінше орындату. Осыған байланысты жаңадан шыққан Өлкетану (5-7-сынып) оқулығында қарастырылатын мәселелерге тікелей қатысты тапсырмалар беріліп отыр. Оқушы бірнеше интеллектуалды ойын тапсырмаларын шеше келе, соңында осы пәнге байланысты пысықтау сұрақтарын орындайтын болады. Бұл жұмыстарды тапсырмаларға жауап ретінде орындату олардың қызығушылықтарын арттыратын жолдардың бірі деуге болады. Нәтижесінде дамыта оқыту технологиясын қолдану - болашақ маманның ізденушілік-зерттеушілік және білім алуға деген ынта-ықыласын арттырып, кәсіби белсенділігін қалыптастырады.

Түйін сөздер: инновациялық технология, дамыта оқыту, «Брейн-ринг», «Insert» әдісі.

КІРІСПЕ

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың 2017 жылы 12 сәуірде жариялаған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында [1] «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынған болатын. Онда «Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тарихтан сыр шертеді. Осының бәрін жас ұрпақ біліп өсуге тиіс», – деп көрсеткен болатын. Осы міндеттер орта мектептердегі күнделікті қарастырылатын еліміздің табиғатына байланысты тақырыптарды өтуде және жаңартылған білім мазмұны бойынша география пәніне кіріктіріліп өтіліп жүрген 5-7-сыныптағы «Өлкетану» кур-

сы арқылы жүзеге асырылады. Осы курсты заман талабына сай өткізу үшін соңғы инновациялық, әсіресе дамыта оқыту технологиясы арқылы оқушыларға туған өлкесі туралы терең білім беру өте маңызды деп есептейміз.

П.Буга мен В.Карпов оқыту технологиясы дегеніміз ғылыми ұйымдастырылған білімді практикалық тапсырмаларды орындауда жүйелі түрде, іс жүзінде қолдану деп түсіндіреді. Оқыту технологияларын оқытудың әртүрлі әдістерін қолданудың ғылыми негізі ретінде анықтайды. Жапон педагог ғалымы Т.Сакамотоның сипаттауынша, педагогикалық технологияның әрқайсысы өзінің мақсат-міндеттерімен, қой-

ылатын талаптарымен маңызды.

«Технология» терминінің түсіндірмесі әр қилы. В.И. Шепельдің [2] айтуы бойынша технология өнер, шеберлік, біліктілік, жағдайды зерттеуге бағытталған іс-әрекеттер жиынтығы ұғымын білдіреді. Егер қазіргі кездегі баспасөз материалдарына жүгінсек, бес бағытқа бағдарланған 50-ге жуық технология ғылыми түрде негізделген екен. Олар: қалыптасқан оқыту жүйесі, жетілдірілген технологиялар, баламалы технологиялар, дамыта оқыту технологиялары және авторлық мектептер [3].

Білім берудің даму бағыты мен технологияларын қамтитын көптеген педагогикалық технология түрлерін қазіргі кезде оқытушылар қолданып жүр. Атап айтқанда, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдовтардың «Дамыта оқыту» [4], Ж.Қараевтың «Деңгейлеп саралау» технологиясы, М.М.Жанпейісованың «Модульдік оқыту» технологиясы, АҚШ университетінің профессоры Джинни Стиллдің «Сын тұрғысынан ойлауды оқу және жазу арқылы» дамыту технологиясы, «Ынтымақтастыққа оқыту», Педагогикалық қарым-қатынастарды ізгілендіру мен демократияландыру негізіндегі Ш.А. Амонашвили, Е.И. Ильина әдістемелері, В.Ф.Шаталовтың ойын элементтері мен тірек сызбалары, қашықтан оқыту және ақпараттық технологиялар, т.б. Олардың әрқайсысының ғылыми тұжырымдамаларға негізделген мазмұны мен әдістемесінде ерекшеліктері бар, үрдістің мәнін түсіндіре алатындай тұрғыда құрылған [5].

Дамыта оқытудың негізін Ян Амос Коменский өзінің 17 ғасырда «Ұлы дидактикасында» айтып, талдап берген. Содан кейін ол К.Д.Ушинский, Л.С.Выготский еңбектерінде қарастырылса, 1969 жылы Ресей ғалымдары Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов көтерді. Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдовтың

зерттеулері оқушыны «субъект» ретінде тануға бағытталған. Неміс педагогі А.Дистервег «Дамыта оқыту» деп баланың білім алуға жеке басының әрекет етуін ұйымдастыратын оқыту жолын атаған [6]. «Жаман» мұғалім ақиқатты дайындап өзі айтып береді, ал «Жақсы» мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді», - деген. Дәстүрлі оқытуда оқу процесін басқарушы (мұғалім) және орындаушылар (оқушылар) болды. Оларға көбінесе бұйрықты орындау, яғни қатал әкімшілікке бағынуға дейінгі шеңбер ішінде жүзеге асып жатты. Біз дәстүрлі оқытуда қарапайымнан күрделіге қарай, нақтыдан абстрактіге деген принципті мақсат еттік. Ал, дамыта оқыту жүйесінде бұған керісінше, баланың ойлауын абстрактіден қарапайымға қарай бағыттау қарастырылады. Мысалы, оқушыға «Ө» әрпін өткенде өріктің суретін көрсетіп, оның не екенін, дәмі, түсі, формасы қандай деп сұрағаннан гөрі өздерін ойландырып, ол туралы не білетінін, не айта алатынын өздерінен сұрап, білудің, олардың ойын дамытудағы тиімділігі зор [7; 8].

ЖҰМЫСТЫҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мақсаты: оқушылардың өз бетімен ізденушілік, шығармашылық қабілетін арттырып, сөйлеу мәдениетін, яғни сөздік қорларын көбейту.

Міндеттері: дамыта оқытудың негізгі 3 жұмыс түріне байланысты тапсырмалар жасату:

1. Логикалық дамытушы ойындармен берілген тапсырмалар (құрастырмалы ойындар, өлшеу, есептету), өз бетінше жұмыс түрлері.

2. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс түрлері (аумақтық зерделеу, мәтіннің мазмұнын өңдеу т.б.).

3. Өз ойын еркін тақырыпқа құрастыруға берілген әдеби шығармашылық бағыттағы жұмыстар (шығармашылық жұмысқа баулу, компьютер, интернет картамен жұмыс жасату, т.б.) [9; 47-48].

Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктері мен қызығушылықтарын арттыру, дамыту үшін мынадай 3 жұмыс түрі ұсынылады.

Білім алушының тұлға болып қалыптасуы үшін өлкетану пәнін оқытудың маңызы зор. Өйткені туған өлкесінің табиғаты мен тарихын оқып өскен баланың бойында туған жеріне, еліне деген сүйіспеншілігі артады және азаматтық жауапкершілігі қалыптасады [10]. Өлкетану – белгілі бір өңірдің табиға-

тын, халқын, шаруашылығын, тарихын, шағын аумақтың ландшафтысын, халқын, шаруашылығын, тарихын және мәдениетін, елді мекендерін, олардың таяу төңірегімен қоса зерттейді. Өлкетанудың негізгі әдісі – аумақ туралы ақпаратты, табиғи үлгілерді, геологиялық, топырақ, биологиялық, зоологиялық, т.б. деректерді жинау және жүйелеу [11; 34-35].

Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктері мен қызығушылықтарын арттыру мақсатында орындалатын жоғарыда берілген 3 жұмыс түрлерінің өзі төмендегі 1-суретте көрсетілген білім берудің сатыларын негізге ала отырып жүргізіледі [12;48-50,13; 37-40].

Сурет 1 - Дамыта оқыту технологиясын қолдану сатылары.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Дамыта оқыту технологиясының нұсқау беру және айту сатысында мұғалім сыныпқа сабақтың тақырыбын, оқу мақсатын, орындалатын жұмыстар мен берілетін тапсырмаларды хабар-

лайды және оларды орындау үшін не істеу керектігін түсіндіреді. Сабақ тақырыбының мәтінін оқушыларға таратып береді. Жеке оқу формасында оқушылар мәтінмен жұмыс істеп, оның мазмұнын терең ұғынып алуға бағытталады.

Бұл жолы «Insert» әдісін қолданған тиімді. Балалар әртүрлі белгілерді қолданып, мәтінді меңгеруге мүмкіндік алады. Оқылған мәліметті түртіп алу жүйесі бойынша таным түсінігін қалыптастырады. Жаңа материалмен таныса отырып, түртіп алу жүйесімен мәлімет жинайды, саралайды, бағалайды. Тапсырманы оқып, түртіп алу жүйесі бойынша жұмыс жасалады: W-білемін; + жаңалық; – білмеймін; - білгім келеді; осылай белгілеп, кесте жүйесі бойынша жұмыс жасайды. «Insert» әдісін өлкетануға байланысты «Қазақстан климаты, оған әсер ететін факторлар» сияқты кез келген тақырыпты қолданып, қарастыруға болады.

Көрсету және модельдеу сатысында айқын, жақсы құрылымдалған көрсетілімдерді ұсыну, мысалы, географиялық есептерді қалай шешу керектігі, компьютерлік бағдарламалық жасақтаманы қолдану жолдары қарастырылған. Есептің негізгі міндеттері: оқыту, тәрбиелеу, дамыту және бақылау болып табылады. Қазіргі оқулықтарда есеп мазмұны оқушылардың жоғары моральдық қасиеттерін қалыптастыруға, ғылыми көзқарастарын дамытуға, отаншылдық рухта тәрбиелеуге негізделген. Есеп шығару оқушылардың сөйлеу мәдениетіне, мінез-құлқының қалыптасуына, табандылыққа, шыдамдылыққа,

бастаған істі аяғына дейін жеткізу, қиындықты жеңе білу сияқты қасиеттерінің тәрбиеленуіне ықпалын тигізетіні аян. Есеп оқушының логикалық ойлау, кеңістікті елестету, жеке бас қабілеттерін дамытуға бірден-бір себепші болатын басты құрал болып табылады. Оқушылардың білімін, біліктілігін және дағдысын анықтау міндеттері де көбінесе есепке жүктеледі.

Түсіндіру және сипаттау сатысында бұрынғы жұмысқа немесе әдіске негіздеп нақты, жақсы құрылымдалған түсініктеме беру: түрлі кесте, схемалардың шешілу тәсілін баяндау және бұл неліктен осылай шығатынын түсіндіру. Пән бойынша білім мен дағдыларды бақылау мен бағалау үшін ауызша тексеру, бақылау, жазбаша жұмыстар жүргізудің маңызы зор. Білім алушылардың жүйелі талдау, зерттеу дағдыларын қалыптастыруда, табиғатқа жүргізген зерттеу жұмыстарын қолдана отырып, жүйелі делогикалық түрде жасаған баяндамасы мен тәжірибелік жұмыстарды дұрыс орындап, қойылған сұрақтарға толық жауап беруі талап етіледі.

Бұл сатыда оқушыларға мынадай тапсырма беруге болады: XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың бірінші жартысында Қазақстанның физикалық-географиялық зерттелуіне толық тоқталып, жауап бер.

Кесте 1 - Тапсырма үлгісі

	XIX ғасырдың екінші жартысында зерттеген ғалымдар	Уақыты	Зерттеген аймақтары
1	П.П.Семенов-Тянь-Шанский		
2	Н.А.Северцов		
3	Ш.Ш.Уәлиханов		
4	И.В.Мушкетов		
5	А.Н.Краснов		
6	Л.С.Берг		

Сұрақ қою және талқылау сатысы барлық оқушылардың қатысып отырғанына көз жеткізу, олардың назарын толықтай сабаққа аудару мақсатындағы сұрақ қою тәсілі сабақтың бағытына және қарқынына сәйкес келетін жолдармен жүзеге асырылуы тиіс. Қажет болған жағдайда, құрылғылардың, карталардың, калькулятордың көмегін немесе белгілер мен таңбаларды қолданады. Бұл кезеңде қалыптастырушы бағалау тәсілдерінің бірі «бұрыштар тәсілі» көмекке келеді. Бұл тәсілдің шарты бойынша мұғалім оқушыларға сұрақ ұсынады және сұрақты көрсетудің құралдары арқылы сұрақтың төрт жауабын сыныптың төрт бұрышына орналастырады. Қойылған сұрақтардың барлық нұсқалары дұрыс болуы мүмкін. Мысалы, Қаскелең қаласына сәйкес келетін жауапты табыңыз:

- 1-бұрышқа – Қаскелең агломерациясы;
- 2-бұрышқа – Қаскелең көпұлтты қала;
- 3- бұрышқа – Қаскелең табиғаты әсем қала;
- 4-бұрышқа – Қаскелең атауы «Қос келін» деген сөзден шыққан.

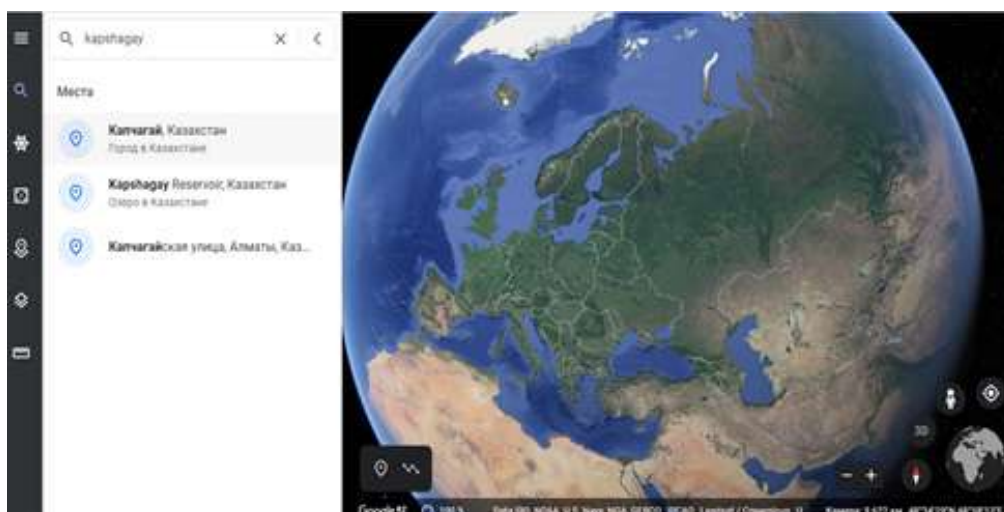
Тапсырманың ережесі бойынша оқушылар өзіне дұрыс деген жауаптың қасына барып тұрады. Бір жауаптың маңына бірнеше оқушы топтасады да өздігінен топ құрылады. Таңдаған жауаптарын топтық жұмыста тұжырымдауға азырақ уақыт беріледі де, соңында оқушылар өздерінің көзқарастарын дәлелдейді.

Зерделеу және зерттеу сатысында оқушылардың проблемалық мәселе көтеруі мен оның шешімін ұсынудың графикалық немесе сызбалық нұсқадағы балама тәсілдерін қарастыру, проблемаға басқаша тұрғыдан қарауға не-

гізделуді қажет етеді. Сондықтан, білім алушыға зерттеу жұмыстарын жүзеге асыру технологиясымен таныстырып, соған сәйкес тапсырмалар беру қажет деп ойлаймыз.

Дамыта оқытудың бұл сатысында өз бетінше жұмыс тәсілімен бірге ақпараттық-коммуникативтік технологияның әдістерін қоса пайдаланған тиімді. Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Онлайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген болуы тиіс. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Білім беруді ақпараттандыру жағдайында оқушылардың ақпараттық сауаттылығын, ақпараттық мәдениетін және ақпараттық құзырлығы сияқты қабілеттіліктерді қалыптастыру мәселесі бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр.

Мысалы, «Туған өлкеңді зерделе» атты тапсырма беру арқылы оқушылар зерделеу жұмыстарын компьютерде жүзеге асырады. Интернет желісіне қосыла отырып, оқушылар Google Earth картографиялық веб-сервистік бағдарламада аумақтық зерттеу және талдау жұмыстарын жүргізе отырып, экологиялық сауаттылығын ашады [14]. Бұл бағдарламада олар туған өлкесін іздеп тауып, ондағы географиялық нысандарды өлшеу, талдау, өзгерістерді анықтау сияқты зерттеу жұмыстарын жүргізе алады (2-сурет).

Сурет 2 - Google Earth веб-сервистік бағдарламасында туған өлкені іздестіру

Нақтылап айтқанда, Google Earth веб-сервисіндегі өлшеу құралын пайдалану арқылы туған ауылды, жақын орналасқан көлді, ауыл ішіндегі парктің немесе бақшаның аумағын өлшеуге, ауыл арқылы ағып жатқан өзеннің немесе қатынас жолдардың ұзындығын есептеуге, көршілес ауылдардың арақашықтығын немесе аудан орталығының қаншалықты алыстығын және

т.б. практика жүзінде өлшеп, нақтылай алады. Дамыта оқытуда баланың ізденушілік-зерттеушілік әрекетін ұымдастыру басты назарда ұсталады. Ол үшін бала өзінің осы кезге дейінгі білетін тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін сезініп, білім алуға деген ынтасы артып әрекет жасайды (3-сурет).

Сурет 3 - Google Earth бағдарламасында Кіші Аралдың көлемін өлшеу жұмысы

Мысалы, ғаламдық мәселеге айналған Арал теңізін сақтау проблемасы туралы айтқанда, Кіші Аралдың қазіргі жағдайы мен оның көлемі тек

қана Арал ауданының оқушыларын ғана емес, басқа өлкелердің оқушыларын да қызықтыратыны сөзсіз. Google Earth веб-сервисін пайдалану арқылы

оқушылар Кіші Аралды тауып, оның координаталарымен бірге, ауданын, периметрін анықтауға мүмкіндік алады.

Сондай-ақ, Google Earth бағдарламасы арқылы әрбір бала өзі туған өлкесінің табиғи нысандары (өзен, көл, батпақ, орман және т.б.) туралы әдебиеттерде көрсетілген морфометриялық сипаттамалардың шынайылығына көз жеткізулеріне мүмкіндік беріп, орын алған өзгерістердің қаншалықты ауқымды екендігін практика жүзінде анықтау жұмыстары, олардың ғылыми ізденістерге деген қызығушылығын оятуы мүмкін. Мысалы, оқушылар тұратын ауыл немесе қала маңындағы қоқыс алаңының аумағын анықтау оқушыларға экологиялық тәрбие берумен қатар, өз өлкесін қорғау, табиғат ресурстарын ұтымды пайдалану бойынша жобалар әзірлеуге деген ұмтылысын туғызады деп есептейміз.

Бұл тапсырманы орындау үшін сабақ интернет желісіне қосылған компьютерлермен жабдықталған сыныпта өтуі қажет. Олай болмаған жағдайда, мұғалім сыныптағы интерактивті тақтаны пайдалану арқылы оқушыларға орындалатын жұмыстардың реттілігін көрсетіп, үй тапсырмасы ретінде бере алады. Оқушылар өздерінің зерттеу жұмыстарынан кейін, өз өлкелерінің экологиясы туралы ойларын және қоршаған ортаны сақтау жөніндегі көзқарастарын эссе түрінде әзірлей алса, дамыта оқыту технологиясын қолданудың нәтижелі болғандығын білдіреді.

Рефлексия және бағамдау сатысы оқушылардың қателерін анықтап, олардың өзін және оған алып келген түсінбеушілікті талқылай отырып, бұны оқытудың жағымды қыры ретінде қолдану. Оқушылар өздері таңдаған әдістері мен ресурстарын неліктен таңдағанын түсіндіру үшін пікірталас

жүргізу, оқушылардың топқа немесе бүкіл сыныпқа жасаған таныстырылымын бағамдау, олардың жазбаша жұмысына ауызша кері байланыс ұсыну сияқты процестерге негізделуі қажет.

Рефлексия – көп қырлы, кіріккен әрекет. Жоғарыда қарастырылған материалдарға байланысты төмендегі рефлексияны ұсынуға болады:

- дамыта оқыту технологиясын қалай түсіндің?

- өз бетімен білім алу, өз бетімен іздену жолдары пәнге деген қызығушылық тудырды ма?

- оқу тапсырмаларының әрбір кезеңін орындауда қандай қиындықтар туды?

- кесте, сөзжұмбақтарды шешіп, толтыруда, эссе жазуда қандай қиындыққа тап болдың?

- тақырып мазмұнына байланысты қандай сұрақтарың бар?

Рефлексияның оқушы үшін тиімділігі: өз-өзіне есеп беруге баулиды; оқушы өзіне қажеттісін білдіре алады; өзіндік көзқарасы қалыптасады; алатын білімінің сапасын жақсартып алады; сыни көзқарас қалыптасады; өз-өзіне баға бере алады; білім алуға деген қызығушылық жоғарылайды.

Рефлексияның мұғалім үшін тиімділігі: зерттеу қызметін одан сайын арттырады; теориялық білімді тереңдетудің қажеттілігі туады; шығармашылыққа деген ынта-жігер артады; әрбір оқушының пікіріне мән беретін болады; пәндік білім сапасының артуына, өзіндік сынның қалыптасуына септігін тигізеді.

Бекіту және қолданысқа енгізу сатысында жаңадан меңгерілген дағдыларды тәжірибеде қолдану және дамыту үшін сыныпта және үйде орындауға арналған әртүрлі жұмбақ, жаттығулардың көмегімен түрлі мүмкіндіктер ұсы-

ну. Оқушылардың үдеріс барысында әріптесімен жұпта немесе топта бірлесе ойлануы, талқылау арқылы, өз идеялары мен пайымдауларының ауқымын кеңейтуге, өз жұмыстарын жазбаша жүргізу әдістері мен тәсілдерін салыстыруға және жетілдіруге ынталандыру жұмыстарына негізделген. Осы тұрғыда «Венн диграммасын» толтыртуға болады.

Қорытынды шығару және есте сақтау: сабақта жұмыс барысына шолу жасап, оның қорытындысын шығару және оқушылардың не үйренгенін түйіндеу; оқушылардың түсінгенін анықтау және қате түсінген болса түзету; оқушыларды өз жұмыстарымен таныстырып, оның негізгі тармақтары мен идеяларын ұсынуға шақыру; оқушыларға оқудың келесі кезеңін түсінуге мүмкіндік беру. Осы сатыда «Брейн-ринг» интеллектуалды оқыта үйрету ойынын ұйымдастырған тиімді.

«Қазақстан табиғаты» тақырыбына сай жүргізілетін «Брейн-ринг» ойынының мақсаты: оқушыларды шапшаң, алғыр, ұтымды, жауап беруге үйрете отырып, топпен жұмыс жасай білуге, ортақ пікірге келуге, қорытынды шығара білуге тәрбиелеу. Ойынның шарты түсіндіріледі. Шарт бойынша алты адамнан тұратын 2 команда үстел маңына топтасып отырады. Тапсырмалардың орындалуы ұпаймен есептеліп, білімдері бағаланады (Материал қысқартылып ұсынылып отыр) [15;100-112].

1-кезең:

«Жұмбақ жәшіктер»

2 командаға арналып жабық жәшіктерге Қазақстан көлдерінің аттары салынады. Алдымен әр команда өзіне 2 жәшіктен таңдап алады, сосын әр жәшіктің нөмірі бойынша оларға сұрақ қойылады.

1-жәшіктің сұрағы:

Қазақстанның ең тұзды көлін ата. Ол не себепті өте тұзды? Ол қай ойыста орналасқан?

2-жәшіктің сұрағы:

Түсі 2 түрлі көлді ата. 2 түрлі болуының себебі неде? 2 түрлі болып тұрған көлдің ортасын қандай бұғаз бен түбек бөліп жатыр?

3-жәшіктің сұрағы:

Қазақстанда суының құрамы лас-танған 1 көл бар, соны ата. Ол көлдің суына ешкім шомылып, балығын аулап жемейді.

4-жәшіктің сұрағы:

Қазақстандағы тектоникалық көлдерді ата. Не себепті олардың қалыптасу жолы тектоникалық деп аталады?

Берілетін ұпай саны жауаптың толық, толық еместігіне байланысты 5-өте дұрыс, 3-жартылай жауапқа.

2-кезең:

«Блиц турнир»

2 жұп команда берілген 20 сұраққа тез жауап беру керек.

1 дұрыс жауап 2 ұпайдан есептеледі. Толық емес – 1 ұпай. Жауап жоқ немесе дұрыс емес - 0. Ойын осы ережемен 2 рет ойналып, ұпайы артық 2 команда және 2 ұпайы аз команда анықталады.

2 ұпайы аз командалар арасында дәл осындай ережемен ойын өтеді де ұпай саны артық команда анықталады. 2 ұпай саны артық командалар арасында да ойын қайталанады да, ұпайы артық 3 команда анықталады. Одан әрі ойынның 4 кезеңі басталады.

1-команданың сұрақтары:

1. Қазақстанда Мезозой жыныстары кездесетін аумақтар: (Маңғыстау, Іле Алатауы).

2. Қазақстанда аязды ауа райы қалыптасуына әсер ететін ауа массасы: (Сібір антициклоны).

3. Жайық өзеніне салынған канал аталады: (Жайық-Көшім).

4. Мұздықтардың эрозиялық әрекетінен пайда болған көлдер: (Мореналық).

5. Ақ, қара сексеуіл көп тараған аймақ: (Балқаш, Шу, Сырдария).

2-команданың сұрақтары:

1. Қазақстанға кіретін зоогеографиялық облыс: (Голарктикалық).

2. Орманды дала зонасындағы үлкен көлдер: (Лебязе, Сиверка).

3. Бетпақдала аймағындағы шөлдiң түрі: (Балшықты, тасты).

4. ЮНЕСКО тізіміндегі Қазақстан қорығы: (Қорғалжын).

5. Балқашқа құятын судың 80 пайыз үлесі тиесілі өзен: (Іле).

Кейін ұпайы аз команда мен ұпайы көп командаға тағы қосымша сұрақтар беріледі:

3 кезең

Капитандар сайысы

1-капитан командасы өзінің жәшігінен алып, төмендегі 1-, 2-сұрақтарға жауап береді:

1- сұрақ: Қазақстан экологиялық проблемаларының қаншалықты адам денсаулығына әсері бар?

2- сұрақ: Антропогендік ластанудың көздерін ата, ақындардың өлең шумақтарын оқу.

2- капитан командасы өзінің жәшігінен алып, төмендегі 3-, 4-сұрақтарға жауап береді:

3- сұрақ: Қазақстан экологиялық проблемаларының шешу жолы бар ма, болса қандай?

4- сұрақ-тапсырма: Табиғат туралы айтқан ақындардың өлең шумақтарын оқу.

Ойлану уақыты 2 минут. Ұпай саны дұрыс жауапқа 5 ұпай беріледі.

4 кезең

Қорытындылау

Ұпайлар санын қорытындылап, есептеу кезеңі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісін түрлі жолдармен технологияландыру жұмысын мақсат етіп қойып отыр. Осы тұрғыда мақалада дамыта оқыту технологиясы арқылы «Рухани жаңғыру» шеңберіндегі өлкетану мәселесі қарастырылды. Туған өлке материалдарын өз беттерімен танып, білдірту мақсатында берілген тапсырмалар «дамыта оқыту» технологиясы бойынша ұсынылған жұмыс түрлерін негізге алынып отырды.

Google Earth картографиялық веб-сервистік бағдарламада аумақтық зерттеу және талдау жұмыстарын жүргізе отырып, әрбір бала өзі туған өлкесінің табиғи нысандары туралы әдебиеттерде көрсетілген морфометриялық сипаттамалардың шынайылығына көз жеткізулеріне мүмкіндік ала алады. Google Earth веб-сервисін пайдалану арқылы оқушылар Кіші Аралды тауып, оның координаталарымен бірге, ауданын, периметрін анықтауға мүмкіндік алады. Сол сияқты «Брейн-ринг» ойынын ұйымдастыру арқылы оқушыларды шапшаң, алғыр, ұтымды және тез жауап беруге үйрете отырып, топпен жұмыс жасай білуге, ортақ пікірге келуге, қортынды шығара білуге тәрбиелеуге болады.

Бұл технологияны қолдану барысында оқушы өз пікірін айтуға, оны дәлелдеуге, салыстыруға, болжам мен қорытынды жасауға және өз білімін қажетінше орынды пайдалана білуге үйренеді. Оқушы теориялық материалды жаттанды түрде емес, қарапайым

бақылаулар жасау, зерттеулер жүргізу арқылы меңгереді. Дамыта оқытуда қойылатын сұрақтардың негізі ойлауды, пайымдауды қажет ететіндей проблемалық мәселе түрінде беріліп отыр. Сондықтан жеке бас шығармашылығын дамытуға бағытталған, дамыта оқыту жүйесіне сай берілген тапсырмаларды қарастыру мен орындау жолдары оқышы қауымның пәнге деген қы-

зығушылықтарын арттырып, белсенділігін жоғарылатуы мүмкін. Қорыта айтқанда, қарастырылып отырған дамыта оқыту технологиясын сабақта қолдану жолдары баланың ізденушілік-зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруда басты орын алады. Нәтижесінде олардың танымдық интеллектуалдық және шығармашылық қабілетін дамытуға ынталандырады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы, 12 сәуір 2017 жыл
2. В.М. Шепель. Имиджология .Как нравиться людям. Автор концепции, составитель, научный редактор. М.: Народное образование, 2002
3. Xiaojuan Jia, Weiping Hu, Fengchun Cai, Haihong Wang, Jing Li, Mark A. Runco, Yinghe Chen (2017) The influence of teaching methods on creative problem finding // *Thinking Skills and Creativity*. Vol. 24,, Pages 86-94].
4. Давыдов В. В. и др. Организация развивающего обучения в V-IX классах средней школы // *Психологическая наука и образование* . 1997. М»
5. Дистервег Адольф. «О природосообразности и культуросообразности в обучении». Публикация в журнале «Народное образование», 1998, № 7).
6. Үркінбаева Д.И. География сабағында білім берудің инновациялық технологиялары. – Алматы: Қыздар университеті, 2010. - 144 б.
7. Электрондық ресурсы: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-84907757042&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=teaching+regional+geography&st2=&sid=7437aa31a5d58123f02bcaed3981e51e&sot=b&sdt=b&sl=34&s=TITLE%28teaching+regional+geography%29&relpos=2&citeCnt=7&searchTerm=>
8. Дамыта оқыту технологиясының түрлері. Электрондық ресурсы: / search?sa=X&rlz=1C1GCEA_enKZ873KZ873&sxsrf=ACYBGNQUuncCDmjMBOUaOBV9r96xMu4kMQ:1582003259623&q=
9. Кудайкулов М.А. Дидактическая технология инновационного обучения. - Алматы: КазНПУ. – 2011. – 162 б.
10. Stefaniak, A., Bilewicz, M., Lewicka, M. (2017). The merits of teaching local history: Increased place attachment enhances civic engagement and social trust // *Journal of Environmental Psychology*, 51, 217–225.].
11. Мамирова К.Н., Қиясова Л.Ш. Өлкетану. - Алматы: Қыздар университеті, 2015. – 128 б.
12. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары- Алматы: ТОО «АВК»+ 2007. – 142 б.
13. Мыңбаева А.К. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать. 10- издание Алматы, 2016-338бет.
14. Jarvis C, Kraftl P, Dickie J (2017) (Re)Connecting spatial literacy with children’s geographies: GPS, Google Earth and children’s everyday lives // *Geoforum*, Vol. 81, pp. 22-31.
15. Бейсенова, Ә.С. Қазақстанның физикалық географиясы: оқулық / Ә.С. Бейсенова; ҚР білім және ғылым министрлігі.- Алматы: ҚР Жоғары оқу орынд. қауымдастығы, 2014.- 539.

К.А. ТЛЕУБЕРГЕНОВА¹, Ш.У. ЛАЙСХАНОВ², Н.Н. КАРМЕНОВА³
**ПУТИ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ
ПРИ ИЗУЧЕНИИ КУРСА «КРАЕВЕДЕНИЕ»**

¹к.п.н., доцент, Казахский национальный женский педагогический университет, г.Алматы, Казахстан, e-mail: tleubergenova1209@gmail.com

² PhD, и.о. ассоц. профессора, Казахский национальный женский педагогический университет, г.Алматы, Казахстан

³ к.г.н., доцент, Казахский национальный женский педагогический университет, г.Алматы, Казахстан

К.А. TLEUBERGENOVA¹, SH.U. LAISKHANOV², N.N. KARMENOVA³
**WAYS TO APPLY THE TECHNOLOGY OF DEVELOPING EDUCATION,
WHEN STUDYING THE COURSE «LOCAL STUDIES»**

¹Cand. Sci. (Pedagogy), associate professor,
Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

²PhD, acting associate professor,
Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

³Cand. Sci. (Geography), associate professor,
Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan

Аннотация. Одна из инновационных технологий – технология развивающего обучения. В статье рассматриваются работы – самостоятельное выполнение заданий поэтапно, вовлечение учащихся в творческую работу (игра для тренировки мозга «Брейн-ринг», «Угловой метод», «Исследуй свою родину», программа картографического веб-сервиса Google Earth). Используются задания из нового учебника Краеведение (5-7 классы), непосредственно связанные с рассматриваемой проблематикой. Учащиеся решают несколько типов заданий, касающихся интеллектуальных игр, затем отвечают на вопросы по этому предмету. Выполнение этой работы и ответы на задачи – один из способов повысить их интерес к изучаемому предмету. В результате использования развивающих технологий обучения повышается мотивация будущего специалиста к поиску, исследованию и обучению, формируется профессиональная деятельность.

Ключевые слова: инновационная технология, развивающее обучения, «Брейн-ринг», «Insert».

Abstract. One of the innovative technologies is the technology of developing education. The purpose of the work is to independently complete the assignment in the stages arising from the proposed types of work to involve students in creative work (brain training game «Brain-ring», «Angular method», «Explore your homeland», «Google earth map web service program». In this regard, several tasks from the new textbook of Regional Studies (grades 5-7) are provided, directly related to the problem under consideration. Students will solve several types of tasks related to increasing games, and at the end they will complete reinforcement questions on this subject. Doing this work in response to tasks is one way to increase their interest. As a result, the use of developing learning technologies increases the motivation of a future specialist to search, research and study, and forms professional activity.

Key words: innovative technology, developmental training, «Brain-ring», «Insert».

FTAMP 14.25.21

А.М. ИСКАКОВА¹, Ш.Б. АЛТЫБАЕВА¹, А.Т. МУЙТУНОВА¹

Ұлттық тестілеу орталығы

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

e-mail: iskakova_am@mail.ru, shugla@mail.ru

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН СЫРТТАЙ БАҒАЛАУҒА АРНАЛҒАН ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫНЫҢ САПАСЫН БАҒАЛАУ

Аннотация. Мақалада жоғары білімдегі оқу жетістіктерін сырттай бағалауға арналған тест тапсырмаларының сапасын бағалау кезіндегі нәтижелердің көрсеткіштері қарастырылады. Тест тапсырмаларының сапасын бағалау үшін Рам моделі бойынша статистикалық өңдеу қолданылды. Бұл талдау дистракторлардың жұмыс істеу сапасын, сондай-ақ тестілеудің қиындық деңгейінің тестіленушілердің дайындық деңгейіне сәйкестігін анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, статистикалық талдау тест тапсырмаларының артықшылықтары мен кемшіліктерін, соның салдарынан олардың құрылымы мен спецификацияларын өзгертудің орындылығын көрсетеді.

Түйін сөздер: оқу жетістіктеріне сырттай бағалау, тест тапсырмасы, талдау.

КІРІСПЕ

Жоғары білім республика экономикасының барлық салалары үшін білімді және бәсекеге қабілетті мамандарды ғылыммен және өндіріспен интеграциялауда кәсіби даярлау маңызды рөл атқарады. Жоғары білім беру жүйесін жетілдірудің маңызды факторларының бірі – білім беру сапасына мониторинг жүргізу, білім беру ұйымдары түлектерінің қоғам мен еңбек нарығының талаптарына сәйкестігін қадағалау.

Қазақстан Республикасының білім сапасын бағалаудың Ұлттық жүйесі білім алушылардың оқу жетістіктерін сырттай және іштей бағалауды қамтиды.

МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

2012 жылдан бастап білім сапасын сырттай бағалау жүйесі – орталықтандырылған тәртіпте, бірыңғай принцип-

тер мен тәсілдерге негізделген жоғары оқу орындарының білім беру жетістіктерін сырттай бағалау (ОЖСБ) ретінде енгізіліп, өзінің негізгі мақсаттары мен міндеттерін орындады.

2019 жылы ОЖСБ білім беру қызметтерінің сапасын бағалау және білім алушылардың мемлекеттік жалпыға міндетті жоғары білім беру стандартында көзделген жалпы білім беретін пәндер циклінің үлгілік оқу бағдарламаларын меңгеру деңгейін айқындау мақсатында жүзеге асырылды. ОЖСБ негізі Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы болып табылды.

ОЖСБ-ға арналған тест тапсырмаларының мазмұны Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдар-

ламасы жастарымыздың өз халқының тарихы мен дәстүрлері туралы білімдерді игеруін, патриоттық сезімде тәрбиеленулерін, объективті бағалауға бағытталғанын ескере отырып, сыни ойлау мен функционалдық сауаттылықты, патриоттық сезімді тәрбиелеу, өз халқының тарихы мен дәстүрлері туралы білім алу бағдарында қалыптастырылды.

ОЖСБ студенттердің құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейі мен олардың құндылық бағдарларын объективті бағалау мақсатында Қазақстанның қазіргі заманғы тарихы, Философия, Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (ағылшын тілінде), Шетел тілі (ағылшын, неміс, француз) пәндері бойынша өткізілді.

ОЖСБ-ға арналған тест тапсырмаларының сапасын арттыру үшін барлық пәндерге арналған тест спецификациясы толығымен өзгертілді, тесттің форматы өзгерді, тест тапсырмаларының базасы қалыптастырылып, тест тапсырмаларын әзірлеу мен сараптау жетекші жоғары оқу орындарының оқытушыларымен жүргізілді.

ОЖСБ-ға арналған тест тапсырмаларының талдау нәтижелері

Тест тапсырмаларының сапасын талдау 2019 жылғы ОЖСБ-ның байқау сынағының нәтижелері негізінде қолданылған әр нұсқа бойынша тестілеу деректері аясында жүргізілді.

ӘДІСНАМА

Тест тапсырмаларының сапасын талдаудың мақсаты тест тапсырмаларының және дистракторлар жиынтығын түзету, тест тапсырмаларының үйлесімділігін, студенттердің дайындық және тесттің қиындық деңгейінің сәйкестігін анықтау болып табылады.

ОЖСБ өткізуге арналған тест тапсырмаларының сапасын бағалау үшін Rush моделі пайдаланылды. Rusch моделі те-

стіленушілердің дайындық деңгейі мен тест тапсырмаларының қиындықтарын бірдей масштабта (логиттерде) өлшеуге мүмкіндік береді.

Профессор Дэвид Эндрич (Мердок Университеті, Австралия) басқаруымен қалыптастырылған жасырын айнымалыларды (латенті) өлшеуге арналған RUMM (Rasch Unidimensional Measurement Models) бағдарламаларының көмегімен ОЖСБ пәндері бойынша байқау сынағы нәтижелерінің матрицалары өңделді. Бағдарламаны қолдану кезінде сенімді нәтиже алу үшін тестілеушілер саны бойынша көп тапсырған нұсқалар іріктеу нысандары ретінде қолданылды.

Мысал ретінде 2019 жылғы ОЖСБ-ның байқау сынағының кезінде қолданылған Қазақстанның қазіргі тарихы пәні бойынша тест тапсырмаларының нұсқасына негізгі сипаттамалар келтірілген. Таңдалған нұсқа бойынша тест нәтижелерінің матрицалары берілген пәннен нұсқадағы 25 тапсырма арасында талданды. Нәтижесінде экстремалды тапсырмалар, яғни барлық тестіленушілер шешкен немесе шешілмеген тапсырмалар жоқ екендігі анықталды.

RUMM диалогтық жүйесін қолданған талдау нәтижелері өлшеу моделінің тест нәтижелерінің қанағаттанарлық үйлесімділігін және тест тапсырмаларының дұрыстығын көрсетті. Маңыздылықтың эмпирикалық деңгейі Қазақстанның қазіргі тарихы пәні бойынша - 0,05, бұл, алынған тест нәтижелері оқушылардың дайындық деңгейін және тапсырмалардың қиындық деңгейін өлшеуге болатынын көрсетеді.

Тапсырмаларды талдау нәтижесінде алынған сипаттамалардың ішіндегі ең маңыздысы саралау (дифференциалдау) қабілеті, тапсырманың қиындығы және корреляциясы. Тест тапсырмасының саралау қабілеті дайындық деңгейі бойынша күшті және әлсіз тестіленушілерді

анықтауға мүмкіндік береді. Тест тапсырмасының қиындығы – тестілеуге қатысушылардың анықталу деңгейін көрсететін тесттің сипаты. Қиындық деңгейі, әдетте, тапсырманы дұрыс орындаған тестіленушілердің жалпы санымен салыстыру арқылы бағаланады. Корреляция – тапсырмалардың қабілетін дифференциялаушы стандартты шара, екі немесе бірнеше кездейсоқ шамалардың статистикалық өзара байланысы.

Барлық тест тапсырмаларының модельмен сәйкестігін бағалау үшін тест тапсырмаларының статистикалық сипаттамаларын қарастырамыз. 1-кестеде Қазақстанның қазіргі тарихы пәні бойынша тест тапсырмаларының статистикалық сипаттамалары келтірілген. Келісім статистикасы кестенің соңғы екі бағанында көрсетілген, оның дұрыс анықталған аралығы - 0,5; 1,5 болып табылады.

Кесте 1

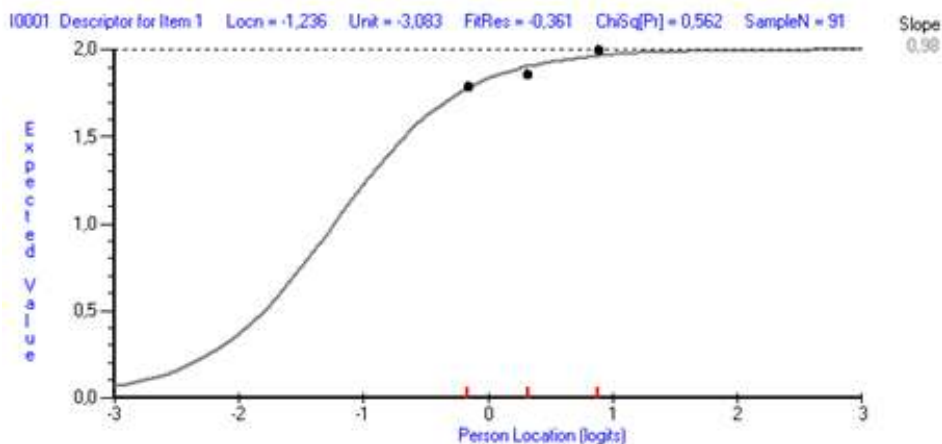
Тапсырма-ның нөмері	Қиындық деңгейі (Оценка трудности) (Measure)	Өлшеу қателігі (Ошибка измерения) (SE)	Кoeffициент корреляциясы (Кoeffициент корреляции)	Келісім статистикасы (Статистики согласия)	
				Өлшенген (Взвешенная) (OUTFITMNSQ)	Қарапайым (Простая) (INFITMNSQ)
1	2,24	0,29	0,20	1,28	1,63
2	0,01	0,14	0,50	1,02	1,04
3	-3,08	0,40	0,45	0,99	1,48
4	-0,34	0,14	0,46	0,37	0,31
5	-2,41	0,29	0,44	0,70	1,11
6	0,20	0,14	0,58	0,95	0,5
7	0,37	0,14	0,52	1,07	1,03
8	-1,38	0,18	0,51	1,12	1,29
9	-1,06	0,16	0,22	1,15	1,06
10	-0,60	0,14	0,49	1,42	1,36
11	2,43	0,32	0,40	0,47	0,72
12	-1,09	0,16	0,69	1,35	1,44
13	-0,58	0,14	0,51	0,79	0,81
14	2,24	0,29	0,7	0,89	0,99
15	-1,11	0,16	0,23	1,11	1,53
16	-0,52	0,14	0,57	0,63	0,60
17	1,67	0,22	0,56	0,89	0,72
18	-1,52	0,19	0,40	1,40	1,44
19	-0,52	0,14	0,8	1,43	1,30
20	-1,45	0,19	0,65	0,93	1,15
21	1,31	0,19	0,42	1,18	1,43
22	0,51	0,14	0,38	0,71	0,72
23	0,10	0,14	0,45	0,84	0,88
24	0,03	0,14	0,43	0,63	0,61
25	4,56	1,00	0,41	1,11	1,00

1-кестеге сәйкес № 3 тест тапсырмасы ең оңай, оның қиындығы -3,08 логит, ал № 25 тапсырма 4,56 мәнімен ең қиын екендігі анықталып тұр. Статистикалық өңдеуден кейін тестілеу нәтижелерінен тест тапсырмаларының модельмен жақсы келісілгендігін байқауға болады. Сонымен қатар, үш тапсырма бойынша №1, 9, 15 осы тапсырмалардың корреляция коэффициенттері (сәйкесінше 0,20, 0,22, 0,23) төмен мән көрсеткенімен, ал келісім статистикасының нормадан ауытқуы анықталмаған.

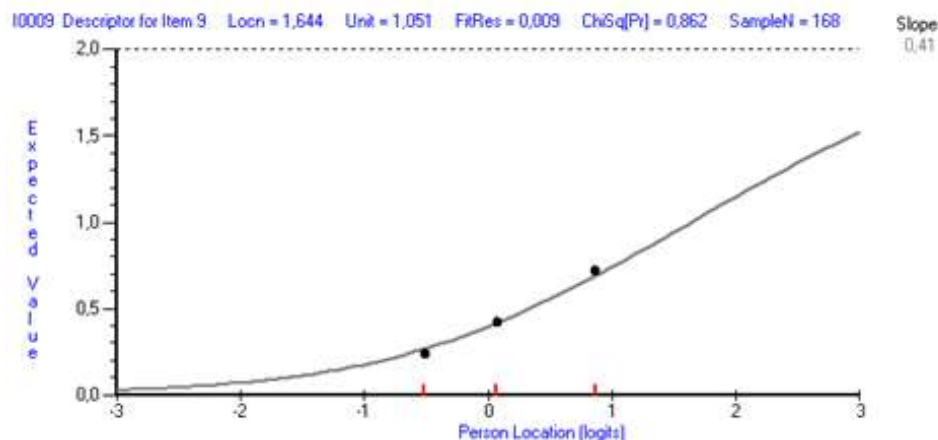
Сипаттамалық қисықтар арқылы эксперименттік мәліметтердің Rasch моделіне сәйкестігін бағалауға болады. Алынған бағалаулар бойынша тестіленушілер дайындық деңгейлеріне сәй-

кес үш топқа бөлінеді. Бірінші топқа біз жоғары деңгейлі, екіншісіне - орташа, ал үшіншісіне – дайындық деңгейі төмен тестіленушілерді таңдаймыз. Бұл топтар суретте нүктелермен белгіленді. Егер тапсырма модельмен жақсы келіскен болса, онда бұл үш нүкте моделдің мақсаттық сипаттамасының қисығына жақын орналасады.

Тапсырмаларды толығырақ қарастыратын болсақ, тапсырмаларға тән қисықтар иллюстрация түрінде көрсетілген. Абцисса өсінде «дайындық деңгейінің» пән бойынша мәндерін (логиттерде), ордината өсінде 0-ден 2-ге дейін аралықта күтілетін жауаптың ықтималдығы көрсетіледі.

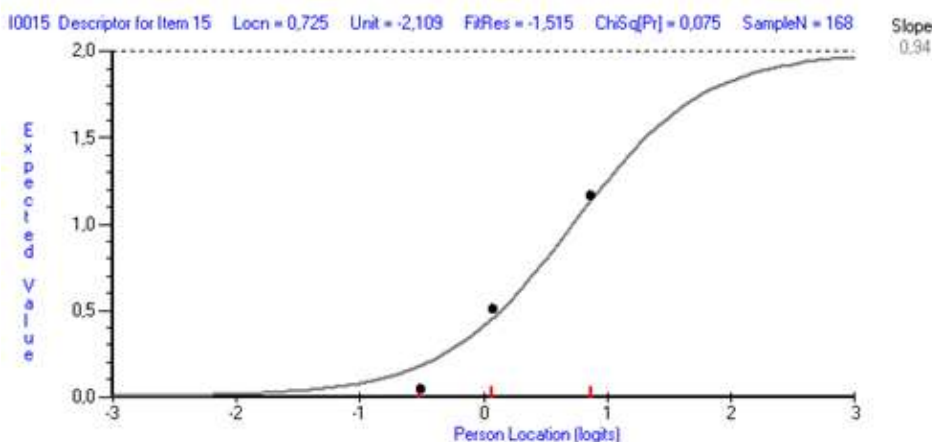
1-сурет - №1 тапсырманың сипаттамалық қисығы

2-сурет - №12 тапсырманың сипаттамалық қисығы

1, 2- суретте өлшеу моделіне сәйкес №1 және 9 тапсырмалардың сипаттамалық қисықтары көрсетілген. Бұл тапсырмалардың берілген тестіленушілер то-

бына жеңіл екендігін, үш эксперименттік нүктелер іс жүзінде тән қисық сызықта жатқандығы анықталды.

3-сурет - №15 тапсырманың сипаттамалық қисығы

Бұл тесттегі 15-тапсырма проблемалы емес (3-сурет). Нашар дайындалған тестіленушілер бұл тапсырманы орындау кезінде Rush моделі болжағаннан гөрі нашар орындады. Нәтижесінде, осы нүктенің эмпирикалық сипаттамалық қисығы теориялық қисықтан ерекшеленеді. Иілу нүктесіндегі эмпирикалық қисықтың көлбеуі басқа элементтерге қарағанда сәл үлкенірек, жалпы алғанда мұндай тапсырма нашар деп саналмайды, өйткені ол тестіленушілердің дайындық деңгейі бойынша саралауға мүмкіндік береді.

НӘТИЖЕЛЕРІ

Тест тапсырмалары мен тестілердің сапасын талдау негізінде оларды жақсарту бағыттары тұжырымдалады және әзірлеушілер мен сарапшыларға жалпы

нұсқаулар беріледі.

ҚОРЫТЫНДЫ

2019 жылғы ОЖСБ байқау сынағының нәтижесін талдау жасау арқылы жалпы, тестілеу сапасының деңгейі айтарлықтай жоғары, тестілеушілердің дайындық деңгейінің таралуы қалыпты таралу заңына сәйкес келетіні анықталды. Тесттің қиындығы тестіленушінің дайындық деңгейіне сәйкес келетінін, студенттер дайындықтың бір деңгейін көрсететіндігі анықталды.

Жалпы алғанда ОЖСБ ЖОО-лар тарапынан көрсетілетін білім сапасына оң әсер етті, студенттерге білім беру мен оқу үдерісін ұйымдастыру жолдарын анықтауға мүмкіндік берді. ОЖСБ өзінің негізгі мақсат, міндеттерін орындады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы.

2. Национальная система оценки качества образования: принципы и перспективы развития. Научно-практ.изд. /Туймебаев Ж.К., Балыкбаев Т.О., Омирбаев С.М., Сагиндигов И.У. Нефедова Л.В. – Астана: ИД «Сарыарка», 2007.

3. http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy
4. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий. Учебная книга. 3 изд., доп. – М.: Центр тестирования, 2002 г. – 240 с.
5. Аванесов В.С. «Дистракторный анализ».
6. Маслак А.А., Поздняков С.А. «Анализ качества тестовых заданий».

А.М. ИСКАКОВА¹, Ш.Б. АЛТЫБАЕВА¹, А.Т. МУЙТУНОВА¹

ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ ДЛЯ ВНЕШНЕЙ ОЦЕНКИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

¹Национальный центр тестирования

Нур-Султан, Казахстан, e-mail: iskakova_am@mail.ru, shugla@mail.ru

A.M. ISKAKOVA¹, SH.B. ALTYBAYEVA¹, A.T. MUYTUNOVA¹

ASSESSMENT OF THE QUALITY OF TEST TASKS FOR EXTERNAL EVALUATION OF ACADEMIC ACHIEVEMENTS IN HIGHER EDUCATION

¹National Testing Center

Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: iskakova_am@mail.ru, shugla@mail.ru

Аннотация. В статье представлены результаты оценки качества тестовых заданий внешней оценки учебных достижений в высших учебных заведениях. Для оценки качества тестовых заданий использовалась статистическая обработка по модели Рама. Этот анализ позволил определить качество работы тестирующих, а также уровень сложности тестирования в соответствии с уровнем подготовки тестируемых. Кроме того, статистический анализ показал преимущества и недостатки тестовых заданий, а, следовательно, возможность изменения их структуры и спецификаций.

Ключевые слова: внешняя оценка учебных достижений, тестовое задание, анализ.

Abstract. The article presents the results of evaluating the quality of test tasks for external evaluation of academic achievements in higher education institutions. In order to evaluate the quality of test tasks, statistical process based on the Rusch model was used. This analysis allowed to determine the quality of the distractors, as well as the level of testing complexity in accordance with the level of the respondents. In addition, statistical analysis showed the advantages and disadvantages of test tasks and consequently, the possibility of changing their structure and specifications.

Keywords: external assessment of educational achievements, test task, analysis.

FTAMP 16.21.25

С.Б. НАРЗУЛЛАЕВА

Ә. Мусин атындағы

Балқаш гуманитарлық техникалық колледжі,

Балқаш қаласы, e-mail: sarvirux@bk.ru

АРАМЕЙ ЖАЗУЫ – КӨНЕ ЖАЗУ

Аңдатпа. Мақалада Арамей жазуының шығу тарихы, жазудың пайда болуы туралы ғылыми зерттеулер, руналық жазудың пайда болуына арамей жазуының әсері және осы мәселеде ғалымдардың пікірлері қарастырылады. Арамей жазуы ежелгі тайпалардың жазу мәдениетінің қалыптасуына негіз болуы, Арамей жазуы қалдырған ескерткіштердің маңыздылығы айтылады. Арамей жазуы Жеротра теңізінің жағалауындағы ежелгі тайпалары арқылы кең тарады. Арамей жазуын номадтар және сол кезеңдегі Қазақстан жерінде өмір сүрген тайпалар, тайпалық одақтары және арамей жазуының бір тармағы болған соғды тілін Соғды мемлекеті халықтары пайдаланды.

Түйін сөздер: финикия жазуы, арамей жазуы, руналық жазу, парсы – арамей, еврей квадратты, наветей, пальмир, эстрангель.

КІРІСПЕ

Тарих жазба тіл арқылы қалыптасады. Адам білімді, тарихты жазба тіл арқылы, жазылғанды оқу арқылы алады. Адамзаттың сонау көне дәуірінен бастап, біздің заманымызға дейінгі талай ғасырлар бойына ғылым мен техника, әдебиет пен өнер саласында жасаған күллі мәдени байлығын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізген де – жазба тіл. Көптеген заман бойында жасалған және біздің заманымызда жасалып отырған мол рухани мәдениетті бізден кейінгі ұрпақтарға, дәуірден-дәуірге жеткізетін де – осы жазба тіл. Жазу дыбыстық тілдің таңбалануына негіз болады [1, 7 б.].

Ғалымдар әріптер арқылы оқылатын дыбыс жүйе жазуларының шыққан уақытын б.з.б. 2 мыңжылдық деп болжайды. Бірақ зертеу жұмыстары көне арамей жазуының пайда болғанына 6 мыңға жуық жыл болғанын анықтай келе, бұл пікірді теріске шығарды [2, 83 б.].

МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Дыбыстық жазудың ең көне түрі – финикия, арамей және араб жазуы [1, 10 б.]. Соның ішінде арамей жазуы - б.з.б. мыңжылдықтардың басында финикия жазуы негізінде пайда болып, арамей арқылы кең қолданылған көне жазу түрі. Арамей жазуының негізін салушы арамей халқы. Арамейлер - түпкі тегі Арабиядан шыққан семит тайпалары, олар б.з.б. 2 мыңжылдықтың II жартысында Арабия шөліндегі бастапқы мекендерін тастап, Орталық Месопатамияға көшіп келген. Ассирия патшасы Пиглатпаласардың I жазуында «араму» сөзін алғаш рет қашаған.

Арамей халқы б.з.б. XI ғасыр ортасында Вавилон мемлекетінің әлсіздігін пайдаланып, бірнеше қалаларын басып алып, отыршылықпен айналысқан. Ассирияның солтүстік-шығысында бірнеше дербес мемлекет құрған. Арамейлер бізге б.з.б. IX-VIII ғғ. ежелгі ескерткіштерді мұра етіп қалдырды.

Арамей жазуы бірыңғай дауыссыз дыбыстардан тұрады. Әр дауыссыздан кейін дауысты дыбыс қосылып оқылады. Оңнан солға қарай жазылады. Арамей жазуы жазылған ескерткіштер Сирияның, Солтүстік Мысыр, Шам, Афрад, Хам, Ассириядан табылған. Олар б.з.б. XIII-XIX ғасырларға жатады. Арамей жазуы Жерорта теңізінің жағалауындағы ежелгі тайпалар, еврейлер, парсылар, ассириялықтар, вавилондықтар, т.б. арқылы кең тараған. Арамей жазуы Ахамен әулеті билік құрған кезеңде Парсы еліндегі екі мемлекеттік жазудың бірі болған. Арамейлердің арабтарға сіңіп кетуіне байланысты арамей жазуы б.з. III-IV ғасырында қолданудан шықты. Ғалымдар арамей жазуының негізінде Таяу және Орта шығыс, ежелгі Азия халықтарының жазуы, соның ішінде, еврей, араб, ұйғыр, моңғол, пехлевин жазулары жасалды деген пікір білдірді [3, 419-420 бб.]. Ғалымдар шығыстағы финикия әріп жазу жүйелерінің барлығы (ежелге еврей жазуынан басқа) шығу тегі жағынан арамей әріп жазуымен байланысты деген пікір білдірді.

Арамей жазуының финикия жазуынан айырмашылығы жеке әріптер таңбаларының оңайлатылуы еді және соның нәтижесінде арамей жазуы пайда болды. Арамей жазуы персиялық сына жазуымен қатар Персияның мемлекеттік жазуларының біріне айналды.

Арамей жазуынан тараған жазулардың 4 түрлі бұтағы бар.

1. еврей жазуы
2. иран жазуы.
3. сирия жазуы.
4. араб жазуы [4, 427 б.].

Арамей жазуының тармақтарға бөлінуі иудаизм, сириялық христианшылдық, зороастризм, мұсылман діндерінің дәуірлеуіне байланысты болды. Зороастризм мен шығыс христианшылдыққа бірдей қызмет еткен ара-

мей тілі мұсылман діні шыққанға дейін бүкіл шығыс елдеріне кең тарады. Ол пехлеви-сасан, пехлеви-аршак, авеста, хорезм, парсы-арамей, соғда жазуларына жіктелді [5]. Б.з.б. мыңжылдықтарда тараған парсы тілі, орта ғасырларға келіп арамей графикасын пайдаланды [6, 151 б.]. Б.з.д. VI-IV ғасырларда Кіші Азиядан Үндістанға дейінгі билік құрған Ахамен әулеті билеген парсы мемлекетінде қолданылған парсы-арамей жазуы (парфян, соғды, хорезм жазуларына негіз болған), еврейлердің шаршы жазуы, сирияарамей жазуы (манихей, несториан, яковит жазуларына негіз болған), жол асты, жол үсті дәйекшелерімен толықтырылған араб жазуы, т.б. арамей жазуының жергілікті тармақтарына жатады. Тұңғыш әліпби жасағандар – Финикия елінің тұрғындары. Финикиялықтар оңнан солға қарай жазатын болған, олардың алфавитінде дауысты дыбыстар жоқ, тек дауыссыз дыбыстар әріппен таңбаланатын болған. Осы әліпбидің негізінде арамей (арабтардың бір тайпасы) және грек әліпбиі жасалды. Арамей әліпбиін Шығыс елдері қолданды, бұларда әріп тек дауыссыздарды ғана бейнелейді, дауысты дыбыстар үшін арнайы белгілер қолданылды және солдан оңға қарай жазды. VIII-XIII ғасырларда Орта Азиядағы түркілердің арамей сирия тармағынан тараған несторион, манихей жазуларымен жазған жазба ескерткіштері болды. Сондай-ақ парсы-арамей тармағына жататын соғды әліпбиі Шығыс Түркістанда кеңінен қолданылған көне ұйғыр әліпбиіне, көне ұйғыр әліпбиі XIII ғасырдан кейін тұңғас-манжүр жазуларына негіз болған.

Мани өзінің діни ілімін тарату жолында бүкіл түркі халықтары арасында кең тараған «ұйғыр жазуы» деп аталған жазу үлгісін осы арамей жазуының үлгісін пайдалана отырып негізін қалады.

Осыдан кейін ұйғыр жазуы негізінде көптеген түркілік шығармалар пайда болды

Манихей және араб алфавиті (набатей алфавитінің негізінде) шығу тегін арамей жазуының бір тармағынан шыққан. Набатей алфавиті арамей жазуының бір тармағы [7, 82 б.].

ӘДІСНАМА

Арамей жазуын номадтар және сол дәуірде Қазақстанда өмір сүрген тайпаларда пайдаланды. Арамей жазуының бір тармағы болған соғды тілін Соғды мемлекеті халықтары пайдаланды. Соғды мемлекетінің негізгі және алғашқы қоныстанушылары сақтардың көшпелі тайпалары болды [8, 186.]. Осы дерек арқылы сақ дәуірінде арамей жазуының бір тармағы Қазақстан жеріне келді деген пікір қалыптастырумыз мүмкін.

Кейбір ғалымдар арамей және соғды жазуларының түрік ойма жазуына қатысы жоқтығын, тек кейбір пішіндердің бір-біріне сәйкес келетінін анықтаған ғалымдар түрік бітігі малдың ен-таңбаларынан немесе көшпелілердің өздері жасаған пиктографиялық-идеографиялық белгілерден шыққан деп есептейді [9, 141 б.].

Л.Гумилев еңбегінде Бартольдтың арамей жазуын пайдаланғанын және соғдылардың келуі туралы мәлімет берген: «В.В. Бартольд иран, түрк, манихей жазууларын араластырып арамей тилинда «Дин китебин» жазышкан». Согдулуктар манихей динин таратуу максатында келишди. Алар согд жазуусун мыкты билишкендиги учун түрк кагантында кызматтарга алынышкан» [10, 115 б.]. В.В.Бартольд иран, түркі, манихей тілдерін араластырып арамей тілінде «Дін кітабын» жазған. Соғдылар манихей дінін тарату мақсатында келді. Олар соғды жазуын жақсы білгендігі үшін түрк қағанаты оларды

жұмысқа алды (аударма: Нарзуллаева С.Б.).

Қазірде ғалымдар руналық жазудың шығу тегінде арамей жазуының негізінде деген пікірлер білдіруде.

Дания ғалымы В.Томсен түркі жазуларының шығуы туралы пікірінде: «арамей жазуының пехлеви және соғды әріптік жазуы варианттарынан шығуы мүмкін» - деп атады. Көрнекті түркітанушы Алтай Аманжолов Орхон таңбаларының жартысынан көбі парсы-арамей жазуындағы әріптерге сәйкес келмейтінін айтады. А.Аманжоловтың пікірінше түркі руналары ұқсастығы жағынан қарайтын болсақ финикий-арамей жазуларына жақын [7, 88-89 бб.]. Ғалым, зерттеуші О.Доннер: «Б.з.б. III-II ғасырларға тән Аршакид монетасының жазуын түркі бітігі және арамей жазуларының бір варианты және түркі бітігі жазуының көп ұқсас прототипі арамей жазуының бір варианты»-деп айтып, В.Томсеннің пікірін қолдайды. Арамей жазуының Армаздық нұсқаларынан көне түрк бітігі жазуы бастау алды деген пікірді А.Рона-Ташда айтады [11, 301 б.].

Орыс ғалымы Е.Д.Поливанов түркі әліпбиін арамей әліпбиіне жанасымы жоқ идеограммалардың негізінде пайда болды деген болжам жасаған. С.В.Киселев, Н. Аристовтың түркі халықтарының руникалық жазуы таңбалардан шықты дейтін теориясы келіспейді. Орыс шығыстанушысы Н.Аристов түркі әліпбиін ешбір бөгде әліпбидің ықпалынсыз, түркі таңбалары негізінде туған төл жазу деп санайды [1, 11-12 бб.]. Қ.Сартқожаұлы арамей тілін толық зерттеген ғалымдардың бірі В.Томсон екенін айтып, бірақ оның Енисей, Орхон жазуларының арамей жазуына ұқсас болып, арамей жазуын жаңғыртып түркі тіліне бейімдеп пайдаланды деген пікіріне келіспейді. Ол

Р.Готьоның «түркі бітіг жазуының пайда болуы көне соғды жазуынан» - деген пікірін қолдайды [12, 51б.].

НӘТИЖЕЛЕРІ

Белгілі түріктанушы С.Г. Кляшторный Орхон алфавиті Орта Азияға арамей жазуын қолданған иран тілдес көршілерінен түріктерге ауысуы ықтимал дей келе, түркі жазулары көне соғды жұртының ежелгі алфавиті негізінде пайда болған деген пікірді қуаттайды. Бұл пікірдің дұрыстығы мынадан көрінеді. Ерте орта ғасырдағы түркі халықтары өздерінің төл жазуымен бірге, соғды жазуын да пайдалана білген. Соғды жазуы мен соғды тілі ақсүйектер арасында түсінікті болған. Мұны соғды көпесі Маниахтың Византияға барған елшілігінен (568 ж.) он бес жыл кейін қойылған Махантегін құлпытасынан көруге болады. Ол Бұғыты (Моңғолия) аңғарынан табылған. Онда Түркі қағандығының алғашқы отыз жылғы халі соғды жазуымен соғды тілінде баяндалған [13, 101 б.] А.Н.Подушкин Күлтөбе қаласына (Арыс өзені бойында) зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында 26 және 30 таңбалары бар күйдірілген кірпіштердің 2 дана сынығын табады. В.А. Лифшиц және С.Г. Кляшторный бұл жазуды тексеру нәтижесінде Күлтөбе қаласының жазуы алфавиттік және арамей жазуының негізінде жасалған - деген пікір білдіреді [14, 217б.].

С. В. Киселев VI–VII ғасырларда батыс туг-ю арамей алфавитін түркі сөздеріне қолданған деп болжам жасады. Енисейді жайлаған түркі халықтарының жазу ескерткіштерінің көнелігіне дәлелдер келтірді. Өйткені бұл арадағы жартастар мен әдейі орнатқан тас баға-

наларда соғысты, аңшылықты, елдің қоныстанғанын не басқа жаққа ауғанын көрсететін суреттердің дүниеге келгеніне ең кемі екі мың жылдай уақыт болған. Көптеген шартты белгілер символдық, әсіресе, космогониялық (әлемнің, соның ішінде күннің, жердің, ай мен жұлдыздардың қайдан шыққаны туралы) сипатты байқатады. Жұлдыз, қисық, әртүрлі шаршылар мен дөңгелектер, түзу крестер т.б. белгілер қарасу заманында пайда болған. Б.з. д. VII–II ғасырларға жататын тагар дәуірінде шартты белгілер көбейе түскен, оған әртүрлі таңбалар қосылған. Таштың заманында (б. з.д. I ғ. – б.з. V ғ.) таңбалармен қоса санды білдіретін белгілер шыққан. Мұндай көнелік, шартты белгілердің көбейіп, дамып отыруы, қырғыз мемлекеті құрылған кезде, олар өзінің меншікті жазуын шығаруға талпынған. Уйбат чаатасындағы қырғыз қорғанынан табылған қыш құмырадағы әр түрлі шаршы, крест таңбаларымен бейнеленген жазу бұған дәлел бола алады. Табылып жатқан осындай жазуларға сүйене отырып, түркі халықтарының көне жазуларындағы таңбалардың бәрін түгелдей арамей алфавитінің жүйесінен шығаруға болмайды.

ҚОРЫТЫНДЫ

Біздің заманымызға дейінгі III ғасырда арамей алфавитінің негізінде «шаршы еврей жазуы» («квадратное еврейское письмо») дамыған дейді. Парсы-арамей жазуы кейде Индияның буын жүйелі кхарошти жазуының шығуына негіз болды деген де пікірлерде бар [2, 87-88бб.]. Бұл мәселе әлі де көптеген зерттеулерді талап етеді.

Арамей жазуы**I. Парсы-арамей**

1. кхарошти
2. пехлеви
3. согдий
4. орхон
5. ватте-лутту

II. Еврей квадраты жазуы

1. развин
2. поляк-қурсив жазуы

III. Наветей

1. куфи
2. араб

IV. Пальмир**I. эстангель**

- а) несториан
- манихей
- каршуни

б)якобит

- сирия-палестин
- езид

Арамей жазуының негізінде жасалынған жазу жүйелерінің генеологиялық схемасы.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Кенжебекова Н.Ә. Жазуға үйрету әдістемесі. (Әдістемелік құрал). Ақтөбе: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 2016. - 135 б.
2. Мусабаев. Ф., Махмұтов А., Айдаров Ф., «Қазақстан эпиграфикасы» Алматы-1971-Алма-Ата. -165 б.
3. «Қазақстан» Ұлттық энциклопедиясы. Бас ред. Ә.Нысанбаев. Алматы «Қазақ» энциклопедиясы, 1998-720 б.(419-420) (Я2 ББК92)
4. Аханов Қ. «Тіл білімінің негіздері» Оқулық 4-бас;-алматы. «Санат» басылым. 2003.-496 б. (ББК 81.2 Я 73 А93)
5. Әбіш Кекілбайұлы. Өрениет өзегі. №90-93 (25939) 12 наурыз жұма, 2010 жыл «Егемен Қазақстан» Республикалық газеті» ААҚ.
6. Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ хабаршысы (ISSN 2411 - 8745 «Филология ғылымдары» сериясы 1 (36) 2015.-216 б.
7. Қажыбек Е.З.Тамыры терең әліпби: жалпы түркілік бірегейліктің мызғымас негізі. – Алматы, 2017. – 320 б. (ӘОЖ 811.512 ББК 81.2 Түрк-2 Т 17.) (ISBN 978-9965-23-410-1.)
8. Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы. А.М. Ғазалиевтің редакциясымен. –2-ші басылым.- Қарағанды: Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті баспасы, 2011. – 119 б. (ӘОЖ 930.85(574)=512.122 КБЖ 71.1 (5 Каз)=632.4 Қ
9. Махмұдов А. Как возник древнетюркский алфавит // Исследования по тюркологии. Алма-Ата, 1969. – 295 стр.
10. Жусуп Баласағын атындағы кыргыз улуттук университетинин Жарчысы 2013.- 340 (ISBN 9967-21533X)
11. «Ұлы Дала» II гуманитарлық ғылыми форумының материалдары (бірінші бөлім), Астана: «Ғылым» баспасы, 2017 – 768 б. (ӘОЖ 001 КБЖ 73 Ұ 76)
12. Жуынтаева З.Н., Тұрсынова М.А. Қазақ тілі тарихын дәуірлеу мәселелері: Оқуәдістемелік құрал. – Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2016. – 101 б.
13. І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті. Хабаршы. №3(91) Талдықорған, 2019. 173 б. (ISSN 1813-1123)
14. ХҚТУ III Халықаралық Түркология конгресі.- А.Ясауи атындағы ХҚТУ.-18-20 мамыр 2009.-734б.

С.Б.НАРЗУЛЛАЕВА

АРАМЕЙСКАЯ ПИСЬМЕННОСТЬ – ДРЕВНЯЯ ПИСЬМЕННОСТЬ

Балхашский гуманитарно-технический колледж имени Мусина,
г.Нур-Султан, Қазақстан, e-mail: sarvirux@bk.ru

S. B. NARZULLAEVA

ARAMAIC WRITING – ANCIENT WRITING

Balkhash Humanitarian Technical College name Musin,
Balkhash, Kazakhstan, e-mail: sarvirux@bk.ru

Аннотация. В статье говорится о истории арамейской письменности. Приводятся мнения ученых о влиянии арамейского письма на руническое письмо. Раскрывается значение арамейской письменности: арамейский шрифт широко использовался древними племенами Средиземноморья, кочевниками и племенами, жившими в Казахстане, согдийским языком, который был ответвлением арамейского письма, народами Согдийского государства. Арамейская письменность послужила основой для формирования письменной культуры древних племен.

Ключевые слова: Арамейская письменность, руническая письменность, персидско-арамейская, еврейская площадь, судоходная, пальмира, эстрагель.

Abstract. History of Aramaic writing, scientific research on the origin of writing are considered in the article. Discussed the influence of Aramaic writing on runic writing and the opinions of scientists in this case. Aramaic writing was the basis for the formation of the writing culture of ancient tribes. The importance of the monuments left by the Aramaic inscription. Was revealed the Aramaic script was widely used by the ancient tribes of the Mediterranean. The Aramaic script was used by the nomads and the tribes living in Kazakhstan at that time, tribal alliances and the Sogdian language, which was a branch of the Aramaic script, by the peoples of the Sogdian state.

Keywords: Aramaic script, runic script, Persian-Aramaic, Jewish square, navigable, palmyra, estragel.

ГРНТИ14.07.03

А.Н. СЕВЕРИНЕНКО*Жетысуский государственный университет им.И.Жансугурова**г.Талдыкорган, Казахстан**e-mail: severinenko.alena@mail.ru***ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА К УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

Аннотация. В статье раскрываются особенности познавательного интереса к учебной деятельности детей младшего школьного возраста. На основе научных источников проведен анализ понятий «диагностика», «интерес», «познавательный интерес», «деятельность», «учебная деятельность» по определениям, данным отечественными и зарубежными авторами. Формирование и развитие познавательного интереса младших школьников в учебной деятельности является главной целью современного образования. В области науки понятие «познавательный интерес» является одной из категорий, которая занимает ключевое место и состоит из понятий «познание», «интерес», «мотивация». Несомненно, формирование познавательного интереса - это путь достижения успеха в любой сфере науки.

Ключевые слова: диагностика, интерес, познавательный интерес, активность, деятельность, учебная деятельность, любопытство.

ВВЕДЕНИЕ

В послании Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу говорится: «Первое, прежде всего должна измениться роль системы образования. Наша задача – сделать образование центральным звеном новой модели экономического роста. Учебные программы необходимо нацелить на развитие способностей критического мышления, познавательной активности и навыков самостоятельного поиска информации. В настоящее время в обществе сложилось новое понимание основной цели образования. Учитель в первую очередь должен заботиться о формировании у ученика определенного набора компетенций,

способности к саморазвитию, которая обеспечит интеграцию личности в национальную и мировую культуру. Поэтому перед системой образования, в том числе и перед школой остро стоит проблема повышения качества знаний. В связи с этим в педагогической науке и практике повысилось внимание к проблеме диагностики уровня познавательного интереса младших школьников [1,с.13].

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Познавательный интерес – самая важная часть развития личности. В интеллектуальной деятельности, возникающей под влиянием познавательных предпочтений, выражаются

положительные, поисковые, исследовательские, поисковые и готовые к решению задачи. Важной особенностью познавательного интереса является то, что в центре его находится познавательная задача, требующая от ребенка поиска и творчества. Личность учащегося формируется в процессе работы, очень серьезное внимание уделяется включению младших школьников в различные практические занятия. В рамках данной программы в задачи психического воспитания входят: развитие восприятия, двигательных предпочтений, навыков мышления, личностных творческих способностей каждого индивида, формирование желания обогащаться современными знаниями.

Разработка проблемы познавательного интереса в педагогической науке всегда отличалась непреходящей ценностью и продолжает оставаться одним из важнейших направлений научных поисков современной теории и практики воспитания. Особенно актуальной проблема диагностики уровня познавательного интереса к учебной деятельности младшего школьника стала в связи с реформированием системы образования с целью ее дальнейшей демократизации и приоритета личностно-ориентированного подхода в обучении и воспитании детей и молодежи [2, с.127].

Исследуемая нами проблема нашла отражение в фундаментальных работах С.Л. Рубинштейна, Б.Г. Ананьева, В.В. Давыдова, Г.И. Шукиной, Л.И. Божович, Д.Б. Эльконина, Е.Н.Ильина, В.А. Сухомлинского и др., а также в современных исследованиях ученых: Ю.Е. Водопьяновой, А.В. Хуторского, Т.А. Мясоеда и др. [3, с.98].

Еще А.Кунанбаев говорил, что в любом виде обучения наставник должен

увлечь, заинтересовать обучающихся. Он считал, что обучение должно быть по меньшей мере увлекательным, а то и наслаждением, радостью, а не принудительной обязанностью. Ж.Аймауытов подчеркивал, что ведущее место в процессе обучения младших школьников отводится учителю, по его мнению, задача учителя заключается в пробуждении у учащихся интереса к знаниям, в развитии у них любознательности, формировании мотивов учения [4, с.299].

Многие ученые Казахстана (Н.Д. Хмель, К. Устемиров, А.М. Абдыров, Т.К. Мусалимов, Б.А. Абдыкаримов, Ш.А. Кирабаева и др.) в настоящее время занимаются исследованием проблемы развития познавательного интереса, повышения мотивации и вовлеченности участников в процесс обучения.

Актуальность исследования обусловлена тем, что познавательный интерес лежит в основе успешности учебной деятельности младшего школьника, а учебная деятельность отвечает потребностям младшего школьника. Наблюдается противоречие между необходимостью развития познавательного интереса учащихся и недостаточной методической разработанностью данной проблемы посредством применения разнообразных форм внеклассной работы в учебно-воспитательном процессе начальной школы. Все вышеизложенное обусловило актуальность и выбор темы исследования: «Диагностика уровня познавательного интереса к учебной деятельности младших школьников».

Целью исследования является изучение теоретических основ и разработка содержания диагностической работы по определению уровня развития познавательного интереса младших школьников. Для достижения поставленной цели определены следующие

задачи исследования:

- изучить научно-педагогические исследования по проблеме диагностике уровня познавательного интереса;
- определить особенности познавательного интереса младших школьников;
- изучить и определить методы диагностики познавательного интереса младших школьников.

МЕТОДОЛОГИЯ

Для решения поставленных задач использовались методы исследования: теоретический анализ и обобщение психолого-педагогической, учебно-методической литературы по исследуемой проблеме, изучение и обобщение педагогического опыта учителей начальной школы, изучение и анализ продуктов творческой деятельности учащихся, наблюдение, тестирование, специальные практические задания для учащихся, изучение школьной документации, сравнительный анализ данных.

В обучении детей огромную роль играет интерес. Чтобы учебный процесс был эффективным, необходимо вовлечь детей в эту деятельность, стимулировать и мотивировать их к обучению. Так, как в процессе образования большое значение имеет познавательная деятельность, целью которой является совершенствование учебной деятельности учащихся. Следовательно, среди многих проблем, направленных на совершенствование процесса обучения, проблема развития познавательных интересов является довольно значимой. Она служит для поиска таких путей, которые привлекали бы к себе учащихся. Интерес приводит в активное состояние учебного процесса. В результате этого сила познавательного интереса состоит в том, что придает учению силу, легкость, интенсивность

и быстроту, придает познавательной деятельности смысл, содействует её продуктивности, снимает негативное состояние участников деятельности (утомление, инертность, равнодушие), придает всей учебной деятельности благоприятный эмоциональный тонус. Поэтому рядом с развитием интереса идет становление таких ценных качеств личности, как наблюдательность, старательность, настойчивость, умение преодолевать трудности, стремление к поиску, самостоятельность и др. Благодаря познавательному интересу деятельность ученика становится плодотворной. Интерес побуждает человека к дальнейшей деятельности, содействует её длительности и продуктивности. В результате познавательный интерес оказывает существенное влияние на все психические процессы: мышление, память, внимание, воображение. Как показал анализ психолого-педагогической литературы, понятие «познавательный интерес» встречается в трудах многих великих ученых в различные исторические эпохи.

Так, аль-Фараби считал, что путь человеческого познания весьма сложный процесс. В этом процессе человек все глубже постигает, познает сущность явлений окружающего мира. Познание окружающей действительности является актом не только ощущения, но и мышления. Теория познания аль-Фараби связана с его учением о человеке как субъекте по отношению к внешнему миру – объекту. Центром, управляющим процессом познания, является душа человека. Душе присущи различные силы, которые поддерживают жизнь в теле человека и способствуют его общению с внешним миром [5, с.226].

А.И.Ф. Герbart в XVII в. призывал основывать обучение на интересах, присущих ребенку. Дистерверг, Ж.Ж. Руссо,

Д. Локк считали, что познавательный интерес является важнейшим средством привития любви к познанию. Ж. Ж. Руссо, опираясь на непосредственный интерес воспитанника к окружающим его предметам и явлениям, пытался строить доступное и приятное ребенку обучение [6, с.369].

Я. А. Коменский решение проблемы формирования и развития интереса связывал с процессом обучения и воспитания, личностью учителя и всемирной поддержкой родителями его авторитета в глазах детей. Он определил интерес как мотив, который действует в силу своей осознанной значимости и эмоциональной привлекательности [7, с.437с].

А. Кунанбаев рассуждал, что в любом виде обучения наставник должен увлечь, заинтересовать обучающихся. Он считал, что обучение должно быть, по меньшей мере увлекательным, а то и наслаждением, радостью, а не принудительной обязанностью. Наслаждение и радость от обучения – самый эффективный путь прочности знаний у детей. Так, Абай предупреждает что: «У познания должна быть благородная цель. Не приобретай знаний для того, чтобы хвастаться или спорить, избегай лести, гордости, зависти, которые встречаются и среди ученых»

Можно отметить, что в процессе обучения младших школьников ведущая роль отводится учителю, так как задача учителя заключается в пробуждении у учащихся интереса к знаниям, в развитии у них любознательности, формировании мотивов учения. По этому поводу можно сказать, что только увлеченный учитель пробуждает любознательность своих учеников, утоляет их жажду познания, приучает к самостоятельному поиску и сосредоточенности. Сосредоточенность – это умение сконцен-

трировать мысли на одном предмете, отбрасывая лишнее и второстепенное. Для того чтобы заложить прочные знания, надо научить сосредоточивать внимание на изучаемом предмете. Анализируя различные взгляды ученых и педагогов, мы пришли к выводу, что значительная часть явления интереса – это познавательный интерес, предметом которого является познание человеком окружающей его действительности.

Педагогический закон гласит: прежде чем ты хочешь призвать ребенка к какой-либо деятельности, заинтересуй его ею, позаботься о том, чтобы обнаружить, что он готов к этой деятельности, что у него напряжены все силы, необходимые для нее, и что ребенок будет действовать сам, преподавателю же остается только руководить и направлять его деятельность. Как утверждал В. В. Давыдов, наиболее благоприятны для учебного процесса широкие интересы учащихся с выраженной доминантой. По его мнению, познавательный интерес – значительный фактор обучения, определяющий мотив учебной деятельности школьника, очень важно знать его проявления, признаки, по которым можно судить о наличии его у учащихся, о том, какие стороны, приёмы обучения вызывают интерес, какие оставляют его нейтральным, а какие вовсе гасят интерес к учению [8, с.116].

РЕЗУЛЬТАТЫ

Изучая и анализируя познавательный интерес, мы отметили, что он стал объектом изучения многих психологов, как ценнейший мотив учебной деятельности. Интерес рассматривали психологи: Л.С. Благоннадёжина, Л.И. Божович, А.Н. Леонтьев, В.Н. Мясищев, Е.К. Стронг, Н.Г. Морозова и др. Многие из них опирались на труды С.Л. Рубинштейна, ко-

торый рассматривал познавательный интерес как проявление умственной и эмоциональной активности и называл его ценнейшим мотивом учения, черпающим «строительный материал» из внешнего мира. Познавательный интерес прежде всего можно характеризовать как сложное отношение человека к предметам и явлениям окружающей действительности, считает Г. И. Щукина. Именно в нем выражено стремление к всестороннему, глубокому изучению, познанию их существенных свойств. Познавательный интерес выражен в своём развитии различными состояниями. Условно различают последовательные стадии его развития: любопытство, любознательность, познавательный интерес, теоретический интерес. И хотя эти стадии выделяются чисто условно, наиболее характерные их признаки являются общепризнанными [9, с.93].

Также и многие ученые Казахстана в настоящее время исследуют проблему развития познавательной активности, которая способствуют повышению мотивации и вовлеченности участников в процесс обучения. Например: Н. Д. Хмель, К. Устемиров, А. М. Абдыров, Т. К. Мусалимов, Б. А. Абдыкаримов, Ш. А. Кирабаева и др. В педагогическом словаре Г. М. Коджаспировой, А. Ю. Коджаспирова, интерес определен как форма проявления познавательной потребности младших школьников, обеспечивающая направленность личности на осознание целей деятельности и тем самым способствующая ориентировке, ознакомлению с новыми фактами, более полному и глубокому отображению действительности [10,734].

Г. К. Байдельдинова рассматривает «интерес» как качество личности, которое определяет направленность деятельности и поведения индивида.

Н. Д. Хмель, А.Г. Ковалев определяют

«интерес» как активное эмоционально - познавательное отношение человека к миру. [16,с.59].

Таким образом, познавательный интерес младших школьников представляет собой важный фактор учения и в то же время является жизненно необходимым фактором становления личности. Для развития познавательных интересов важно соблюдать принцип: чем младше учащиеся, тем активнее и интереснее должно быть обучение. Хочу подчеркнуть, что в процессе диагностики уровня познавательного интереса у младших школьников должен быть интерес к результатам обучения, к содержанию учебной деятельности, где необходимо добывать знания. Главная цель педагогов - воспитать творческую личность, которая хочет использовать познавательные способности для дела. Формирование познавательного интереса младших школьников связано с целевым процессом подбора и поиска учащимися информации, рефлексии-редактирования и творческого поля деятельности, учебных предложений, поиска путей и методов их организации. Можно сказать, что интерес играет определенную роль в стимулировании учебной деятельности, и его закреплением станет аналогичное лечение внутреннего раздражения, которое является важным фактором в развитии познавательных знаний. Осознанное и планомерное создание условий для развития познавательного интереса у младших школьников сегодня является одним из основных средств повышения эффективности аудиторного обучения.

Выводы

На основании теоретического исследования литературы по рассматриваемой проблеме можно прийти следующим выводам. Познавательный

интерес – одно из социально значимых качеств личности, которое формируется у школьников в процессе учебной деятельности. Большинство авторов определяют познавательный интерес как направленность личности на окружающий мир, отличающуюся такими свойствами, как активность и избирательность, желание познать предметы и явления окружающего мира и сопровождающуюся положительными эмоциями. Процесс формирования и развития познавательного интереса возможен только в деятельности и прежде всего в учебной. Познавательный интерес выражается в стремлении узнать новое, неизвестное. Между уровнем развития познавательного интереса и приобретением знаний об окружающем мире существует определенная взаимосвязь. Познавательный интерес приводит к активизации различных психических процессов: внимания, восприятия, памяти, воображения. В структуре познавательного интереса различают эмоциональный, интеллектуальный, регулятивный и творческий компонент. Младший школьный воз-

раст – это тот период, где происходит развитие школьной мотивации, от которой зависит уровень и содержание познавательных интересов. С началом школьного обучения мышление выдвигается в центр сознательной деятельности ребенка. С развитием мышления связано возникновение важных новообразований младшего школьного возраста: анализа, внутреннего плана действий, рефлексии. Познавательный интерес, связанный с желанием овладеть необходимыми знаниями, у младших школьников появляется под влиянием учителя, что способствует нарастанию потребности в новых знаниях. Если в начальной школе складываются устойчивые познавательные интересы, то они оказывают решающее влияние на ход дальнейшего обучения ребенка. Устойчивое позитивное отношение младших школьников к учению и познанию во многом определяется успешным развитием и качеством содержания самой учебной деятельности, обеспечивающей переход от познавательной потребности к развитию познавательных интересов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. Четвертый приоритет – улучшение качества человеческого капитала https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvary-2017-g.
2. Щукина Г. И. Актуальные вопросы формирования интересов в обучении. Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1984.-176с
3. Подласый И. П. Педагогика начальной школы. – М.; 2000.- 116с.
4. Жарикбаев К.Б. Психологическая наука в Казахстане (история и этапы развития в XX в.): Монография. – Алматы, 2002. – 308с.
5. Пискунова А.И. История педагогики и образования. Москва ,ТЦ «Сфера», 2001.- 469с.
6. Бабанский Ю. К. Педагогика / и др. ; под ред. Ю. К. Бабанского. 2-изд., доп. и перераб. М. : Просвещение, 1988.- 479с.
7. Константинов Н.А., Медынский Е.Н., Шабеева М.Ф. История педагогики: Учебник для студентов пед. институтов. 5-е изд., доп. и перераб. М.: Просвещение, 1982.- 447с.
8. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В.В. Давыдов. - М.: Педагогика, 1986. – 240с.
9. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г.И. Щукина - М.:

2001. – 143с.

10. Коджаспирова Г.М. Педагогика :учебник / Г.М. Коджаспирова.- М.: КНОРУС, 2010.-744с..

11. Байдельдинова Г.К. Формирование познавательных интересов у младших школьников. - Алма-Ата, 1976.

12. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 5/ Сост. С.Ф. Егоров. - М.: Педагогика, 1990.- 416с.

13. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок.57000 слов / Под.ред. Н.Ю. Шведовой.М: 1982.- 816с.

14. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.И. Давыдова. М.: Педагогика, 1991.- 480с.

15. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность./ А.Н. Леонтьев. - М.: 1960. - 241 с.

16. Сарсекеева Ж.Е., Сафарова Н.Б., Полупан К.Л. Развитие самостоятельности младших школьников // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 1- 2. – С. 270-274.- URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=8366> (дата обращения: 21.04.2020).

17. Чикишева О. В., Гришанова И. А. Проблема формирования интереса к чтению у младших школьников: теоретический аспект исследования// Вестник Череповецкого государственного университета, №1, 2015, с.116-120

19. Булатова О.В. Условия формирования познавательного интереса младших школьников. – 2012. [Электронный ресурс]. URL.<http://www.eduneed.ru/ededs-441-1.html> (Дата обращения:11.01.2016).

20. *Chai, C.S., Jong, M. S-Y., Yin, H-B., Chen, M., & Zhou, W. (2019). Validating and Modelling Teachers' Technological Pedagogical Content Knowledge for Integrative Science, Technology, Engineering and Mathematics Education. Educational Technology & Society, 22 (3), 61-73. https://www.jets.net/collection/published-issues/22_3*

А.Н. СЕВЕРИНЕНКО

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ
ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ ДЕҢГЕЙІН ДИАГНОСТИКАЛАУ**

Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті

Талдықорған қ., Қазақстан

e-mail: severinenko.alena@mail.ru

A.N. SEVERINENKO

**DIAGNOSTICS OF THE LEVEL OF COGNITIVE INTEREST
IN THE EDUCATIONAL ACTIVITIES OF PRIMARY SCHOOL LEARNERS**

Zhetysu State University named after I. Zhansugurova

Taldykorgan, Kazakhstan

e-mail: severinenko.alena@mail.ru

Аннотация. Мақалада бастауыш мектеп жасындағы балалардың оқу іс-әрекетіне танымдық қызығушылықтың ерекшеліктері көрсетілген. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылық деңгейін диагностикалау рөлі беріледі. Ғылыми дереккөздер негізінде отандық және шетелдік авторлардың анықтамалары бойынша «диагностика», «қызығушылық», «танымдық қызығушылық», «қызмет», «оқу қызметі» ұғымдарына талдау жасалды. Қазіргі уақытта зерттеушілер бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіндегі танымдық қызығушылықтарының деңгейін диагностикалау туралы белсенді пікір алмасуда. Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне танымдық қызығушылығын қалыптастыру және дамыту қазіргі білім берудің басты мақсаты болып табылады. Жалпы,

ғылым саласында «танымдық қызығушылық» ұғымы маңызды орын алатын және «таным», «қызығушылық», «мотивация» ұғымдарынан тұратын категориялардың бірі болып табылады. Өздеріңіз білетіндей, бүгінде адамзаттың шығармашылық қызметінің нәтижелерін тиімді пайдалану арқылы ғылыми-техникалық прогресті одан әрі дамытуға болады. Танымдық қызығушылықтың қалыптасуы ғылымның кез келген саласында жетістікке жетудің жолы екені сөзсіз.

Түйін сөздер: диагностика, қызығушылық, танымдық қызығушылық, белсенділік, белсенділік, оқу іс-әрекеті, қызығушылық.

Abstract. The article reveals the features of cognitive interest in the educational activities of children of primary school age. The role of diagnostics of the level of cognitive interest of younger learners is assigned. Based on scientific sources, the analysis of the concepts «diagnostics», «interest», «cognitive interest», «activity», «educational activity» according to the definitions given by domestic and foreign authors. Currently, researchers are actively exchanging their views on the diagnosis of the level of cognitive interests of younger learners in educational activities. The main goal of modern education is to form and develop the cognitive interest of younger learners in educational activities. In General, in the field of science, the concept of «cognitive interest» is one of the categories that occupies a key place and consists of such concepts as «knowledge», «interest», «motivation». As you know, today it is possible to further develop scientific and technological progress through the effective use of the results of creative activity of mankind. Undoubtedly, the formation of cognitive interest is the way to achieve success in any field of science.

Keywords: diagnostics, interest, cognitive interest, activity, activity, educational activity, curiosity.

FTAMP 15.31.35

А. Ш. МУТАЛИЕВА¹, Ж. М. ЕЛЕМСОВА¹

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан, e-mail: elemesova260198@mail.ru

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЕРЕСЕКТІК ӨМІРГЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Автор осы мақалада ересектердегі жоғары мектеп оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін қарастырады. Жоғары сынып оқушыларының дамуы жолында кездесетін қиындықтар қарастырылады. Автор жастардың өзін-өзі анықтауы мен олардың қоғамдағы рөліне ерекше назар аударады. Мақалада осы тақырыптың мәселелері және мүмкін болатын шешімдер туралы айтылады.

Түйін сөздер: ересектік, жоғары сынып оқушылары, жасөспірімдер, психологиялық дайындық.

Жоғары сынып оқушыларының ересектік өмірге бейімделу мәселесі әрдайым өзекті, оның қоғам мен мемлекет үшін басымдығы соңғы жылдарда өте маңызды болды. Шешімдердің тәуелсіздігі, жауапкершілік, эмоционалды жетілу - мұның бәрі ересектік. Бүкіл әлемдегі психологтар мен әлеуметтанушылар адамдардың психологиялық тұрғыдан кейінірек өсе бастағанын белгілейді. Жасөспірімдердің дамуының әртүрлі аспектілері туралы педагогикалық-психологиялық зерттеулердің айтарлықтай көп болғанымен, жоғары сынып оқушыларын дербес өмірге психологиялық тұрғыдан даярлау саласында теориялық және практикалық нақты әзірлемелер әлі де жеткіліксіз, ал қолданыстағы технологиялар педагогикада кең таралмаған.

Ересектік кезең – жастықтан қартаюдың басына дейінгі өте маңызды уақыт аралығын қамтитын кезең. «Ересектік өмірге әлеуметтік-психологиялық дайындық» түсінігін ашу үшін «ере-

сектік өмір» ұғымының психологиялық мағынасын анықтау қажет.

Ересек кезең өте анық емес анықтамаға ие. Қазіргі идеяларға сәйкес, адамның психикалық қызметінің өсуі, дамуы, бейімделуі және онымен байланысты өзгерістер өмір бойы жалғасады. Б.Г. Ананьев, К.В. Судаков, В.В. Бочаров және т. б. ғалымдар биологиялық даму жасөспірімдерде аяқталмай ересектікте жалғасады деп санайды. Мысалы, 17-30 жылдар аралығында миелинизация процестері жүреді, сонымен қатар қаңқа сүйектерінің ұзындығы өседі. Соңғы жылдары нейрондар санының өсуі және олардың дамуы онтогенездің соңғы кезеңдерінде, қартайғанға дейін мүмкін болатындығы туралы дәлелдер жасалынды [1].

Ересектік, психологиялық ересектік адамның тәуелсіздігі мен теңгерімді пайымдауын, адамның дербестігі мен жауапкершілігін, өмірлік жағдайларға және жетілген өмір философиясына сәйкес өзін-өзі ұстау қабілетін болжай-

ды. Өсіп келе жатқан жоғары сынып оқушыларының ерекшеліктері тұлғаның одан әрі қызмет етуін, таңдау еркіндігі мен қоршаған ортаның қатаң талаптарынан салыстырмалы автономияны қамтамасыз ететін мәселелерді шешумен анықталады.

Жоғары сынып оқушыларының ересектік жасқа дайындығының психологиялық ерекшеліктерін зерттей келе, Абрахам Маслоу қарастырған ересектіктің ерекшеліктеріне тоқталсақ:

- өзін және адамдарды барлық артықшылықтар мен кемшіліктермен және өзін-өзі растаусыз және төзбеушілікпен қабылдау;

- психологиялық тұрғыдан жетілген адамдарда өзін адамның барлық ұрпақтарымен сәйкестендіру және адамдарға жанашырлық таныту арқылы көрінетін адамзатпен бірлік сезімі;

- мәдени байланыстарға сыни көзқарас – жақсысы таңдалып, жағымсыз дәстүрлерден бас тартады. Жеке адам өзін жердегі өркениеттің өкілі ретінде сезінеді;

- қоршаған және мәдени клишелердің әсеріне иммунитет;

- қоғамда қабылданған дәстүрлерді ұстанатын, бірақ оларға жайбарақат әзіл мен конформизмнің саналы көрінісімен қарайтын табиғи және демократиялық мінез-құлық;

- алдану мен сәтсіздікке төзімділік. Негативтен алшақтау қабілеті, кейде жалғыздыққа деген қажеттілік;

- өзін және жағдайды сырттан көруге мүмкіндік беретін экстремалды жағдайлар тәжірибесінің болуы;

- отбасымен және достарымен шынайы қарым-қатынас, ешқандай реніш, жанжал, қастық пен агрессия жоқ;

- мақсаттарды анықтай білу және адамгершілік нормаларын сақтай отырып, оларға назар аударту. Жақсылыққа

ұмтылу, жамандықтан аулақ болу, сонымен қатар ең көп Homo sapiens саны үшін максималды пайда жеткізу;

- маңызды мәселелерді шешуде сындарлы және іскерлік бағыт

- озық тәжірибені үйренуге дайындық;

- қабылдаудағы өткірлік пен жаңашылдық, белгілі фактілер мен жағдайларға күтпеген жерден қарау шеберлігі;

- барлық жағдайларда көрінетін және іс-әрекеттер мен іс-әрекеттерде бейнеленетін шығармашылық;

- стереотиптерден арылған шындықпен жағымды қарым-қатынас.

- өмірге деген философиялық көзқарас, яғни өз проблемаларына деген ирония, өйткені бәрі бір кезде бітетінін түсіну.

Маслоу бойынша, әркім өзінің психологиялық жетілуін дамыта алу мүмкіндігіне ие. Әлемде жайлы өмір сүру; қарым-қатынастан ләззат алу; өз эмоциялары мен қабілеттерін басқару; басқалардың көңіл-күйін дұрыс түсіну және іс-әрекетте сәттілікке жету бұнын бәрі психологиялық жетілудің көрсеткіштері болып табылады [2].

Е.Сапогова ересектікпен мынадай жеке тұлғалық сипаттамаларды байланыстарды: 1) өзіне жауапкершілік алу, шешім қабылдау қабілеті; 2) билікке ұмтылу және ұйымдастырушылық қабілеттер; 3) өзгелерді эмоциялық және зияткерлік қолдау қабілеті; 4) өзіне сенімділік және мақсаттылық; 5) философиялық жалпылауға бейімділік; 6) өзіндік қағидаттар мен өмірлік құндылықтар жүйесін қорғау; дамыған ерік-жігердің көмегімен проблемаларына қарсы тұру қабілеті; 7) жеке өмір салтын қалыптастыру; 8) әлемге ықпал етуге және жас ұрпаққа жеке тәжірибе беруге ұмтылу; 9) реализм, рационализм, бағалаудағы байсалдылық және

өмірді «жасау» сезімі; 10) әлеуметтік рөлдер жүйесін тұрақтандыру және т.б. [3].

Жұмыс берушілер мен университет оқытушылары қазіргі жастардың тәуелсіз еместігіне жиі шағымданады. Бүгінгі таңда тіпті 25 жастағы ұлдар мен қыздар ересек болуға дайын емес. Яғни, жауапкершілікті өз мойнына алу, проблемаларды көмексіз шешу, стандартты емес шешімдерді іздеу қабілеттері сирек кездеседі. Олар дайын нұсқауларды күтеді, сәтсіздіктерден аман қалуды мақсат қылады. Джули Литкотт-Хеймс, Стэнфорд университетінің бірінші курс деканы және «Оларды жіберіңіз» кітабының авторы: біз өз балаларымызға еркіндік бермейміз. Егер ата-ана баланың өмірін толығымен бақылап, оны барлық қиындықтардан қорғауға тырысса, ол тәуелсіз болуды үйренбейді. Сондықтан, жасөспірім он сегіз жасқа толғаннан кейін керемет түрде есейеді деп күтпеңіз дейді [4].

Джули Литкотт-Хеймс айтуынша, ересектік өмірге дайын болатын дербес тұлғаны өсіру үшін бала кезінен мынадай ережелерге үйрету керек:

- аты-жөнін, мекен жайын және телефон нөмірін сөйлей бастаған кезінен білу;

- жедел қызметтерді шақыра алу;

- қолжетімді жерлерді шаңнан тазарту және үстелді тазарту сияқты қарапайым тазалау жұмыстарын орындау;

- үй жануарларын азықтандыру;

- монеталар мен банкноттардың купюраларын біліп, қарапайым деңгейде ақшаны қалай пайдалану керектігін түсіну;

- еш көмексіз өз бетінше тіс жуу, шашын тарау және бетін жуу;

- киімді жууға көмектесу, мысалы, оларды жуу орнына әкелу;

- қандай киім кию керектігін таңдау;

- алты жастан жеті жасқа дейін: негізгі тағам дайындау әдістері. Осы жастағы балалар тамақ дайындауға көмектесе алады және мыналарды үйрену керек: тамақты араластыруды, шайқауды және доғал пышақпен кесуді;

Және бұл авторың айтуынша, «кейде бала үшін сіз жасай алатын ең жақсы сыйлық - ештеңе жасамау. Егер сіз оны үнемі дұрыс жолға бағыттауға ұмтылудан аулақ болсаңыз, ол әлемді өздігінен біліп, зерттей алады, бұл оның шығармашылық дамуына түрткі болады» [5].

Зерттелетін мәселені теориялық талдау нәтижелерін қорытындылай келе, тәуелсіз өмірге психологиялық даярлықтың негізгі сипаттамалары тұжырымдалды: жауапкершілік, шешім қабылдау, дербестік, дұрыс қарым-қатынас орнату, төзімділік, тәуелсіздік, сыни көзқарас және т.б.

Осылайша, қазіргі әлемде жасөспірімдердің физиологиялық дамуында да, оларды қоршаған қоғамда да айтарлықтай өзгерістер болды. Жасөспірім кезеңіне өтеді, бірақ соған қарамастан, ересектікке, болашақ мамандығын таңдауға қажетті дағдылар мен білім уақытында игерілмейді. Сонымен қатар, биологиялық даму мен әлеуметтік дамудың арасында алшақтық болады, соған сәйкес толық дамыған денесі бар адам әрқашан өз іс-әрекеттері үшін жауап бере алмайды және олар үшін жауап бермейді. Жасөспірімдердің дамуындағы барлық маңызды өзгерістерге қарамастан, олар әлі де өзгермеген биологиялық, әлеуметтік және танымдық қажеттіліктерге ие болуы мүмкін. Жоғары сынып оқушыларын ересектік өмірге дайындауда күрт өзгеріске қалай қол жеткізуге болатындығы туралы ойлану қажет.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Т. Д. Марцинковская, Т. М. Марютина, Т. Г. Стефаненко и др.. Психология развития: учебник для студ. высш. психол. учеб. заведений / под ред. Т. Д. Марцинковской. - 3-е изд., стер. - М. : Издательский центр «Академия». - 528 с. 2007.
2. Абрахам Маслоу. Мотивация и личность. - 3-е издание –П.: ООО Издательство «Питер». – 478 с. 2014.
3. Сапогова Е.Е. Психология развития человека. Учебное пособие. М., 2001.
4. <https://deti.mann-ivanov-ferber.ru/2017/07/05/kak-podgotovit-podrostka-k-vzrosloj-zhizni/>
5. Джули Литкотт-Хеймс. Отпустите их. Как подготовить детей к взрослой жизни. - М. : Издательство «Манн, Иванов и Фербер». - 352 с. 2017.

А.Ш. МУТАЛИЕВА¹, Ж.М.ЕЛЕМЕСОВА¹

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ УЧЕНИКОВ
СТАРШИХ КЛАССОВ К ВЗРОСЛОЙ ЖИЗНИ**

¹Евразийский национальный университет им.Л. Н. Гумилева,
г. Нур-Султан, Казахстан, e-mail: elemesova260198@mail.ru

A.SH. MUTALIEVA¹, J.M. ELEMESOVA¹

**PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF PREPARATION OF PUPILS
OF THE HIGHER CLASSES FOR ADULT LIFE**

¹L. N. Gumilyov Eurasian national University,
Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: elemesova260198@mail.ru

Аннотация. В статье авторы рассматривают психологические особенности подготовки старшеклассников к взрослой жизни. Рассмотрены вызовы в развитии старшеклассников. Особое внимание авторы уделяют самоопределению молодежи и ее роли в обществе. Рассматриваются проблемы данной темы и возможные пути их решения.

Ключевые слова: взрослая жизнь, старшеклассники, подростки, психологическая подготовка.

Abstract. In this article, the author considers the psychological features of the preparation of high school learners for adult life. Challenges facing the development of high school students are considered. The author pays special attention to the self-determination of young people and their role in society. The article discusses the problems of this topic and possible solutions.

Keywords: adulthood, high school learners, adolescents, psychological training.

Педагог–ғалым
Джанзакова Шолпан Исағалиқызының
мерейтойына

Джанзакова Шолпан Исағалиқызы 1960 жылы 13 қараша күні Гурьев қаласында дүниеге келді. 1978 жылы Гурьев қаласындағы №1 Гагарин атындағы мектепті бітіргеннен кейін Гурьев педагогикалық институтының биология-химия факультетінің «биология және химия пәнінің мұғалімі» мамандығын 1983 жылы үздік тәмамдаған Шолпан Исағалиқызы алғаш еңбек жолын Гурьев қаласындағы №7 орта мектепте «биология және химия пәнінің мұғалімі» қызметінен бастап педагогикалық тәжірибе жинады. Педагогикалық қызметін 1988 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін жоғары кәсіби білім беру саласында – Халел Досмұхамедов атындағы Атырау университетінде жалғастырып келеді. Еңбек мансабын педагогика және психология кафедрасының оқытушысы қызметінен бастап лауазымдық өсудің әртүрлі сатысынан өтті. 1991 ж. кафедраның аға оқытушысы, 2000 ж. Психология кафедрасының меңгерушісі, 2005 ж. Сырттай қысқартып оқыту факультетінің деканы қызметін, 2008 ж. университет жанындағы педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін беру жөніндегі БД 14.61.02 Біріккен диссертациялық кеңестің хатшысы, 2010 ж. Жалпы және халықтық педагогика кафедрасының профессоры, 2011 жылдан бері «Педагогика» кафедрa – лабораториясының

меңгерушісі қызметін атқарып келеді.

Этнопедагогиканың тарихи қалыптасуы халықтың дамуымен байланысты болып табылады. Ғалым Шолпан Исағалиқызы Джанзакованың өз сөзімен айтқанда «Этнопедагогикалық дербес оқу пәні ретінде құрудың қағидаларына:

- пән білім жүйесінің талабына сәйкес оқытуға бейімделген ғылыми білімдер, процедуралар, әдістер тобы және мазмұны;

- ғылыми пәннің жеке зерттеу пәнінің болуы;

- теорияны құрастырудың арнайы тәсілдері;

- әдіснамалық бағдар;

- ғылыми пәннің басқа пәндермен өзара байланыстары;

- басқа пәндер үшін теориялық және әдіснамалық мәнділігі;

- әлеуметтік маңыздылығы: ғылыми мектептер, зерттеуші топтар және т.б.

- пәнді қоғамның мойындау дәрежесі;

- зерттеу нәтижелерінің практикаға қосқан үлестерінің мүмкіндіктері;

- зерттеу міндеттерін шешудің құндылықтары, мақсаттары мен үлгілері» секілді мәселелерді жатқызады.

Жоғарыда келтірілген қағидаларды негізге ала отырып, Шолпан Исағалиқызы этнопедагогиканы жеке оқу пәні ретінде қарастырып, оны ғылыми тұрғыда негіздеп дәлелдеді. Ол қазақ

этнопедагогикасын зерттеуші белгілі ғалым, профессор К.Ж.Қожахметованың ғылыми кеңесшілігімен «Этнопедагогиканы жеке оқу пәні ретінде құрудың ғылыми негіздері» атты докторлық диссертациясын 2007 жылы Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінде сәтті қорғап шықты.

Қоғамдық ортада ізгілік қатынастарды орнату және этнопедагогиканың синкреттік дәстүрлерін қайта өркендету негізінде білім беру мен тәрбиелеу мазмұнына жаңаша көзқарастар енгізу ерекше мәнге ие. Мұндай тағылымды құралдар негізгі мазмұнында тұлғаны туған жерге сүйіспеншілікке, үлкендерді сыйлауға, салт-дәстүрлерді сыйлауға, ізгілік қатынасты орнатуға және адамгершілікке тәрбиелеуге негіз болады. Осы салада ғалымның бірнеше зерттеулерін негізге алуға болады, атап айтқанда, оның «Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістері», К.Ж.Қожахметовамен бірлесе жазған «Этнопедагогика как самостоятельная учебная дисциплина (теоретико-методологический аспект)», К.Ж.Қожахметова және Ш.Т. Таубаевамен бірігіп жазған «Методология общей и этнической педагогики в логикоструктурных схемах», «Бастауыш сынып оқушыларының этноэкологиялық мәдениетінің мазмұны», «Этнопедагогика» атты оқу құралдары, Д.Г.Ингамовамен авторлық бірлестікте «Педагогические условия воспитания интеллигентности у старшеклассников на образах казахских просветителей», А.Қ.Дүйсенбаевпен бірлесіп жазған «Түркі халықтарының этнопедагогикасы» оқу-әдістемелік кешендері жарық көрді. Ш.И.Джанзакова тынымсыз зерттеушілік қарымымен қазақ этнопедагогикасы ғылымындағы әлі де көп зерделеуді қажет ететін этнопедагогиканы жеке пән ретінде ғылыми бағытын зерттеп жүрген белгілі ғалымдардың бірі.

Зерттеуші өзінің ғылыми ізденістерін іс жүзінде ұдайы қолданысқа енгізіп жүреді. Соның бір айғағы ретінде оның К.Ж.Қожахметовамен бірлесіп жазған «Этнопедагогика – жеке оқу пәні» атты оқу құралының (Республикалық оқу әдістемелік кеңесінің ұсынысымен №1 хаттамасы 18.02.2013ж.) жарық көргенін атап айту керек. Бұл ғалым еңбегінің бұрынғыдан да кең диапазонда таралуына мүмкіндік береді. Студенттердің зияткерлік әлеуеті. Оқу құралы. ЖК «Сагаутдинова М.Ш.» баспаханасы, Алматы. (2015). (С.Т.Иманбаева, С.Карабалинамен авторлық бірлестікте). «Бастауыш мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру (Өзін-өзі тану пәні бойынша)». Оқу құралы. Алматы: ЖК «Сагаутдинова М.Ш.» баспаханасы, (2015). (Б.К. Мустафинамен авторлық бірлестікте). Кейінгі жылдары зерттеулерінің нәтижесінде 8 бір топ авторлық бірлестікте «Ратушаға ту тіккен қазақ батыры» атты оқу құралы М.К.Маденовпен авторлық бірлестікте (2015ж) Атырау «Ақ Жайық» баспасы, «Әлеуметтік педагогика» терминдік сөздігін (2020ж.) авторлық бірлестікте «Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі» оқу құралын және «Этнопедагогика жеке оқу пәнінің ғылыми құрылымы» атты монографиясы шығарылды.

Ол 2008-2010 жылдарында Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті жанындағы педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін беру жөніндегі БД 14.61.02 Біріккен диссертациялық кеңесінің мүшесі және ғалым хатшы қызметін атқарды. Батыс Қазақстанда педагогика саласының ғалымдарын дайындауда бұл Кеңестің еңбегі зор болды. Джанзакова Шолпан Исағалиевна өзінің жемісті еңбегінің нәтижесінде 2001 жылы қазан айында Атырау облысының

PERSONALIA

әкімінің Құрмет грамотасымен, 2006 жылы қазан айында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Құрмет грамотасымен, 2007 жылы тамыз айында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Қазақстан Республикасының ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін» және 2015 жылдың қазан айында Ы.Алтынсарин атындағы төс белгімен марапатталды. 2016 жылы Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар академиясының толық мүшесі (академигі) болып сайланды. 2017 жылының қараша айында Қоғамдық марапаттар жөніндегі Республикалық Кеңестің «Білім беру саласының үздігі» медалімен, 2020 жылының қаңтар айында Қазақстан Республикасы Университеттер қауымдастығының Ахмет Байтұрсынов атындағы күміс медалімен марапатталды. 2020 жылы ақпан айында Қазақстан Білім және ғылым министрлігінің «2019 жылдың ЖОО-ның үздік оқытушысы» грантына ие болды. Қазақстан педагогика ғылымдарының академиясының академигі Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы Джанзакова Шолпан Исағалиқызының библиографиялық еңбектер көрсет-

кішінде қамтылған еңбектер ұлттық педагогика ғылымының дамуына қосқан іргелі үлес деп бағалауға болады. Профессор Ш.И.Джанзакованың ғылыми мектебінің ғылыми-зерттеудегі нәтижелері қомақты, зерттеулер әдіснамалық, теориялық деңгейде жүргізілген және нәтижелердің білім беру ұйымдарында енгізілу дәрежесі жоғары, интеллектуалдық әлеуеті биік. Зерттеу тақырыбының негізгі бағыты ұлттық және жалпыадамзаттық тәрбие беру мәселесі екенін әр жылғы ғылыми-зерттеу еңбектерден нақты көруге болады. Бұл ғылыми мектептің зерттеулерімен этнопедагогиканың әдіснамасы зерделеніп, этнопедагогика ғылыми және оқу пәні ретінде тез қалыптасып бітпейді, сол сияқты қарастырып отырған алты бағыттың әлі де зерттелетін тұстары баршылық. Біз оны болашақ зерттеулермен зерттеушілердің еншісіне қалдырдық.

Джанзакова Шолпан Исағалиқызы, үлгі әріптес, ғалым, өз ісінің шебері, шаршамайтын бастамашы және Жан жылуы бар адам Сізге зор денсаулық, ұзақ, бақытты және шығармашылық ғұмыр тілеймін. Жаңа идеялар мен шығармашылық жобаларыңыз көп болсын!

**Республиканский семинар
«РЕСУРСНЫЙ ЦЕНТр КАК ЕДИНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА
В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ»**

1 декабря 2020 года Центр развития МКШ Национальной академии образования имени И.Алтынсарина совместно с Областным учебно-методическим кабинетом управления образования Акмолинской области провели Республиканский семинар «Ресурсный центр как единая образовательная система в условиях обновленного содержания образования».

Семинар проведен с целью обобщения и распространения лучшего опыта организации деятельности ресурсных центров, поиска новых педагогических идей, инновационных подходов в управленческой, методической и учебно – воспитательной работе ресурсных центров.

В семинаре приняли участие: Кудайбергенова Гульнур Сериковна, директор Центра развития МКШ Национальной академии образования имени И. Алтынсарина, Дюсенова Ботакоз Балапаевна, заместитель руководителя управления образования Акмолинской области, Жукенова Алма Карисовна, кандидат филологических наук, доцент кафедры английского языка Кокшетауского государственного

университета имени Ш.Уалиханова, специалисты областных управлений образования по вопросам малокомплектных и опорных школ (РЦ), руководители учебно-методических центров (кабинетов) областей, директора опорных школ (РЦ) 12 областей.

На семинаре были рассмотрены актуальные вопросы функционирования малокомплектных школ республики, особенности организации образовательного процесса ресурсных центров Акмолинской области, обобщения опыта работы ресурсного центра ГУ «Шортандинская казахская средняя школа №3» Шортандинского района и КГУ «Капитоновская средняя школа» Буландынского района Акмолинской области, подготовка педагогических кадров для малокомплектных школ с учетом современных тенденций в образовании КГУ имени Ш.Уалиханова.

По итогам работы семинара выработаны рекомендации, определяющие приоритетные направления деятельности ресурсных центров Акмолинской области.

1	Алтыбаева Шугыла Болатовна	Ұлттық тестілеу орталығы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
2	Базарбекова Рабиға Жолшықызы	педагогика ғылымдарының кандидаты, аға менеджер, «НЗМ» ДБ-БҰ-ның «Білім беру бағдарламалары» орталығы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
3	Елемесова Жұлдыз Мейрамқызы	магистрант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Нұр-Сұлтан, Қазақстан
4	Zhumagulova Zauze	Ph.D of pedagogical Sciences, Deputy Director of the center of General Education, National Academy of education named after Y. Altynsarin, Nur-Sultan, Kazakhstan
5	Искакова Альмира Мухтаровна	Ұлттық тестілеу орталығы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
6	Карменова Нусипа Нурсановна	география ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
7	Kulzhabaeva Lyazzat	Ph.D of psychological sciences, Head of the Institute of Integrative and Family Psychology, Nur-Sultan, Kazakhstan
8	Лайсханов Шахислам Узакбаевич	PhD, қауым. профессор м.а, Абай ат.ҚазҰПУ, Жаратылыстану және география институты, Алматы қ., Қазақстан
9	Муйтунова Айгуль Турсынгазыевна	Ұлттық тестілеу орталығы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
10	Муталиева Ардақ Шағайқызы	педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Нұр-Сұлтан, Қазақстан
11	Нарзуллаева Сарвирух Батырханқызы	магистр, Ә. Мусин атындағы Балқаш гуманитарлық техникалық колледжі, Балқаш қ., Қазақстан
12	Нұрпейсов Мусабек	«География» мамандығының 4 курс студенті, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті Ақтөбе қ., Қазақстан
13	Петрусевич Аркадий Аркадьевич	Доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики Омский государственный педагогический университет, г.Омск, Россия
14	Севериненко Алёна Николаевна	магистрант, Жетысуский государственный университет им.И.Жансугурова, г.Талдыкорган, Казахстан
15	Сулейменова Гүль- жанат	тарих ғылымдарының кандидаты, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті Ақтөбе қ., Қазақстан
16	Tastanova Anar	Master of pedagogy, National Academy of education named after Y. Altynsarin, Nur-Sultan, Kazakhstan
17	Тлеубергенова Кен- жекей Ахметвалиевна	Педагогика ғылымдарының кандидаты Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

**«БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ»
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ ТУРАЛЫ
ЕРЕЖЕ**

I. Жалпы ереже

1.1 «Білім – Образование» ғылыми-педагогикалық журналы 1999 жылы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат және мұрағат комитетінің есебіне тіркелген (куәлік № 904 –Ж 31 қазан) және 2008 жылы қайта тіркелді (қайта тіркеу туралы куәлік № 9838-Ж 30 желтоқсан).

1.2 Журналдың құрылтайшысы - Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы».

1.3 Басылымның шығарылуы – жылына 4 рет.

1.4 Журнал ISSN сериялық басылымдарын тіркеудің халықаралық орталығында тіркелген (ЮНЕСКО, Париж қ., Франция): ISSN 1607-2790.

II. Журналдың мақсаты мен құрылымы

2.1 Журналдың мақсаты - Қазақстан мен басқа елдердің ғалымдарының білім саласындағы ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін ашық түрде жариялау.

2.2 Негізгі тақырыптың бағыттары: білім беру және тәрбие мәселелері бойынша ғылыми-әдістемелік, ақпараттық-танымдық материалдарды шығару.

2.3 Журналдың рубрикалары: «Білім беру саясаты», «Білім беру теориясы мен практикасы», «Тәрбиенің теориясы мен практикасы», «Ғылыми ізденіс», «Қазақстандық білім беру тарихынан», «Конференциялар, форумдар, семинарлар», «Personalia».

2.4 Ғылыми мерзімді басылымда тиісті бейінге сәйкес журналда жариялау үшін мақалалар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қабылданады.

2.5 Редакция кеңесінің шешімі негізінде журналға мақаланы жариялау мүмкіндігі туралы қорытынды жасалады.

III. Мақалаларды рәсімдеу тәртібі

3.1 Компьютерде (Microsoft Word редакторы) терілген мақаланың көлемі аңдатпа, кесте, суреттерді, математикалық формулаларды және әдебиеттер тізімін қосқанда 10 беттен аспауы тиіс, ең кемі 4 бет.

3.2 Ғылыми мақалалар базалық баспа стандарттары «Журналдар, жинақтар, ақпараттық басылымдар. Жарияланатын материалдарды баспалық рәсімдеу», ГОСТ 7.5-98 сәйкес бойынша мақалалардың, «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипат. Құрастырудың жалпы талаптары және қағидасы» ГОСТ 7.1-2003 бойынша мақалалардағы библиографиялық тізімдердің рәсімдеу жөніндегі базалық баспа стандарттарына сәйкес рәсімделуі тиіс.

3.3. Басып шығарылған мазмұнымен толық сәйкес мақаланың электрондық нұсқасы баспа орталығына ұсынылады. Мақала беттері нөмірленуі керек.

3.4. Мақала мәтіні «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) WINDOWS», редакторда басылуы керек, негізгі шрифт – Times New Roman (орыс және ағылшын тілдерінде), KZ Times New Roman (қазақ тілінде), жоларалық интервал – 1; мәтінді ені бойынша түзету; сол жағы – 30 мм, оң жағы – 15 мм, жоғарғы – 20 мм, төменгі – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.5 Барлық авторлардың мақалаларында ғалымдардың екі пікірі (1 сыртқы және 1 ішкі) болуы керек: ғылым докторлары, ғылым кандидаты / PhD.

3.6 Ұсынылған материалдарды қамтуы тиіс:

- FTAMP (Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы);

- автор (-лар) аты және тегі – қазақ, орыс және ағылшын тілінде (бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне);

- ғылыми дәрежесін, ғылыми атағын көрсету;

- аффилиация (факультеті немесе басқада құрылымдық бөлімшесі, ұйым (жұмыс орны (оқу), қала, пошталық индекс, мемлекет) – қазақ, орыс және ағылшын тілінде;

- e-mail;

- мақаланың аты (12 сөзден аспайтын, бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне, үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын);

- аңдатпа - мақаланың мақсатын, мазмұнын, түрін, нысанын және басқа да ерекшеліктерін қысқаша сипаттау;

- түйін сөздер - ғылыми саланы және зерттеу әдістерін мәтіннің мазмұнын, нысанды терминде көрсететін сөздер жиынтығы.

3.7 Аңдатпа ақпараттық және құрылымдық болуы керек, негізгі объектілерді, зерттеу кезеңдерін, қорытындыларды көрсетеді.

Ұсынатын аңдатпаның көлемі - кемінде 100 сөз (*курсив, қою емес шрифт 12 кегль, азат жол сол және оң жақ шегініс -1 см*).

3.8 Түйін сөздер жарияланған материалдың тілінде рәсімделеді (*кегль – 12 пункт, курсив, сол және оң жақ шегініс – 3 см*). Ұсынылатын түйін сөздер саны – 5-8, ішіндегі түйін сөз саны – 3-тен көп емес. Маңыздылығына қарай беріледі, яғни мақаланың ең маңызды түйін сөзі бірінші тізімде болуы керек.

3.9 Мақала мәтіні оның бөліктерінің белгілі бір жүйесінде беріледі және мыналарды қамтиды:

- КІРІСПЕ / ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION (*қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада*).

Кіріспеде ғалымдардың алдыңғы (байланысты) жұмыстарының нәтижелері, зерттеу әдістері, рәсімдері, өлшеу параметрлері және т. б. көрсетіледі (*1 беттен артық емес*);

- ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

- ӘДІСНАМА / МЕТОДОЛОГИЯ / METHODOLOGY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

- НӘТИЖЕЛЕРІ / РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Бұл – зерттеу үрдісінің немесе ойлау жүйелілігінің көрінісі, нәтижесінде теориялық қорытындыға әкелетін.

Ғылыми-практикалық мақалада эксперименттердің немесе тәжірибенің кезеңдері мен сатысы, аралық нәтижелер және математикалық, физикалық түрінде немесе статистикалық түсіндірменің жалпы қорытындысының негіздемесі келтіріледі.

Өткізілген зерттеулер көрнекі түрде экспериментальды ғана емес, сонымен бірге теориялық түрде де ұсынылады.

Бұл кестелер, диаграммалар, графикалық үлгілер, графиктер, диаграммалар және т.б. болуы мүмкін.

Формулалар, теңдеулер, суреттер, фотография мен кестелерде астына жазылған жазу немесе тақырыптар болуы керек (10 беттен аспауы керек).

ҚОРЫТЫНДЫ /ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Жүргізілген зерттеулердің негізгі жетістіктері туралы тезистер жиналады.

Оларды жазбаша түрде және кестелер, графиктер, сандар және анықталған негізгі үлгілерді сипаттайтын статистикалық көрсеткіштер түрінде ұсынуға болады.

Қорытынды авторлар тарапынан интерпретациясыз ұсынылуы керек (1 беттен артық емес).

- ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ /СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / REFERENCES (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Деректердің тәртібі келесідей анықталады: алдымен сілтемелер тізбесі мақалада сілтеме жасалған дерктер т.б.

Одан кейін қосымша деректер, яғни мақалада сілтеме жасалмаған деректер,

Мақалада орын алмаған, бірақ оқырмандарға параллель өткізілген аралас жүргізілетін жұмыс.

Барлық сілтемелер бастапқы тілде беріледі. Мақалада келтірілген сілтемелер мен ескертулер нөмірленіп, тік жақшаларда беріледі.

Ұсынылатын көлемі – 20 атаудан аспау керек.

Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес рәсімделуі қажет.

3.10 Иллюстрациялар суреттер тізімі және әрбір суретте мәтінде сілтемесі болуы тиіс.

Электрондық нұсқадағы суреттер мен иллюстрациялар TIF немесе JPG форматта ұсынылады 300 dpi аспауы керек.

3.11 Математикалық формулалар Microsoft Equation Editor редакторында жазылуы тиіс (әрбір формула бір объект).

3.12 Автор туралы мәліметтер бөлек бетте (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

- толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

- толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды);

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

3.13 Қолжазбаларды авторлар мұқият тексеріп, редакциялауы керек.

Талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

3.14 Редакция мақалаға деби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды.

3.15 Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Мәңгілік ел к-сі, 8, «Алтын орда» БО, 15-қабат. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

3.16 Байланыс: Тел. (8 7172) 57 66 49 E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru жазылу индексі – 75754. Төлем – 2500 тенге.

Реквизиттер:

РНН 600900611860,

ИИК KZ826010111000202462,

БИН 080940006848, КБЕ 16,

БИК HSBKZKX, КНП 859,

АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакциялық кеңес

4.1 Журналдың редакциялық алқасына журналдың бас редакторы, редакция алқасының мүшелері, жауапты редактор, техникалық редактор, корректор кіреді.

4.2 Журналдың бас редакторы - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының президенті.

4.3 Журналдың бас редакторы:

– редакция алқасының құрамын бекітеді;

– редакцияға жалпы басшылықты жүзеге асырады;

– журналды тарататын ұйымдармен келісімдер жасайды, редакциялық кеңестің қызметіне қатысты басқа да мәселелерді шешеді.

– редакциялық кеңестің қызметіне отандық және шетелдік ғалымдарды тартуға көмектеседі;

– журналдың мазмұны және редакциялық кеңестің қызметі туралы ұсыныстар жасайды

4.4 Редакциялық алқаға төмендегідей жетекші ғалымдар енеді:

Редакциялық кеңес құрамына ғылыми дәрежесі, нөлдік емес импакт-факторы бар журналдарда ғылыми мақалалары бар, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекші ғалымдары, журналда көрсетілген білім салаларының өкілдері болып табылатын отандық және шетелдік сарапшылар кіреді.

4.5 Редакциялық кеңес мүшелері:

- редакция кеңесінің болашақтағы жоспарларын әзірлеуге қатысады;
- ұсынылған материалдарды талқылауға қатысады, материалдардан бас тарту туралы шешім қабылдайды.

4.6 Жауапты редакторға Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының ғылыми дәрежесі бар қызметкерлері тағайындалады.

4.7 Жауапты редактор:

- баспа саясатын іске асырады;
- берілген материалдарды қабылдайды және өңдеуді бақылайды;
- авторлармен байланысады;
- ұсынылған материалдарды қосымша қарау қажеттілігі туралы шешім қабылдайды;
- журналдың номерін шығару мерзімдерін анықтайды.

4.8 Техникалық редактор Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының қажетті техникалық дайындығы бар маманы тағайындалады.

4.9 Техникалық редактор:

- ұсынылған материалдарды өңдейді;
- журналдың номерінің дизайнын жобайды;
- журналды шығаруды қамтамасыз етеді;
- журналдарды таратушыларға жеткізеді

V. Рецензиялау тәртібі

5.1 Берілген ғылыми мақалаларды журналдың редакциялық кеңесінің құрамына кірмейтін тиісті тақырыптары сәйкес кемінде екі ғалым қарайды.

5.2 Бір пікір беруші сыртқы болып табылады, материалдарды ұсынған кезде автор оны бірге ұсынады.

5.3 Қолжазбаның мазмұнына қатысты білім саласында жұмыс істейтін ғалымдардан редакция кеңесі пікір алуды қарастырады.

5.4 Ізденушілердің ғылыми жетекшілері, сондай-ақ автор жұмыс істейтін бөлімшенің қызметкерлері пікір беруші бола алмайды.

5.5 Рецензия еркін түрде келесі ережелерді міндетті түрде көрсете отырып жазылады:

- берілген мақаланың өзектілігі;
- ұсынылған ғылыми материалдардың жаңалығы;
- зерттеу материалдарының жеткіліктілігі;
- талданған материалдың көлемінің жеткіліктілігі (пайдаланылған дереккөздер тізімі)
- жазу стилі;
- жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкестігі;
- жариялау туралы қорытынды немесе жөндеу қажеттілігі;

5.5 Егер мақаланы қайта өңдеу қажет болса, пікір беруші бұл қорытындының себептерін нақты анықтап жазған жөн.

5.6 Пікірге тегі, аты және әкесінің атын, ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны, лауазымын және қол қойылған күнін толық жазып қол қояды.

5.7 Жауапты редактор берілген пікірлерді авторға жеткізеді. Бұл жағдайда пікір беруші туралы мәліметтер көрсетілмейді.

5.8 Тексеруден кейін мақала қайта пікір алуға жіберіледі. Пікір берушінің таңдауы редакциялық кеңеске қалдырылады.

5.8 Автор пікір берушінің пікірін қабылдамаған жағдайда мақаланы қайтарып алуға құқы бар.

5.9 Мақалаларды қарау мерзімі - 2 айдан аспайды.

5.10 Қолжазбалар қайтарылмайды.

VI. Редакциялық және авторлық этика

6.1 Редакциялық кеңес өз қызметінде Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын басшылыққа алады.

6.2 Редакциялық кеңес қолжазбаны жариялауға жарамсыз деп шешім қабылдағаны үшін жауап береді.

Осыған сәйкес шешімді қабылдау мақаланың мазмұнының өзектілігі мен маңыздылығы тұрғысынан ғылыми бағалауға ғана негізделеді.

6.3 Қабылданбаған қолжазбалар туралы ақпарат құпия болып табылады, ол жарияланбайды.

6.4 Басылымға жариялау үшін материалдарды беру арқылы автор өзі туралы барлық ақпараттың дұрыстығына, плагиаттың жоқтығына, редакциялық кеңестің қойған барлық техникалық талаптарына сәйкестігіне кепілдік береді.

6.5 Ұсынған қолжазбалар басқа ғылыми журналдарда жарияланбаған болу керек.

Мақаланы рәсімдеу үлгісі

FTAMP 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

п.ғ.к., доцент,

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,

Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: akasheva@gmail.com
ПРОГРАММАЛАУДЫ МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ТУРАЛЫ

Аңдатпа. Мақалада STEM білім берудегі жиі талқыланып жүрген тақырыптардың бірі – жалпы білім беретін мектептерде программалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия сияқты мемлекеттердегі тәжірибелерді қарастыра отырып программалауды мектепте оқытудың қажеттілігін айқындайтын шарттар көрсетіледі. Программалауды мектепте оқытудың ағымдағы жай-күйін зерттеу мақсатында, мақала авторы, жоғары сынып оқушыларының және де білім беру процесіндегі басқа да субъектілердің: ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың қатысуымен зерттеулер жүргізді. Зерттеуге IT саласындағы мамандардың қатыстырылуы программалауды оқытуда түрліше аппараттық-программалық жабдықтардың пайдаланылатындығымен түсіндіріледі. Мақалада аталған зерттеудің кейбір қорытындылары, атап айтқанда оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың программалауды мектепте оқыту мәселесіне деген көзқарастарын зерттеу нәтижелері берілді.

Түйін сөздер: Программалау, программалауды оқыту, мектепте программалауды үйрету.

КІРІСПЕ

Мәтін

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мәтін

ӘДІСНАМА

Мәтін

НӘТИЖЕЛЕРІ

Мәтін

ҚОРЫТЫНДЫ

Мәтін

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1

2

3

К.Е. АМАНОВА

К вопросу обучения программирования в школе

к.п.н., доцент,

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан

e-mail: amanova@mail.ru

K.T. AMANOVA

To the Question of Teaching Programming in School

PhD, associate Professor,

Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,

Kokshetau, The Republic of Kazakhstan

e-mail: amanova@mail.ru

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. На примере таких стран, как Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия рассмотрены предпосылки, инициирующие необходимость обучения детей основам программирования в школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе: родителей, учителей, а также специалистов в IT- сфере, так как в обучении программированию используются различные аппаратно-программные средства обеспечения. В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT- специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. On the example of countries such as Great Britain, Finland, South Korea, Estonia, France, Australia, the prerequisites are considered, initiating the need to teach children the basics of programming at school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school: parents, teachers, and IT specialists, since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: teaching programming, programming in school, programming training.

ПОЛОЖЕНИЕ О НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ЖУРНАЛЕ «БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ»

I. Общие положения

1.1 Научно-педагогический журнал «Білім – Образование» поставлен на учет Комитетом информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан в 1999 г. (свидетельство № 904 –Ж от 31 октября) и перерегистрирован в 2008 г. (свидетельство о перерегистрации № 9838-Ж от 30 декабря).

1.2 Учредитель журнала – РГКП «Национальная академия образования имени И.Алтынсарина» Министерства образования и науки РК.

1.3 Периодичность издания – 4 номера в год.

1.4 Журнал зарегистрирован в Международном центре по регистрации сериальных изданий ISSN (ЮНЕСКО, г. Париж, Франция): ISSN 1607-2790.

II. Цель и структура журнала

2.1 Цель журнала – публикация в открытой печати результатов научных исследований ученых Казахстана и других стран в области образования.

2.2 Основная тематическая направленность: публикация научно-методических, информационно-познавательных материалов по проблемам образования и воспитания.

2.3 Рубрики журнала: «Образовательная политика», «Теория и практика обучения», «Теория и практика воспитания», «Научный поиск», «Из истории казахстанского образования», «Конференции, форумы, семинары», «Personalia».

2.4 Для публикации в журнале принимаются статьи, соответствующие профилю научного периодического издания, на казахском, русском и английском языках.

2.5 Заключение о возможности публикации статьи в журнале выносится на основании заключения редколлегии.

III. Правила оформления статей

3.1 Объем статьи, включая аннотации, таблицы, рисунки, математические формулы и библиографию, не должен превышать 10 страниц текста, набранного на компьютере (редактор Microsoft Word); минимальный объем статьи – 4 страницы.

3.2 Научные статьи должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

3.3 В издательский центр представляется электронная версия статьи в полном соответствии с распечаткой. Страницы статьи в бумажном варианте должны быть пронумерованы.

3.4. Статьи должны быть напечатаны в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS», гарнитура – Times New Roman (для русского и английского языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), одинарный межстрочный интервал. Поля: левое – 30 мм, правое – 15 мм, верхнее – 20 мм, нижнее – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.5 Статьи всех авторов должны сопровождаться двумя рецензиями (1 внешней и 1 внутренней) ученых: доктора наук, кандидата наук/ PhD. Одна из рецензий является внешней, ее представляет автор при подаче материалов. Вторая является внутренней, ее организация входит в компетенцию редакционной коллегии.

3.6 Представленные материалы должны включать:

- ГРНТИ (Государственный рубрикатор научной технической информации);
- инициалы и фамилию (-и) автора (-ов) – на казахском, русском и английском языках (*прописные буквы, жирный шрифт*);
- указание ученой степени, ученого звания;
- аффилиацию (место работы/учебы, город, почтовый индекс, страна) на казахском, русском и английском языках;
- e-mail;
- название статьи (*прописные буквы, жирный шрифт, абзац 1 см по левому краю, на трех языках: русском, казахском, английском*);
- аннотацию – краткую характеристику назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи;
- ключевые слова – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования.

3.7 Аннотация должна быть информативной и структурированной, отражать цели работы и ее результаты. Дается на казахском, русском и английском языках. Рекомендуемый объем аннотации – 500 печатных знаков (*курсив, нежирный шрифт, 12 кегль*).

3.8 Ключевые слова оформляются на языке публикуемого материала (*курсив, 12 кегль*). Рекомендуемое количество ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более трех. Задаются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке.

3.9 Текст статьи излагается в определенной последовательности его частей и включает в себя:

- ВВЕДЕНИЕ / КІРІСПЕ / INTRODUCTION (*нежирные прописные буквы, 14 шрифт*).

Во введении отражаются результаты предшествующих (смежных) работ ученых, методы исследования,

процедуры, параметры измерения и т.д.

- ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

- МЕТОДОЛОГИЯ / ӘДІСНАМА / METHODOLOGY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

- РЕЗУЛЬТАТЫ / НӘТИЖЕЛЕРІ / RESULTS (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Это отражение процесса исследования или последовательность рассуждений, в результате которых получены теоретические выводы. В научно-практической статье описываются стадии и этапы экспериментов или опытов, промежуточные результаты и обоснование общего вывода в виде математического, физического или статистического объяснения. Проводимые исследования предоставляются в наглядной форме, не только экспериментальные, но и теоретические. Это могут быть таблицы, схемы, графические модели, графики, диаграммы и др. Формулы, уравнения, рисунки, фотографии и таблицы должны иметь подписи или заголовки.

- ЗАКЛЮЧЕНИЕ / ҚОРЫТЫҢДЫ / CONCLUSION (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Собираются тезисы основных достижений проведенного исследования. Они могут быть представлены как в письменной форме, так и в виде таблиц, графиков, чисел и статистических показателей, характеризующих основные выявленные закономерности. Выводы должны быть представлены без интерпретации авторами.

- СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ / REFERENCES (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки.

Все ссылки даются на языке оригинала.

Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003.

3.10 Иллюстрации, перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

3.11 Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

3.12 На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе:

– Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

– полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

– название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках.

3.13 Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

3.14 Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются.

3.15 Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять по адресу: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, пр. Мәңгілік Ел, 8, БЦ «Алтын Орда», 15-й этаж, каб. 1502. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина.

3.16 Контакты: Тел. (8 7172) 57 63 53; e-mail: bilim-edu.2003@mail.ru Подписной индекс – 75754. Оплата – 2500 тенге.

Реквизиты:

РНН 600900611860,

ИИК KZ826010111000202462,

БИН 080940006848, КБЕ 16,

БИК NSVKKZKX, КНП 859,

АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакционная коллегия

4.1 В редакционную коллегия журнала входят главный редактор журнала, члены редакционной коллегии, ответственный редактор, технический редактор, корректоры.

4.2 Главным редактором журнала является президент Национальной академии образования им. И. Алтынсарина.

4.3 Главный редактор журнала:

– утверждает состав редакционной коллегии;

– осуществляет общее руководство редакционной коллегией;

– заключает договоры с организациями, распространяющими журнал, решает иные вопросы, связанные с деятельностью редакционной коллегии;

– способствует привлечению в редакционную коллегия ведущих отечественных и зарубежных ученых;

– вносит предложения по содержанию журнала и деятельности редакционной коллегии.

4.4 В состав редакционной коллегии входят ведущие ученые Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, отечественные и зарубежные специалисты, представляющие отрасли знаний, отраженные в журнале, имеющие ученую степень, научные статьи в журналах с ненулевым импакт-фактором.

4.5 Члены редакционной коллегии:

– принимают участие в разработке перспективных планов деятельности редакционной коллегии;

– участвуют в обсуждении представляемых материалов, принимают решение об отклонении материалов.

4.6 Ответственный редактор назначается из числа сотрудников Национальной академии образования им. И.

Алтынсарина, имеющих ученую степень.

4.7 Ответственный редактор:

- ответственен за реализацию издательской политики;
- контролирует поступление и обработку представляемых материалов;
- осуществляет связь с авторами;
- принимает решение о необходимости проведения дополнительного рецензирования представленных материалов;
- определяет сроки выпуска номеров журнала.

4.8 Технический редактор назначается из числа сотрудников Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, имеющих необходимую техническую подготовку.

4.9 Технический редактор:

- осуществляет обработку представляемых материалов;
- формирует дизайн номеров журнала;
- обеспечивает издание журнала;
- доставляет журналы до распространителей.

V. Порядок рецензирования

5.1 Представляемые научные статьи рецензируются не менее чем двумя учеными по соответствующей тематике, не входящими в состав редакционной коллегии данного журнала.

5.2 К рецензированию, осуществляемому редакционной коллегией, привлекаются ученые, работающие в области знаний, к которой относится содержание рукописи.

5.3 Рецензентами не могут быть научные руководители соискателей ученой степени, а также сотрудники подразделения, в котором работает автор.

5.4 Рецензия составляется в свободной форме с обязательным отражением следующих положений:

- актуальность представленной статьи;
- новизна представленного материала исследования;
- достаточность материалов исследования;
- достаточность объема проанализированного материала (список использованных источников);
- стиль изложения;
- соответствие требованиям, предъявляемым к такого рода работам;
- вывод о целесообразности опубликования или необходимости доработки.

5.5 В случае необходимости доработки рецензент должен четко обозначить причины данного вывода.

5.6 Рецензии подписываются с расшифровкой фамилии, имени и отчества, указанием ученой степени и ученого звания, места работы, занимаемой должности и даты подписания.

5.7 Ответственный редактор доводит мнение рецензента до автора. Данные о рецензенте в этом случае не указываются.

5.8 После доработки статья повторно направляется на рецензирование. Выбор рецензента остается за редакционной коллегией.

5.9 Автор имеет право отозвать статью в случае неприятия мнения рецензента.

5.10 Сроки рассмотрения статей – не более 2 месяцев.

5.11 Рукописи не возвращаются.

VI. Редакционная и авторская этика

6.1 В своей деятельности редакционная коллегия руководствуется действующим законодательством Республики Казахстан.

6.2 Редакционная коллегия ответственна за принятие решения о нецелесообразности опубликования рукописи. В соответствии с этим принятие решения основывается исключительно на научной оценке содержания статьи с точки зрения его актуальности и значимости.

6.2 Рецензенты не имеют права использовать материалы рукописей, представленных им на рецензию, в своих целях и цитировать текст до времени опубликования рукописи в журнале.

6.3 Информация об отклоненных рукописях конфиденциальна, она не разглашается.

6.4 Представляя материалы для публикации, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата, соответствие всем техническим требованиям, предъявляемым редакционной коллегией.

6.5 Представленные рукописи не должны публиковаться в других научных журналах.

Образец оформления статьи

ГРНТИ 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

к.п.н., доцент,

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан
e-mail: amanova@mail.ru

К ВОПРОСУ ОБУЧЕНИЯ ПРОГРАММИРОВАНИЮ В ШКОЛЕ

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе.

В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT-специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

ВВЕДЕНИЕ

Текст

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Текст

МЕТОДОЛОГИЯ

Текст

РЕЗУЛЬТАТЫ

Текст

ВЫВОДЫ

Текст

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1
- 2
- 3

К. Е. АМАНОВА

Программалауды мектепте оқыту туралы

п.ф.к., доцент,

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,

Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы

amanova@mail.ru

К.Е. AMANOVA

To the Question of Teaching Programming in School

PhD, associate Professor,

Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,

Kokshetau, The Republic of Kazakhstan

amanova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада STEM білім берудегі жиі талқыланып жүрген тақырыптардың бірі – жалпы білім беретін мектептерде программалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Программалауды мектепте оқытудың ағымдағы жай-күйін зерттеу мақсатында, мақала авторы, жоғары сынып оқушыларының және де білім беру процесіндегі басқа да субъектілердің қатысуымен зерттеулер жүргізді. Зерттеуге IT саласындағы мамандардың қатыстырылуы программалауды оқытуда түрліше аппараттық-программалық жабдықтардың пайдаланылатындығымен түсіндіріледі. Мақалада аталған зерттеудің кейбір қорытындылары, атап айтқанда оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың программалауды мектепте оқыту мәселесіне деген көзқарастарын зерттеу нәтижелері берілді.

Түйін сөздер: программалау, программалауды оқыту, мектепте программалауды үйрету.

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: programming, learning programming, programming in school.

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы» РМҚК.
Журнал 2000 жылдың
мамырынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат
министрлігінде есепке қойылды
(2008 жылғы 30 желтоқсандағы
Бұқаралық ақпарат құралын есепке қою
туралы №9838-ж куәлік).

**Құрметті оқырмандар
мен авторлар!**

Журналда жарияланған
материалдар редакцияның
көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің
анықтығына, сондай-ақ
стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Нұр-Сұлтан қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8
«Алтын Орда» БО, офис-1500,
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 05.10. 2020 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,25. RISO басылым.
Таралымы - 305 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның баспа орталығында басылып
шығарылды.

Учредитель журнала:

РГКП «Национальная
академия образования
им. И. Алтынсарина»
Министерства образования и науки
Республики Казахстан.
Журнал издается с мая 2000 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.
Журнал поставлен на учет
в Министерстве культуры и
информации РК (свидетельство о
постановке на учет средства массовой
информации № 9838-ж
от 30.12.2008 г.).

**Уважаемые читатели
и авторы!**

Опубликованные в журнале
материалы не отражают точку
зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические ошибки
несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия
редакции.

Наш адрес:

010000, г. Нур-Султан,
пр. Мәңгілік Ел, 8,
БЦ «Алтын Орда», офис 1500,
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 05.10.2020 г.
усл.печ.л. - 5,25. Печать RISO.
Тираж - 305 экз.
Отпечатано
в издательском центре
НАО им. И. Алтынсарина.